

Niina Rantamäki ja Tanja Witick

YHDISTYSTOIMINNAN NYKYHAASTEET

Tutkimuskohteena keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset

**Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2008**

TIIVISTELMÄ

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius, Jyväskylän yliopisto
Rantamäki, Niina, Witick, Tanja: Yhdistystoiminnan nykyaasteet. Tutkimuskohteena
keskipohjalaiset sosiaali- ja terveystalouden yhdistykset.
Sosiaalityön pro gradu-tutkielma, 114 sivua ja liitteitä 12 sivua.
Kevät 2008

Tiivistelmä

Tutkimuksemme tarkoituksena oli ymmärtää ja kuvata keskipohjalaisten sosiaali- ja terveystalouden yhdistysten toimintaa ja toimintaedellytyksiä muuttuvassa yhteiskunnassa. Pyrkimyksenämme oli tarkastella ilmiötä siten kuin toimijat sitä kuvasivat. Tutkimuksemme kohderyhmän muodostivat 135 keskipohjalaista sosiaali- ja terveystalouden yhdistystä. Tutkimuksessamme olemme käyttäneet sekä kvantitatiivista menetelmää eli strukturoitua kyselyä että kvalitatiivisiin menetelmiin luettavaa ryhmäkeskustelua. Kyselyn avulla pyrimme saamaan kokonaiskuvan keskipohjalaisesta sosiaali- ja terveystalouden yhdistyskentästä. Sen pohjalta saatua tietoa täydensimme ryhmäkeskustelulla, jossa yhdistystoimijat toivat esiin omia ajatuksiaan ja näkemyksiään tutkittavasta ilmiöstä. Perusjoukkoon kuuluneista 135 keskipohjalaisesta sosiaali- ja terveystalouden yhdistyksestä lähettämäämme kyselyyn vastasi 59. Näin olleen kyselytutkimuksemme vastausprosentiksi muodostui 44 %. Tutkimuksemme toisessa vaiheessa toteutettuihin ryhmäkeskusteluihin osallistui yhteensä 14 henkilöä 11 eri yhdistyksestä.

Keskipohjalainen sosiaali- ja terveystalouden yhdistyskenttäkokonaisuus on kahtiajakautunut perinteiseen kansalaisjärjestötehtävään suuntautuneisiin yhdistyksiin, joita luonnehtivat suuri jäsenmäärä, pieni budjetti sekä vapaaehtoistyön keskeinen merkitys ja ostopalvelutoimintaan keskittyviin suurten budjettien, palkatun henkilökunnan varassa toimiviin, yhteisöjäseniä omaaviin ”yritysmuotoisiin” yhdistyksiin. Yhdistykset toivat vahvasti esiin huolen aktiivitoimijoiden vähenemisestä ja samaa kehityssuuntaa osoittavat myös kyselyn tulokset, joiden mukaan sekä yhdistysten jäsenkehitys että vapaaehtoisten määrä ovat viimeisten vuosien aikana olleet laskusuuntaisia. Kansalaisjärjestötehtävään keskittyvien yhdistysten elinehto onkin se, että ne löytävät riittävästi vapaaehtoisia organisoimaan ja toteuttamaan toimintaa. Ostopalvelutoimintaan keskittyvien yhdistysten suurimmat haasteet liittyvät puolestaan julkisen sektorin toimintojen tehostamispyrkimyksiin, joiden myötä myös hyvinvointipalvelujen tuottaminen on markkinoistunut. Palveluntuottajina aatteelliselta pohjalta toimivat yhdistykset joutuvat nyt asettumaan samalle viivalle taloudellista voittoa tavoittelevien yritysten kanssa. Suurinta huolta yhdistykset kantavat siitä, kuinka palvelun käyttäjä-asiakkaan asema voidaan muuttuneessa tilanteessa turvata.

Yhteiskunnallisten muutosten asettamista haasteista ja taloudellisten sekä inhimillisten resurssien vähäisyydestä huolimatta uskovat yhdistykset hyvin vahvasti asiaansa sekä työnsä merkitykseen ja vaikuttavuuteen. Keskipohjalaisten sosiaali- ja terveystalouden yhdistykset näkevät runsaasti mahdollisuuksia toiminnalleen ja ovat valmiita osallistumaan hyvinvointipalveluiden kehittämiseen ja järjestämiseen jatkossakin.

Avainsanat: yhdistystoiminta, sosiaali- ja terveystalouden yhdistys, postmoderni, yhteiskuntavastuu, hyvinvointipolitiikka, Keski-Pohjanmaa

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Sosiaali- ja terveysalan yhdistystoiminnan historia.....	1
1.2 Sosiaali- ja terveysalan yhdistykset keskipohjalaisessa yhdistyskentässä	4
1.3 Tutkimuksen lähtökohdat	7
2 YHDISTYSTOIMINTAAN LIITTYVÄT YHTEISKUNNALLISET KESKUSTELUT	10
2.1 Yhdistystoiminta ulkopäin nousevien intressien kohteena.....	11
2.1.1 Kolmas sektori.....	11
2.1.2 Kansalaisyhteiskunta	14
2.1.3 Osallisuus	16
2.1.4 Sosiaalinen pääoma	18
2.2 Yhdistystoiminnan sisältä nousevat keskustelu.....	19
2.2.1 Vapaaehtoistoiminta	20
2.2.2 Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton selvitykset.....	22
3 YHTEISKUNTAKULTTUURINEN JA HYVINVOINTIPOLIITTINEN MUUTOS	24
3.1 Modernista kohden postmodernia	24
3.2 Hyvinvointivaltiosta yhteisvastuun yhteiskuntaan	27
3.3 Yhteiskunnallisten muutosten vaikutukset yhdistyksiin ja niiden toimintaan.....	30
3.4 Yhdistystoiminnan reunaehtojen muutokset	35
3.5 Muutosten vaikutukset yhdistysten toimintaan	37
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT	38
4.1 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat.....	38
4.2 Tutkimuksen kohderyhmä	40
4.3 Aineiston keruu	41
4.3.1 Kysely.....	41
4.3.2 Ryhmäkeskustelu.....	43
4.4 Aineiston analysointi	45
4.4.1 Kyselyn vastausten analysointi.....	45
4.4.2 Ryhmäkeskustelujen analysointi	46
4.4.3 Yhteenveto aineistojen analyysistä.....	48
5 PERUSKUVA KESKIPOHJALAISISTA SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYKSISTÄ	49
5.1 Yhdistysten tehtävä ja paikka	49
5.2 Yhdistysten inhimilliset resurssit	52
6 KESKIPOHJALAISTEN SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYSTEN TALOUS.....	56
6.1 Yhdistysten rahoituskanavat.....	58
6.2 Raha-automaattiyhdistys yhdistystoiminnan rahoittajana.....	61
6.3 Yhteenveto yhdistysten taloudesta	63
7 YHTEISTYÖ KESKIPOHJALAISTEN SOSIAALI- JA TERVEYSALANYHDISTYSTEN JA KUNTIEN VÄLILLÄ	64
8 KESKIPOHJALAISTEN SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYSTEN TOIMINTA	68
8.1 Yhdistysten vakiintunut toiminta	68
8.1.1 Vertaistuki	68
8.1.2 Jäsenistölle suunnattu harrastus- ja viriketoiminta.....	70
8.2 Yhdistysten uudistuva toiminta	71

8.2.1 Edunvalvonta- ja vaikuttamistoiminta.....	71
8.2.2 Tiedonvälitys	72
8.2.3 Palveluiden kehittäminen	74
8.3 Yhdistysten murrosvaiheessa oleva toiminta	76
8.4 Yhteenveto.....	79
9 VAPAAEHTOISTOIMIJUUS KESKIPOHJALAISISSA SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYKSISSÄ	81
9.1 Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen motivaatioperusta.....	81
9.1.1 Halu auttaa muita.....	82
9.1.2 Identiteetin rakentaminen	83
9.1.3 Elämänsisällön löytäminen.....	84
9.2 Huoli vapaaehtoistojen vähenemisestä	85
9.2.1 Syitä vapaaehtoistojen suosion laskuun	86
9.2.2 Vapaaehtoistojen vähenemisen vaikutukset yhdistysten toimintaan	89
9.3 Ammatillisuuden vaatimusten lisääntyminen yhdistystoiminnassa	91
10 TULOSTEN TARKASTELU JA POHDINTA	93
10.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista.....	93
10.2 Tulosten pohdinta	96
10.3 Tutkimuksen merkitys ja luotettavuus.....	99
10.4 Tutkimuksen eettisyys	102
10.5 Jatkotutkimusaiheita	102
LÄHTEET	104

LIITTEET

Liite 1 Keskipohjalaiset rekisteröidyt yhdistykset kotikunnan ja toimialan mukaisesti luokiteltuna	115
Liite 2 Kysely keskipohjalaisille sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille	116
Liite 3 Infokirje ryhmäkeskustelun osallistujille	121
Liite 4 Ryhmäkeskustelun runko ja apukysymykset	122
Liite 5 Muuttajat.....	125
Liite 6 RAY:n avustukset maakunnittain 2007.....	126

KUVIOT

Kuvio 1 Hyvinvointikolmio (Helander 2002, 28 Pestoff 1996 mukailleen).....	12
Kuvio 2 Yhdistystoimintaan kohdistuvat yhteiskuntakulttuuriset ja hyvinvointipoliittiset muutokset	37
Kuvio 3 Esimerkki ryhmäkeskustelujen aineiston analyysin etenemisestä.....	48
Kuvio 4 Yhdistysten tärkein tehtävä (N=55).....	50
Kuvio 5 Toiminnan kohderyhmät (N=57).....	51
Kuvio 6 Keskimääräinen jäsenmäärä kohderyhmittäin (N=54).....	53
Kuvio 7 Keskimääräinen budjetti tärkeimmän tehtävän mukaan sekä budjetin vaihteluväli (N=57)	56
Kuvio 8 Yhdistysten tärkein rahoituskanava tärkeimmän tehtävän mukaan (N=53).....	58

TAULUKOT

Taulukko 1 Keskipohjalaisiin kuntiin rekisteröidyt yhdistykset suhteessa väestöön (N=1906)	4
Taulukko 2 Keskipohjalaiset yhdistykset toimialoittain (N=1906) verrattuna valtakunnalliseen yhdistyskenttään	5
Taulukko 3 Keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset alaluokittain (N=156).....	6
Taulukko 4 Kyselyn vastausprosentti toimialoittain (N=59)	43
Taulukko 5 Toiminnan kohderyhmä suhteessa tärkeimpään tehtävään (N=55)	52
Taulukko 6 Yhdistysten eri toimintamuotojen merkitys ja niihin kohdistuvat haasteet	80
Taulukko 7 Kahtiajakautunut yhdistyskenttä	94

1 JOHDANTO

Yhdistyksillä on kautta aikojen ollut suomalaisessa yhteiskunnassa erityinen asema. Niiden syntyminen ja toiminnan muotoutuminen ovat kytkeytyneet tiiviisti yhteiskunnan aatteelliseen, poliittiseen, taloudelliseen ja sosiaaliseen muutokseen. Tämän päivän yhdistystoimintaa käsittelevässä keskustelussa keskeisissä rooleissa ovat yhdistysten ja julkisen sektorin välinen suhde, yhdistysten yhteiskunnallinen merkitys sekä yhdistysten toimintaedellytykset ja elinvoimaisuus.

Tämän tutkimuksen kohteena ovat sosiaali- ja terveysalan yhdistykset. Yhdistyksen voi perustaa aatteellisen tarkoituksen yhteistä toteuttamista varten, eikä sen tarkoituksena saa olla voiton tai taloudellisen edun hankkiminen siihen osalliselle (Yhdistyslaki §1 ja § 7). Sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiin luetaan yleisesti kuuluvan yhdistykset, joiden pää tarkoituksena on jonkin erityisryhmän, oman jäsenistön tai laajemman väestöosan fyysisen, psyykkisen ja/tai sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen (Vuorinen, Särkelä, Perälähti, Peltosalmi & Londén 2004, 26). Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten rooli on ollut merkittävä suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamisessa. Matthiesin (2006b, 31–32) mukaan pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin menestystä selittää julkisen sektorin ja yhdistystoiminnan välinen suhde, joka on mahdollistanut erityisen yhteiskunnan muodostumisen.

1.1 Sosiaali- ja terveysalan yhdistystoiminnan historia

1800-luvun alkupuolella virinnyt yhdistystoiminta on ollut keskeisessä roolissa sekä rakennettaessa suomalaista identiteettiä ja kansalaisvaltiota että suomalaista hyvinvointimalleja. Jo ensimmäisten yhdistysten tavoitteena oli paitsi auttaa ihmisiä, myös vaikuttaa yhteiskunnan kehityssuuntiin tuomalla esiin epäkohtia. Kansallisen identiteetin rakentaminen oli vahvasti sukupuoliprojekti, jossa naisten poliittista toimintaa ja työtä järjestöissä motivoivat erityisesti köyhäinhoitoon, terveydenhuoltoon, lastensuojeluun ja äitiyshuoltoon liittyvät kysymykset. Osin kysymys oli naisten toiminnasta siinä tilassa, joka heille ilman

suurempaa vastarintaa luovutettiin, osin kyse oli kansalaisuuden moraalisen puolen vahvistamisesta, mikä nähtiin tärkeänä kansakunnan menestyksen näkökulmasta. (Anttonen & Sipilä 2000, 42–43.)

Alkuvaiheessa yhdistykset toimivat pitkälti liberaalin porvariston johdolla, ja niitä perustivat koulutetut henkilöt, kuten opettajat ja papit. 1900-luvulle tultaessa järjestökenttä alkoi eriytyä. Etenkin työväestö perusti omia järjestöjään hoitamaan vastaavia tehtäviä, vaikka ankaraa vastakkainasettelua porvariston ja työväestön välille ei kehittynyt, sillä kansalaisuuskyсыmьs yhdisti erilaisia liikkeitä, ja toisaalta kielikysymьs jakoi porvariston. Jos rauhanomainen kehitys olisi jatkunut, olisi Suomeen saattanut syntyä mielenkiintoinen sosiaalipoliittinen malli, jossa järjestöt ja valtio olisivat löytäneet hedelmällisen työnjaon. Porvariston ja työväestön keskinäinen yhteistyö päättyi kuitenkin Venäjän valtajärjestelmän romahtamisen jälkeen alkaneessa kamppailussa siitä, kuka saa käyttää valtaa itsenäisessä Suomessa. Valtion roolin vahvistuttua heikentyi puolestaan kansalaisjärjestöjen rooli. (Anttonen & Sipilä 2000, 44–45.)

Jälkikäteen ajatellen valtion ja kuntien savuttama keskeinen asema suomalaisessa sosiaalipolitiikassa on jopa hieman paradoksaalinen, kun ajattelee kansalaisjärjestöjen vahvuutta 1900-luvun alkupuolella. Vielä 1930-luvulla yhdistykset olivat monella sosiaalihuollon kentällä julkista valtaa tärkeämpiä toimijoita. Ne työskentelivät ennen muuta lasten, nuorten ja kotien hyväksi sekä parantaakseen naisten asemaa. (Anttonen & Sipilä 2000, 50.) Erityiseksi huolekseen yhdistykset ottivat vammautuneiden kansalaisten erityistarpeet sekä huoltajan menettäneiden perheiden tilanteen (Vuorinen ym. 2004, 8).

Sosiaalipolitiikan näkökulmasta mielenkiintoista on se, että valtaosa järjestöjen aloittamista hankkeista ja toiminnoista siirtyi julkisen vallan vastuulle. Esimerkkinä 1900-luvun alussa aloitettu äitiys- ja lastenneuvolatoiminta, joka siirtyi osaksi kuntien terveydenhuoltotyötä 1940-luvulla sekä Mannerheimin Lastensuojeluliiton aloitteesta 190-luvulla käynnistynyt kotiaputoiminta, joka kunnallistettiin jo vuonna 1950. Tehtävien siirtymisen taustalta voidaan erottaa neljä eri syytä. Ensinnäkin useat toiminnat olivat syntyneet järjestöjen ja viranomaisten läheisessä yhteistyössä, ja järjestöt saivat valtiolta avustuksia, jotka osin suuntasivat niiden tekemää työtä. Toiseksi osa järjestöjen vastuulla olleista tehtävistä odotti ainoastaan niiden valtiollistamiseen tähtävien esityksien läpimenoa eduskunnassa. Kolmas selitys on se, että yhteiskunnan uudenaikaistuminen nojasi työnjakoon ja erikois-

tuneiden instituutioiden sekä niitä vastaavien ammattien perustamiseen. Toimintojen valtiollistamista vauhditti osaltaan se, että julkinen valta otti yhä laajemmin vastuuta uusien ammattilaisten koulutuksesta. Neljäs selitys liittyy järjestöjen tarjoamien palveluiden kattavuuteen tai oikeastaan sen puutteeseen. Järjestöistä useat toimivat vain kaupungeissa tai tarjosivat palveluitaan vain suurimmilla paikkakunnilla, jolloin maaseutuväestö jäi varjoon. (Anttonen & Sipilä 2000, 50–51.)

1960-luvulla länsimainen kulttuuripiiri koki ideologisen murroksen, joka vaikutti myös suomalaiseen sosiaalihuoltoajatteluun. Kriittiseksi muuttunut ilmapiiri ja uusi kansalaisliikkeitä nostivat esiin muun muassa pakkoauttamisen ja sosiaalihuollon kontrollitehtävän. Julkiseen valtaan kohdistettiin uudenlaisia vaatimuksia. Yhden asian liikkeet pakottivat sosiaalipolitiikan muutokseen, joka vei sitä lähemmäksi pohjoismaista hyvinvointivaltiota. (Anttonen & Sipilä 2000, 111.) Sosiaali- ja terveysalan yhdistykset alkoivat tuottaa erityis- palveluja omalle jäsenistölleen, painostivat päättäjiä uusimaan sosiaalipolitiikkaa ja taistelivat jäsenistönsä etujen puolesta. Tänä aikakautena perustettiin myös useita potilasyhdistyksiä eri sairausryhmille, eläkeläisjärjestöjä, nuorten yhdistyksiä ja vammaisyhdistyksiä. (Vuorinen ym. 2004, 9.)

1980-luvulta lähtien yhdistysten rooli sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajana vahvistui. Moniarvoisuus palveluissa lisääntyi uuden sosiaalihuoltolain myötä. Valtionosuuksia ei enää tarvinnut käyttää kuntien itsensä tuottamiin palveluihin, jolloin kunnille avautui mahdollisuus käyttää järjestöjä ja yrityksiä palveluntuottajina. (Anttonen & Sipilä 2000, 141.) Tämän kautta yhdistyksistä tuli uudella tavalla julkisen sektorin yhteistyökumppani, mikä pakotti ne pohtimaan sitä, kuinka kritisoida julkista sektoria, jonka rahoituksesta oltiin uudella tavalla riippuvaisia. Perinteisten yhdistysten nähtiin etäännyneen perustehtävästään ja siirtyneen julkisen sektorin jatkeeksi. Osin vastauksena tähän alkoi syntyä oma-apuryhmiä ja vaihtoehtoliikkeitä, jotka ottivat tehtäväkseen julkisten palveluiden laadun ja ammatillistumisen kritisoimisen sekä vaativat tilaa ihmisten omalle asiantuntijuudelle. Perinteisten yhdistysten rinnalle alkoi yhä enenevässä määrin syntyä paikallisia toimintaryhmiä, jotka halusivat toimia omaehtoisesti ilman virallisen organisoitumisen tuomia rajoja. (Vuorinen ym. 2004, 9–11.)

Kuten edellä esitetystä käy ilmi, on jokainen aikakausi määrittänyt ihmisten hyvinvoinnin sekä siitä vastuuta kantavat toimijat ja heidän vastuualueensa aina uudelleen. Julkiset pal-

velut, yhdistysten tarjoama tuki ja kansalaisten oma toiminta ovat muodostaneet kokonaisuuden, joka ihanteellisessa tilanteessa tarjoaa kaikille kansalaisille heidän tarvitsemansa tuen. (Vuorinen ym. 2004, 7.) Tänä päivänä sosiaali- ja terveystalouden yhdistysten tehtävät muodostavat poikkileikkauksen niistä tehtävistä, joita niille suomalaisen sosiaalipolitiikan historiassa on kuulunut.

1.2 Sosiaali- ja terveystalouden yhdistykset keskipohjalaisessa yhdistysten- tässä

Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisterin mukaan Keski-Pohjanmaalla¹ oli tutkimusajankohtana² 1906 rekisteröityä yhdistystä (taulukko 1). Valtakunnallisesti verrattuna tämä on 1,5 % kaikista Suomessa rekisteröidyistä yhdistyksistä eli hieman enemmän kuin Keski-Pohjanmaan väestöpohjan osuus (1,34 %).

Taulukko 1 Keskipohjalaisiin kuntiin rekisteröidyt yhdistykset suhteessa väestöön (N=1906)

Kunta	Väestö	Yhdistyksiä	Väestön osuus Keski-Pohjanmaan väestöstä	Yhdistysten osuus keskipohjalaisista yhdistyksistä
Kokkola	36 516	914	52 %	48 %
Kannus	5 892	151	8 %	8 %
Kälviä	4 521	88	7 %	5 %
Kaustinen	4 332	115	6 %	6 %
Toholampi	3 643	106	5 %	6 %
Veteli	3 540	117	5 %	6 %
Himanka	3 040	88	4 %	5 %
Perho	3 004	110	4 %	6 %
Lohtaja	2 832	75	4 %	4 %
Halsua	1 405	62	2 %	3 %
Ullava	1 005	38	2 %	2 %
Lestijärvi	942	42	1 %	2 %
Yhteensä	70 672	1906	100 %	100 %

Määrällisesti rekisteröityjä yhdistyksiä on eniten Kokkolassa, joka on myös väestömäärältään selkeästi suurin alueen kunnista. Vähiten rekisteröityjä yhdistyksiä on puolestaan Ul-

¹ Keski-Pohjanmaan maakunnan olemme tässä määritelleet 1990-luvun lopulla tapahtuneen hallintomuutoksen mukaisesti käsittämään seuraavat kunnat: Kokkola, Kaustinen, Kälviä, Veteli, Perho, Halsua, Lestijärvi, Toholampi, Ullava, Kannus, Himanka ja Lohtaja.

² Kopioimme Patentti- ja Rekisterihallituksen ylläpitämästä Yhdistysnetistä 29.4.2007 kunnittain tiedot kaikista Keski-Pohjanmaan maakunnan alueelle rekisteröidyistä yhdistyksistä.

lavan kunnassa. Yhdistysten lukumäärä tarkasteltaessa pienten kuntien yhdistystoiminta näyttää Keski-Pohjanmaalla vireämmältä kuin suuren väestöpohjan omaavan Kokkolan. Näyttääkin siltä, että väestömäärästä riippumatta kunnissa toimii tietty ”perussetti” yhdistyksiä kuten poliittisten puolueiden yhdistykset, elinkeinon liittyvät yhdistykset ja harrastuksiin liittyvät yhdistykset.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) olemme Peltosalmen ja Siisiäisen (2001, 5) laatimaa yhdistysten toimialan mukaista luokittelumallia hyödyntäen luokitelleet keskipohjalaiset yhdistykset toimialan mukaisiin luokkiin. Ensisijaisena luokitteluperusteena on ollut yhdistyksen nimen perusteella saatu tieto yhdistyksen toiminnasta. Epäselvissä tapauksissa olemme lisäksi etsineet tietoa internetistä tai olemalla yhteyksissä yhdistyksen kotikunnan kunnanvirastoon ja paikallisiin yhdistysaktiiveihin. Tarkempi kuntakohtainen luokittelu keskipohjalaisesta yhdistyskentästä on esitetty liitteessä 1.

Taulukko 2 Keskipohjalaiset yhdistykset toimialoittain (N=1906) verrattuna valtakunnalliseen yhdistyskenttään

Toimiala	Yhdistyksiä Keski-Pohjanmaa	%-osuus Keski-Pohjanmaa	%-osuus koko Suomi ³
Ammatti ja elinkeino	400	21 %	26 %
Kulttuuri	348	18 %	13 %
Vapaa-aika	327	17 %	12 %
Politiikka	228	12 %	20 %
Urheilu- ja liikunta	217	12 %	12 %
Sosiaali- ja terveysala	156	8 %	6 %
Maanpuolustus ja kansainvälisyys	61	3 %	5 %
Uskonto ja maailmankatsomus	49	3 %	2 %
Muu	120	6 %	4 %
Yhteensä	1906	100 %	

Keski-Pohjanmaalla on yhdistysrekisteritietojen mukaan huhtikuussa 2007 suhteellisesti eniten ammattiin ja elinkeinon liittyviä yhdistyksiä (21 %), joiden osuus on suurin (26 %) myös kaikista Suomessa vuosien 1919–1999 välisenä aikana rekisteröidyistä yhdistyksistä. Sen sijaan poliittisia yhdistyksiä alueella on rekisteröitynä suhteellisesti vähemmän (12 %) kuin koko maassa (20 %), ja kulttuuri- ja vapaa-ajanyhdistyksiä puolestaan molempia 5 %:a enemmän. Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten osuus kaikista yhdistyksistä (8 %) on

³ Siisiäisen (2002a, 99) aineisto sisältää kaikki Suomessa vuosina 1919–1999 rekisteröidyt yhdistykset, joten vertailu on näiltä osin suuntaa antava.

neljänneksi pienin, kun niiden osuus valtakunnallisesti on hieman pienempi (6 %). (vrt. Siisiäinen 2002a, 99.)

Tarkemman kuvan saamiseksi keskipohjalaisesta sosiaali- ja terveysalan yhdistyskentästä jaoin yhdistykset edelleen Peltosalmen ja Siisiäisen (2001) toimialakohtaista luokittelumallia hyödyntäen seitsemään toiminnan sisältöä tarkemmin luonnehtivaan alaluokkaan (taulukko 3). Luokittelu tapahtui edellä esitetyllä tavalla.

Taulukko 3 Keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset alaluokittain (N=156)

Toimiala	Yhdistyksiä	%
Terveysala	44	28 %
Lapset, nuoret ja perheet	38	25 %
Vanhustenhuolto	22	14 %
Raittius- ja päihdetyö	14	9 %
Vammaistyö	13	8 %
Sotainvalidit	12	8 %
Muu sosiaali- ja terveysala	11	7 %
Lomatoiminta	2	1 %
Yhteensä	156	100 %

Luokittelun perusteella eniten (28 %) Keski-Pohjanmaalla on perustettu terveysalan yhdistyksiä, kuten potilasyhdistyksiä sekä terveyden edistämiseen liittyviä yhdistyksiä. Seuraavaksi suurimpia ryhmiä ovat lasten, nuorten ja perheiden yhdistykset (25 %) sekä vanhustenhuoltoon liittyvät yhdistykset (14 %). Toiminnan alaluokittain tarkasteltuna keskipohjalainen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttä on lähes kuin pienoiskuva suomalaisesta sosiaali- ja terveysalan yhdistyskentästä. Suurimmat erot ovat raittius- ja päihdealan yhdistysten sekä vanhustenhuoltoon keskittyvien yhdistysten määrissä. Valtakunnallisesti raittius- ja päihdetyötä tekeviä yhdistyksiä on 20 % kaikista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä, kun Keski-Pohjanmaalla niiden osuus on ainoastaan 9 %. Vanhustyöhön keskittyviä yhdistyksiä Keski-Pohjanmaalla on sen sijaan suhteellisesti verrattuna puolet enemmän (14 %) kuin valtakunnallisesti (7 %). (Siisiäinen 2005, 246).

Yhdistysrekisterissä olevien eri toimialoille sijoittuvien keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalanyhdistysten perustamisajankohdat seuraavat valtakunnallista kehitystrendiä muutamien vuosien marginaalilla. 1920–30 -luvulla Keski-Pohjanmaalla, kuten Suomessa yleensä, perustettiin sodan aiheuttamien sosiaalisten ongelmien hoitamiseen keskittyneitä lasten, nuorten ja perheiden auttamiseen tähtääviä yhdistyksiä sekä raittiusyhdistyksiä.

1940–50 –luvuilla rekisteröitiin puolestaan sotainvalidien yhdistyksiä, joiden valtakunnallinen huippu sijoittuu 1950-luvun loppupuolelle. Lasten, nuorten ja perheiden asioihin keskittyvien yhdistysten kausi alkoi 1950-luvun loppupuolella ollen vahvimillaan seuraavalla vuosikymmenellä. Tällöin perustetuista yhdistyksistä merkittävä osa oli Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisosastoja. 1970-luvulla Keski-Pohjanmaalla perustetuista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä selkeä enemmistö suuntautui puolestaan vanhustenhuoltoon. Potilas- ja vammaisyhdistysten perustamishuippu sijoittui 1980–90 –luville eli noin vuosikymmentä myöhemmäksi kuin Suomessa keskimäärin. (Siisiäinen 2005, 245–247.)

2000-luvulla sosiaali- ja terveysalan yhdistysten osuus Keski-Pohjanmaalla perustetuista yhdistyksistä on ollut laskusuuntainen. Yhdistyksiä kaikkinsa on vuositasolla perustettu keskimäärin 34. Vuonna 2000 sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä perustettiin viisi. Tämän jälkeen suunta on ollut laskeva siten, että viimeisten neljän vuoden aikana yhdistyksiä on perustettu vuosittain ainoastaan kaksi. 2000-luvulla perustetuissa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksissä on eniten pienten sairausryhmien ympärille perustettuja potilasyhdistyksiä sekä ryhmään ”muu sosiaali- ja terveysala” kuuluvia yhdistyksiä, jotka ovat pääasiallisesti koti- ja ulkomailla syrjäytyneiden parissa tehtävään auttamistyöhön – erityisesti idäntyöhön – keskittyviä yhdistyksiä. Siisiäisen (2005, 247) mukaan 2000-luvulla perustut yhdistykset antavat hyvän kuvan suomalaisessa yhteiskunnassa esille nousseista sosiaalisista ongelmista sekä ilmentävät sosiaali- ja terveysalan erityiskehitystä ja erilaisten spesifimpien ryhmäidentiteettien kehitystä.

1.3 Tutkimuksen lähtökohdat

Kiinnostuksemme keskipohjalaista sosiaali- terveysalan yhdistyskenttää kohtaan pohjautuu henkilökohtaisiin kokemuksiimme. Olemme molemmat sekä työskennelleet että toimineet keskipohjaisissa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksissä. Näin olemme saaneet läheltä seurata niitä haasteita joiden parissa yhdistykset toimivat, mutta myös nähneet yhdistystoiminnan erityisen vahvuuden. Viime vuosien aikana yhteiskunnallisessa kehityksessä on tapahtunut useita muutoksia, jotka ovat hyvin merkittävällä tavalla vaikuttaneet yhdistysten toimintaedellytyksiin ja toimintaan. Näistä esimerkkejä ovat yhteisöllisyyden luonteen ja yhteisön toimintaan osallistumisen muutos, julkisen sektorin tiukentunut taloudellinen tilanne ja pyrkimykset hyvinvointivastuun uudelleenjakoon, markkinoiden mukaantulo yhdistysten

rinnalle julkiselle myytävien sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajiksi sekä yhdistystoimintaa ohjaavan lainsäädännön muutokset.

Tutkimuksessamme pyrimme ymmärtämään ja kuvaamaan keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten arjen toimintaa meneillään olevassa yhteiskunnallisessa ja sosiaalisessa muutoksessa. Tavoitteenamme on aluksi luoda kuva siitä, millaisia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä Keski-Pohjanmaalla toimii, sekä miten ja millaisin taloudellisin ja inhimillisin resurssein ne toimintansa toteuttavat. Yhteiskunnallinen muutos ja yhdistysten toiminta kietoutuvat monella tapaa toisiinsa. Tutkimuksessamme kiinnostuksemme kohteena ovat yhteiskuntakulttuurinen ja hyvinvointipoliittinen muutos, sekä se, kuinka ne näyttäytyvät ja vaikuttavat keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnassa. Lisäksi luomme katseen tulevaisuuteen hahmottaen sitä, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaan sisältyy. Näkökulmanamme on ilmiöiden tarkasteleminen yhdistyskentän sisältä, sellaisina kuin yhdistykset itse niitä kuvaavat.

Paikallisesti tuotettu tieto mahdollistaa yhdistysten roolia ja tehtäviä koskevassa keskustelussa yleisen ja ruohonjuuritason tarkastelunäkökulman yhdistämisen. Tutkimuksemme avaa keskipohjalaisille sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille uusia mahdollisuuksia arvioida ja kehittää toimintaansa. Toivomme myös, että sen kautta yhdistysten, kuten myös muiden paikallisten toimijoiden, on mahdollista aiempaa syvemmin ymmärtää yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksia yhdistysten toimintaan, yhdistystoiminnan erityisiä haasteita ja toisaalta siihen sisältyviä mahdollisuuksia hyvinvoinnin tuottajina ja yhteiskunnallisina vaikuttajina.

Tutkimusraporttimme aluksi luomme katsauksen yhteiskunnallisiin keskusteluihin, joihin yhdistykset ovat kiinteästi liittyneet. Seuraavaksi siirrymme tarkastelemaan ihmisten sosiaaliseen käyttäytymiseen vaikuttanutta yksilöllistymiskehitystä sekä hyvinvointivastuun uudelleenjakoon liittyviä julkisen sektorin tehostamispyrkimyksiä. Pyrkimyksemme on ollut sekä esitellä nämä ilmiöt että kuvata niiden ilmenemistä ja vaikutuksia yhdistystoiminnassa. Neljännessä luvussa esittelemme tarkennetut tutkimuskysymykset ja kuvaamme tutkimuksessamme käytetyt tutkimusmenetelmät sekä luomme katsauksen tutkimuksen toteutukseen ja aineiston analysointiin. Tutkimuksessamme olemme yhdistäneet kvantita-

tiivisia ja kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä saavuttaaksemme mahdollisemman monipuolisen ja syvällisen ymmärryksen tutkimuskohteestamme.

Tämän jälkeen siirrymme esittelemään tutkimuksemme keskeisiä tuloksia. Viidennessä ja kuudennessa luvussa olemme kuvanneet keskipohjalaisia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä, niiden toiminnan painopistealueita, taloudellisia edellytyksiä sekä jäsenistökehitystä. Seitsemännessä luvussa huomion keskipisteenä on yhdistysten ja kunnan välinen yhteistyö. Seuraavaksi tarkastelemme syvemmin yhdistysten arjen toimintaa ja yhdistystoimintaan osallistumista sekä niissä tapahtunutta muutosta. Tutkimusraportin lopuksi kokoamme yhteen tutkimuksemme keskeisimmät tulokset, pohdimme tutkimuksen luotettavuutta ja yleistettävyyttä sekä esitämme tulosten pohjalta esiinnousseita jatkotutkimushaasteita.

Haluamme kiittää tutkimukseemme osallistuneita keskipohjalaisia sosiaali- ja terveysalanyhdistyksiä siitä tietämyksestä ja kokemuksesta, jonka he uskoivat haltuumme. Professori Aila-Leena Matthiesia sekä ohjaajaamme Tuomo Kokkosta kiitämme neuvoista ja tuesta gradutyöskentelymme eri vaiheissa. Lisäksi kiitämme Suomen Kulttuurirahaston Keski-Pohjanmaan rahastoa saamastamme apurahasta.

2 YHDISTYSTOIMINTAAN LIITTYVÄT YHTEISKUNNALLISET KESKUSTELUT

Yhdistykset ja niiden toiminta ovat liittyneet useisiin viimeisten vuosien aikana yhteiskuntatieteilijöitä sekä myös muita tutkijoita kiinnostaneisiin keskusteluihin. Yhdistystoimintaa on tarkasteltu niin sen yhteiskunnallisen paikan ja merkityksen kuin toiminnan sisäisten rakenteiden ja edellytysten näkökulmasta. Hyvin suuressa osassa keskusteluja yhdistyksiä ollaan oltu valjastamassa erilaisten päämäärien palvelukseen, mistä esimerkkinä 90-luvun laman aikaan yhdistysten työllistämismahdollisuuksiin suunnatut suuret odotukset. Vastapainoksi on viimeisten vuosien aikana yhä enemmän päätään nostanut keskustelu, jota yhdistykset johtavat tai johon ne osallistuvat omasta intressistään tuoden esiin oman äänensä ja kertoen tarinansa siitä, millainen suomalainen yhdistyskenttä on, ketkä siellä toimivat ja mitä siellä tehdään.

Seuraavassa keskeiset yhdistyskenttään liittyvät keskustelut on jaettu kahteen eri ryhmään aloittaen niistä, joissa intressi lähtee vahvemmin yhdistyskentän ulkopuolelta ja päätyen niihin, joissa tutkimuksen pyrkimyksenä on vahvemmin yhdistyksen toiminnan tarkasteleminen sisältä päin. Tämä rajanveto on hyvin yksinkertaistettu ja tekee tasa-arvoisesti vääryyttä kaikille keskustelulinjoille, sillä todellisuus ei luonnollisestikaan ole näin yksinkertainen. Jaottelun kautta pyrkimyksenämme onkin lähinnä nostaa esiin se, mikä intressi kussakin keskustelussa on tällä hetkellä johtavin.

Useiden eri keskustelulinjojen joukosta olemme päätyneet tutkimuksemme taustalla olevien henkilökohtaisten intressien sekä aihetta käsittelevään kirjallisuuteen perehtymisen myötä nostamaan esiin seuraavat kuusi teemaa. Tekemiemme valintojen myötä tulemme jättämään vähemmälle huomiolle joitakin sellaisia teemoja – kuten uudenajan yhteisöllisyyteen liittyvät keskustelut tai yhdistysten ja työllisyyspolitiikan välinen suhde – jotka olisivat ansainneet myös oman tilansa. Toivomme kuitenkin, että tämä läpileikkaus antaa lukijalle kuvan siitä, kuinka monimuotoinen ilmiö suomalainen yhdistyskenttä on.

2.1 Yhdistystoiminta ulkopäin nousevien intressien kohteena

Vaikka yhdistystoimintaa ulkopäin tarkastelevia keskusteluteemoja on useita, on niiden taustalta löydettävissä samoja tekijöitä. Näistä keskeisin on uusliberalistien virittämä keskustelu hyvinvointivaltion roolista ja pyrkimykset siirtää vastuuta valtiolta yhä enenevässä määrin kansalaisille ja kansalaisyhteiskunnan sosiaalisille verkostoille. Toinen aiheen suosituksi tehnyt tekijä on perinteisten sosiaalisten verkostojen vähittäinen heikkeneminen ja siihen liittyvä problematiikka, joka kytkeytyy myös yksilön ja yhteiskunnallisten instituutioiden väliseen suhteeseen.

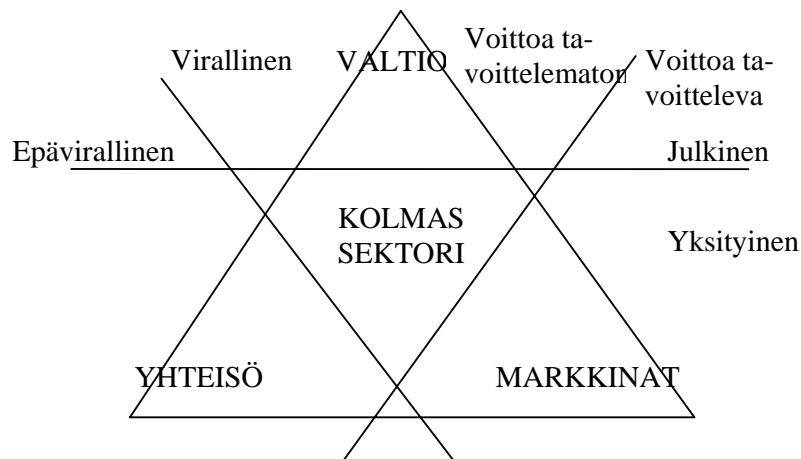
2.1.1 Kolmas sektori

Kolmatta sektoria koskeva keskustelu liittyy kiinteästi pyrkimykseen määrittellä ja tutkia yhdistysten sekä muun organisoidun kansalaisyhteiskunnan toiminnan välisiä rajoja ja yhteiskunnallista merkitystä halutusta näkökulmasta (Siisiäinen 1999, 19). Käsitteen nouseminen laajempaan yhteiskunnalliseen tietoisuuteen liittyy 1980-luvulla käynnistyneeseen keskusteluun hyvinvointivaltion olemuksesta ja sen kehittämisen vaihtoehtoista eri yhteiskuntamuodoissa (Helander 2002, 11). Matthiesin (1991, 40) mukaan keskustelun käynnistymisen taustalla on julkisen hyvinvointipolitiikan ajautuminen sisäiseen ja ulkoiseen umpikujaan, mikä pakotti ratkaisujen etsimiseen vakiintuneen systeemin ulkopuolelta. Tällöin katseet suunnattiin julkisen sektorin ja markkinatalouden ulkopuolella pitkään omaa elämänsä eläneeseen epäviralliseen sektoriin, josta yhä yleisemmin alettiin käyttää nimitystä kolmas sektori.

Kolmatta sektoria koskeva keskustelua on pyörinyt hyvin paljon itse sektorin määrittelyn ympärillä. Yksimielisyyttä käsitteen sisällöstä – tai ylipäätään sen olemassaolosta – ei kuitenkaan ole saavutettu. Rongen (1987, ref. Matthies 1991, 38–39) mukaan julkisen sektorin ja markkinatalouden ulkopuolelle jäävät organisaatiot, toiminnat ja funktiot ovat niin epäyhtenäisiä, että niiden käsitteellistäminen sinänsä on jo kolmannen sektorin luomista. Kolmannen sektorin rinnalla – hieman erilaisin painotuksin – käytettyjä käsitteitä ovat esimerkiksi epävirallinen sektori, voittoa tavoittelematon sektori (*non-profit sector*), ei-valtiollinen sektori (*NGO eli non governmental organizations*), yhteisötalous, kansalais-

sektori ja yhdistyssektori. Eri käsitteet pitävät sisällään oman näkökulmansa määrittelyn kohteena olevaan ilmiöön.

Yksinkertaistetuin tapa ymmärtää kolmas sektori on lähestyä sitä kansainvälisessä Johns Hopkins -tutkijaryhmässä laaditun rakenteellis-operationaalisen perusmäärittelyn kautta. Määrittely perustuu viiteen peruskriteeriin, joiden kaikkien riittävä toteutuminen viittaa siihen, että kyseessä on kolmannen sektorin toimija. Peruskriteerit ovat: 1) rakenteellisuus eli organisoituminen, 2) yksityisyys eli hallinnoija on toimijan itsensä määrittelemä, 3) riippumattomuus ulkopuolisista määräyksistä, 4) voittoa tavoittelematon jakaminen sekä 5) osallistumisen vapaaehtoisuus. (Helander 2002, 53.) Yhteiskunnallisten instituutioiden kentässä kolmas sektori kuvataan yleensä julkisen (valtio), yksityisen (markkinat) ja neljännen (yhteisö) sektorin väliin jääväksi alueeksi, jonka sijoittumista muiden yhteiskunnallisten instituutioiden väliin edellä mainitut piirteet määrittelevät (kuvio 1).

Kuvio 1 Hyvinvointikolmio (Helander 2002, 28 Pestoff 1996 mukaillen)

Kolmannen sektorin suhdetta markkinoihin luonnehtii erilainen suhtautuminen taloudellisen toiminnan päämääriin. Markkinatoimijoiden päämääränä on taloudellisen voiton tavoittelu, kun kolmannen sektorin toimijoilla päämäärät ovat sosiaalisia ja raha varsinaista päämäärää kohden pyrkimisen mahdollistava väline. Suhteessa julkiseen sektoriin eron tekee toiminnan legitimeetti sekä laatuvaatimukset. Julkisella sektorilla pyrkimys sosiaalisen hyvinvoinnin tuottamiseen perustuu useimmiten lainsäädäntöön ja on sen ohjaamaa, kolmannella sektorilla intressiryhmän määrittelee toimija itse, eikä velvoitetta alueelliseen kattavuuteen ole olemassa. (Rönneberg 2000, 70–72.) Hankalinta on rajanveto kolmannen

sektorin ja yhteisön välillä. Eurooppalaisissa yhteiskunnissa ero liittyy lähinnä toimijoiden formaalisuuteen: kolmannen sektorin toimijat ovat rekisteröityjä tai muulla tavoin virallistettuja. (Helander 2002, 25–27).

Eri sektoreiden keskinäistä riippuvuutta niiden erillisyyden ohella korostaa myös useiden tutkijoiden kolmas sektori -käsitteen sijasta käyttöön ottama välitaso- tai välittävät organisaatiot -käsite. Matthiesin (1996, 12) mukaan välitason organisaatiot sijoittuvat kolmannen sektorin tavoin valtion, markkinoiden ja kotitalouksien väliin, mutta ovat dynaamisessa kanssakäymisessä eri sektoreihin välittämällä ja yhdistelemällä niiden vaikutteita. Hyvinvointikolmioon sijoitettuna välitaso painottuu ”yhteisö-nurkkaan”, mutta siinä yhdistyy kunkin sektorin erilaisia tavoitteita, toimintatapoja, rahoituslähteitä ja motivaatioita.

Jyväskyläläisiä yhdistyksiä käsittelevässä tutkimuksessaan Siisiäinen (2002b, 8) on puolestaan lähtenyt siitä ajatuksesta, että kolmas sektori on itse asiassa harhaanjohtava käsite. Kolmas sektori ei ole erillinen sektori tai selkeästi rajattavissa oleva suljettu piiri, vaan pikemminkin toimintojen tila tai kenttien kokonaisuus, joka kehittyy ja muokkautuu ajan myötä valtion (julkisen), markkinoiden (voittoon pyrkivän tuotannon) ja kotitalouksien (arjen/ elävänä elämän) välisellä alueella käyttäen rakennusaineena kaikkien edellä mainittujen alueiden elementtejä. Näin kolmannen sektorin toimijat eivät ole keskenään homogeenisiä, vaan niitä määrittelevät piirteet ilmenevät eri toimijoiden kohdalla erilaisin painotuksin riippuen historiallisesta ajasta ja toimijan syntyhistoriasta.

Matthies (1999, 40) on jakanut kolmatta sektoria käsittelevän keskustelun karkeasti kahteen keskeiseen näkökulmaan nimittäen niitä ekonomistiseksi ja eettiseksi rationaliteetiksi. Yksinkertaistetusti ekonominen rationaliteetti edustaa kovaa, kvantitatiivista, rakenteellista ja peräti maskuliinista lähestymistapaa. Ekonomisesta näkökulmasta käydyn keskustelun teemoja ovat kolmannen sektorin makrotason ulottuvuudet: työllistäminen, taloudellinen volyyymi ja kolmannen sektorin määrällinen kartoittaminen. Eettiseen rationaliteettiin kuuluva tutkimus voidaan puolestaan mieltää pehmeäksi, laadulliseksi, toiminnalliseksi ja feminiiniseksi näkökulmaksi. Tarkastelutapa mieltää kolmannen sektorin enemmänkin aatteelliseksi ja yhteisölliseksi toimintakentäksi. Tutkimuksen kohteena ovat kolmannen sektorin yksilöllinen ja yhteisöllinen merkityksenanto ja laadullinen erityisyys kohdentuen esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan ja kansalaisosallistumisen motivaatioon sekä ylipäättään

kolmannen sektorin prosessinomaiseen sosiaaliseen ja poliittiseen merkitykseen. (Emt. 40, 42.)

Toimittamassaan *Nordic civic society organisations and the future of welfare services. A model for Europe?* –tutkimuskatsauksessa Matthies (2006) on tarkastellut pohjoismaissa tehtyä kolmannen sektorin tukimusta⁴. Hänen mukaansa kolmannen sektorin tutkimus on pohjoismaissa kasvanut 1990-luvulta lähtien samanaikaisesti, kun huoli osallistumisen ja demokratian kiinnostuksen vähenemisestä on lisääntynyt. Tutkimuskatsauksen tulosten mukaan suurin osa kolmannen sektorin tutkimuksesta on käsitellyt sen roolia suhteessa julkiseen sektoriin joko kansallisella tai paikallisella tasolla. Muita tutkimuksissa laajasti käsiteltyjä osa-alueita ovat kolmannen sektorin tuottamat palvelut, vapaaehtoistyö sekä kolmas sektori käsitteenä ja sitä koskeva teoria. Kolmannen sektorin ja yrityssektorin suhdetta ei sen sijaan ole tutkittu juuri lainkaan. Matthies katsoo tutkimuksen tehneen kolmatta sektoria, sen toimintaa sekä sen suhdetta julkiseen sektoriin tunnetuksi kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. (Matthies 2006a, 16, 2006b 49–51).

2.1.2 Kansalaisyhteiskunta

Kansalaisyhteiskunta käsitteen alkuperäiseksi versioksi voidaan kutsua *societas civilista*, kansalaisyhteiskuntaa lakien säätelemänä ja poliittisena yhteisönä, jossa yleinen turvallisuus luo pohjan ”sivistyneelle” tavalle ratkaista konflikteja. Tämänkaltaista kansalaisyhteiskuntaa ei voida erottaa valtion olemassaolosta, vaan ero syntyy suhteessa ei-siviileihin, luonnontilaisiin tai itsevaltaisiin, valtioihin. (Kaldor 2006, 20.) Kansalaisyhteiskunnan määrittäminen suhteessa valtioon liittyy kansallisiksi valtioiksi kutsuttujen järjestelmien nousuun 1700-luvun lopulla ja 1800-luvulla. Merkittävimpiä käsitteen hahmottelijoita oli G.W.F. Hegel, joka määrittä kansalaisyhteiskunnan valtion ja perheen välissä tapahtuvaksi eettisen elämän muodoksi sisältäen talouden ja markkinat. (Emt. 35.) Hegelin ajattelussa kansalaisyhteiskunnan muodostivat yksilöllisten oikeuksien järjestelmästä lähtöisin olevat kollektiiviset rakenteet, kuten instituutiot ja yhdistykset, jotka jopa varmistivat sen, että yksilöllisten etujen tavoittelu saattoi olla sopusoinnussa kaikkien kansalaisyhteiskunnan jäsenten kanssa. Kansalaisyhteiskunnan olemassaolo edellytyksenä hän näki demokraatti-

⁴ Katsauksessa on käyty läpi 754 pohjoismaissa tehtyä kolmatta sektoria käsittelevää tutkimusta, näistä 291 Suomesta.

sen valtion, jonka voimaan saattama laki säätelee ja turvaa kansalaisyhteiskunnalle sen erityisen muodon antavat olosuhteet. (Harju 2005, 62–64.)

1900-luvulla kansalaisyhteiskunta-käsitettä on ennestään rajattu koskemaan vain niitä yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen muotoja, jotka ovat erillisiä niin valtiosta kuin markkinoista. Kansalaisyhteiskunnan nähdään rakentuvan ihmisten yhteisten hyvään tähtäävien pyrkimysten tuloksena ja koostuvan yhteiskunnallisista liikkeistä, yhdistyksistä, kansalaisjärjestöistä tai ylipäättään voittoa tavoittelemattomasta sektorista. Useimmiten kansalaisyhteiskuntaan sisällytetään myös perhe. Kansalaisyhteiskuntaa kohden suuntautuvat odotukset voidaan jakaa karkeasti kahteen ryhmään. Ensinnäkin sen ajatellaan voivan toimia sekä nykyaikaisen valtiovallan että mielivallan ja hallitsemattoman kapitalismin vartijana. Toisessa uusliberalistisiin ajatuksiin pohjautuvassa elitistisessä tulkinnassa kansalaisyhteiskunta nähdään täydentämässä tai jopa korvaamassa valtion toimintaa ja markkinoita. (Kaldor 2006, 38–40.)

Suomessa kansalaisyhteiskunta-käsitettä on Harjun (2004b, 94) mukaan pohdittu hämmästyttävän vähän. Yleisimpänä tapana on ollut ymmärtää käsitteellä kansalaisjärjestöjen tai kolmannen sektorin toimijoita ja niiden aikaansaamaa toimintaa. Harjun (2005, 66) oman määrittelyn mukaan kansalaisyhteiskunta 2000-luvun alun Suomessa sisältää yhdistyksellisen toimintakentän, yhteisölliset aktiviteetit, mutta myös poliittisen yhteiskunnan. Kansalaisyhteiskunta ei siis ole pelkästään ihmisten vapaamuotoiseen yhteistoimintaan perustuva elämänpiiriä, vaan sisältää myös vaikuttamisen ja vallankäytön elementtejä.

Siisiäisen (2002b, 8) mukaan kansalaisyhteiskunnan keskeisimpiä toimijoita ovat yhteiskunnalliset liikkeet ja yhdistykset, mutta se pitää sisällään myös epäviralliset, vailla selkeää organisatorista muotoa olevat toimijat. Kansalaisyhteiskunnasta kumpuavat sosiaaliset tai yhteiskunnalliset liikkeet ovat diskursseja, jotka keskittävät yksilöiden sosiaalista voimaa. Yhdistykset puolestaan ovat keinoja kasata ja tuottaa organisatorista voimaa, jonka kautta liikkeiden vaikutukset ja aikaansaannokset välittyvät uudistuksina vakiintuneisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin. Vaikutusten ollessa pysyviä saattavat yhdistykset muuttua ainakin jossain määrin julkisen toiminnalliseksi osiksi. Yhdistykset tarjoavat näin ajatellen keinoja välittää valtaa hallitsevien ja hallittujen luokkien välillä ollen modernien yhteiskuntien vallankäytön tärkeitä osia. (Siisiäinen 1996, 34–35.)

Viimeisten vuosien aikana kansalaisyhteiskunta on noussut Suomessa esiin – kansainvälisen keskustelun linjoja noudattaen – demokraattisen yhteiskuntajärjestelmän toimivuuteen ja ihmisten hyvinvointiin liittyvän poliittisen ja yleisen keskustelun myötä. Kansalaisyhteiskunnasta on etsitty yhteiskunnan henkisen, sosiaalisen ja demokraattisen pohjan lujittajaa tilanteessa, jossa julkisen sektorin mahdollisuuksien nähdään kaventuneen, markkinasektorin aseman vahvistuneen ja sosiaalinen pääoma rapautuneen. (Oikeusministeriö 2005, 13.) Osana tätä keskustelua eri ministeriöiden toimesta on mietitty sitä, kuinka yhdistysten toimintaa voitaisiin tehostaa, jotta se paremmin tukisi demokraattisen järjestelmän toimivuutta.

Keskusteluista toinen koskee kansalaisten osallistamista oman ja lähiympäristönsä hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja hyvinvointipalvelujen tuottamiseen. Etsittäessä julkisille palveluille tuottajia mahdollisimman monenlaisten tarjoajien joukosta on kiinnostus kohdistunut myös tuottamistapoihin, jotka perustuvat kansalaisten omiin yhteisöllisiin rakenteisiin kuten yhdistyksiin. Keskustelun taustalla voidaan nähdä olevan New Public Management (NPM) -ajattelun julkisen sektorin ”valloituksen”. Vaikka yhteisöllistäminen ja osallistuminen eivät sinällään ole NPM:n ydinteemoja, sopivat ne kuitenkin organisatorisesti ja osin myös ideologisesti NPM:n tuottamiin hankkeistamiseen ja monituottajuuden strategiaan malleihin. (Matthies, 2008, 62).

Kansalaisyhteiskunnan toiminnan valjastaminen määriteltyjen tavoitteiden saavuttamiseksi on ristiriidassa sen perimmäisen olemuksen kanssa. Siisiäisen mukaan tilanne, jossa kansalaisyhteiskunnan strategia ei enää määräydy liikkeiden tai yhdistysten jäsenten vapaaehtoisessa diskurssissa vaan ylhäältä käsin, pitää sisällään suuren riskin. ”Pakotetun vapaaehtoisuuden” suunnan jatkuminen johtaa pahimmillaan siihen, että yhteiskunnallinen järjestelmä menettää parhaan keinonsa hankkia itseään hyödyttäviä kollektiivisia neuvoja. (Siisiäinen 1996, 48.)

2.1.3 Osallisuus

Osallisuuden käsitteellä voidaan Haahtelan (2004, ref. Harju 2004b, 112) mukaan viitata kahteen toisiinsa kiinteässä yhteydessä olevaan asiaan. Peruslähtökohdiltaan osallisuudessa on kysymys syvällisestä, identiteettiin saakka ulottuvasta kuulumisen tai liittymisen koke-

muksesta tai tunteesta. Toiseksi osallisuuden käsitettä käytetään synonyyminä osallistumiselle, jolla tarkoitetaan konkreettisempaa mukanaoloa yhteisöllisissä prosesseissa tai niihin vaikuttamista. Koska ihminen on sosiaalinen olento, on hänellä luontainen tarve kokea osallisuutta eli kuulumista, mukanaoloa ja vaikuttamista. Osallisuuden vastinparina on osattomuus, joka puolestaan viitataan siihen, että yksilö ei ole osallinen joistakin yhteiskunnassa tärkeinä pidetyistä asioista, kuten esimerkiksi taloudesta tai demokraattisesta järjestelmästä. (Seppänen 2001, 60–61.) Sosiaalityössä tästä ilmiöstä puhutaan syrjäytymisenä. Huomioitavaa on, että vaikka osallistumista on pidetty helpoimpana tapana kokea osallisuutta (kts. mm. Harju 2005, 69), ei kysymys ole automaattisesta syy-seuraus -suhteesta.

Osallisuutta koskeva keskustelu olisi hyvin ollut linkitettävissä kansalaisyhteiskuntaa koskevan keskustelun alle, sillä niin tiiviisti ne liittyvät toisiinsa. Valtion kanssa vuorovaikutuksessa toimiva kansalaisyhteiskunta ei ole mahdollinen ilman, että yksittäiset kansalaiset kokevat edes jollakin tapaa kuuluvansa siihen. Osallisuus-keskustelun ajankohtaisuuden taustalla on nähtävissä kansalaisten äänestysaktiivisuuden vähenemisen sekä julkisia instituutioita kohtaan tunnetun luottamuksen heikkenemisen pohjalta syntynyt huoli edustuksellisen demokratian elinvoimaisuudesta. Suomessa valtioneuvoston asiaa käsitelleen selonteon pohjalta eri ministeriöt ovat käynnistäneet toimenpiteitä, joilla on tähdätty kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseen, hallinnon avoimuuden ja julkisuuden lisäämiseen sekä osallistumiskulttuurin laajentamiseen. (Valtioneuvosto 2002, 3–4). Matthies (2008, 62) onkin kriittisesti kommentoinut kansalaisten osallisuuden kokemuksen ja osallistumisen nousseen yleiseen keskusteluun vasta tilanteessa, jossa kansalaisten etäännyminen politiikasta ja EU:sta alkaa uhata järjestelmien omaa legitimitettä.

Yhdistysten mahdollisuudet osallisuuden ”henkiinherättäjänä” nähdään julkisen sektorin taholta keskeisinä. Yhdistystoiminta sinällään tarjoaa erinomaisen ympäristön kansalaisosallistumisen taitojen harjoitteluun. Yhdistyksillä nähdään myös olevan mahdollisuuksia luoda väyliä, joiden kautta ihmiset voivat kiinnittyä kansalaisyhteiskuntaan ja sitä kautta edelleen yhteiskunnan aktiivisiksi jäseniksi. Yhdistysten on myös toivottu – ja mihin ne itse myös ovat olleet halukkaita – ottavan huolehtiakseen osallistumisen ja osallisuuden kokemuksen mahdollistaminen niiden ihmisten kohdalla, jotka ovat yhteiskunnasta syrjäytyneet. Möttösen ja Niemelän (2005, 72) mukaan kysymyksessä ovat tyypillisimmillään

nk. ilkeät ongelmat, jotka usein liittyvät päihde- ja mielenterveysongelmiin, ja joiden kohdalla ”hajuton, mauton ja väritön” julkinen sosiaalityön on usein voimaton.

2.1.4 Sosiaalinen pääoma

Sosiaalisen pääoma -keskustelun on yhdistystoimintaan kiinteästi liittännyt amerikkalainen sosiologi Robert D. Putnam, joka on nostanut ihmisten osallistumisen erilaisten yhdistysten toimintaan keskeiseksi sosiaalista pääomaa ilmaisevaksi mittariksi. Putnamin (2000, 19; kts. myös Ilmonen 2000, 10) mukaan sosiaalisen pääoman teorian perusidea on käsitys ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen myötä syntyviin sosiaalisiin verkostoihin sisältyvästä arvosta – vastavuoroisuuden ja luottamuksen normeista. Yhdessä nämä osittain päällekkäiset komponentit muodostavat verkoston jäsenten käyttöön pääomaa tai resurssin, joka on tarpeen vaatiessa jäsenten yhdessä tai erikseen käytettävissä.

Putnamin ajattelun mukaan vahva sosiaalinen pääoma edesauttaa yhteisön ja yhteiskunnan suotuisaa kehitystä sekä vahvistaa demokratiaa (Putnam 2000, 19; kts. myös Ilmonen 2000, 10). Näin määriteltessään Putnam korostaa sosiaalisen pääoman käsitteen yhteisöllistä ulottuvuutta. Yhdistystoiminta ja siihen liittyvät hyveet tuottavat yhteistyön henkeä, sosiaalisia verkostoja, sosiaalista luottamusta ja yhteiskunnallista sitoutumista, jotka ovat tärkeitä terveelle demokratialle. Yhdistystoiminnan erityisyys on sen kyvyssä kytkeä yhteen erilaisia kansalaisia sosiaalisten kerrostumien sekä taloudellisten ja muiden ryhmäjakojen poikki liittäen nämä tiettyyn poliittiseen- ja kansankulttuuriin. (Kaunismaa 2000, 131.)

Kuten kaikki muutkin pääoman muodot omaa myös sosiaalinen pääoma erilaisia muotoja ja ulottuvuuksia erilaisessa käytössä. Putnamin (2000, 22–23) mukaan eri ulottuvuuksista tärkein on ero sallivan eli ulospäin suuntautuvan (*bridging tai inclusive*) ja sitovan eli sisäänpäin suuntautuvan (*bonding tai exclusive*) pääoman välillä. Sitovan sosiaalisen pääoman positiiviset vaikutukset liittyvät voimakkaaseen keskinäiseen solidaarisuuteen, verkoston muista jäsenistä huolehtimiseen sekä eriytyneeseen vastavuoroisuuteen. Ongelmia puolestaan saattaa syntyä kapea-alaisuuden vahvistumisesta sekä vahvan me-tunteen myötä mahdollisesti yhteisön ulkopuolisia kohtaan syntyvistä ennakkoluuloista. Sallivan sosiaalisen pääoman muotojen vahvuudet liittyvät niiden ulospäin suuntautuvuuteen, kykyyn levit-

tää laajasti tietoa ja avartaa identiteettiä sekä yleensäkin vastavuoroisuuden laajenemiseen. Toisaalta sallivan sosiaalisen pääoman elementtejä koossapitävä ”liima” ei ole yhtä vahvaa kuin sitovassa. Tosiasiallisesti useat sosiaaliset verkostot omaavat piirteitä näistä molemmista.

Ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieu näkökulma sosiaaliseen pääomaan poikkeaa Putnamin ajatuksista hyvin radikaalisti. Bourdieu tarkastelee sosiaalista pääomaa yksilöllisenä ominaisuutena viitaten sillä lähinnä yksilöiden sosiaalisiin verkostoihin. Hän näkee ryhmäsiteet ja verkostot, joita esimerkiksi yhdistyksen toimintaan osallistuminen tuottaa, resursseina, joita ihminen voi muiden pääoman lajien, kuten taloudellisten ja kulttuuristen, tapaan käyttää hyväkseen omien etujensa ajamisessa. Tämän ajattelun mukaisesti yhteiskunnallisten eliittien asema perustuu juuri heidän hallussaan oleviin pääomiin, mukaan lukien sosiaaliset verkostot. (Siisiäinen 1999, 17.)

Bourdieuin ajattelun kautta voidaan nostaa esiin yhdistystoiminnan tarkastelussa usein piiloon jäävä vallan problematiikka ja tunnistaa se, että myös kolmannen sektorin toimijoiden laajasti tunnustetun yleishyödyllisyyden tunnuksen takaa on löydettävissä erilaisia intressipyrkimyksiä. (Siisiäinen 1999, 26) Bourdieuin määrittely on myös vastaus Ilmosen esittämään kritiikkiin, jonka mukaan sosiaalinen pääoma kytketään usein sosiaaliseen integraatioon kiinnittäen huomio siihen, mikä yhteiskunnan jäseniä yhdistää unohtaen samalla sen, mikä heitä erottaa. Tarkastelun ulkopuolelle jää tällöin se, keiden tai minkä ihmisryhmien etuja sosiaalinen pääoma pääasiallisesti palvelee, tai mitä ovat ne taloudelliset ja poliittiset voimat, jotka muotoilevat sosiaalista tilaa suosien toisia ihmisiä toisten kustannuksella. (Ilmonen 2000, 26–27.)

2.2 Yhdistystoiminnan sisältä nousevat keskustelu

Yhdistystoimintaa sisältäpäin tarkastelevien keskustelujen tavoitteena on tuoda esiin yhdistystoimijoiden oma näkemys siitä, mitä yhdistystoiminta on ja mikä siinä on juuri nyt ajankohtaista. Pyrkimyksenä on tuoda vastapainoa keskustelulle, jossa julkisen vallan ja markkinoiden toimijat sekä myös tutkijat yrittävät asettaa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä ”omalle paikalleen” yhteiskunnassa. Ilman yhdistysten omaa osallistumista keskusteluun on olemassa vaara, että yhdistysten toiminnan peruslähtökohdat ja niiden moni-ilmeinen,

laajalle yhteiskunnassa ulottuva toiminta ovat vaarassa hämärtyä. (Niemelä & Dufva 2003, 7.)

2.2.1 Vapaaehtoistoiminta

Yhdistystoiminnan perustan luovat vapaaehtoistoimijat. Vapaaehtoistoiminta on perinteisesti määritelty tutkimuksissa kahden käsitteen – vapaaehtoisuus ja palkattomuus – kautta. Yhteiskunnallisten muutosten eri vaiheissa vapaaehtoistoiminnan ilmiöistä on käytetty eri käsitteitä, joista esimerkkejä pidemmässä aikaperspektiivissä ovat olleet talkootyö, armeilisuus, vapaa huoltotyö ja hyväntekeväisyys. Viimeisten vuosikymmenten aikana ovat yleistyneet käsitteet vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoisuus ja vapaaehtoistyö. (Nylund & Yeung, 2005, 14.) Suomalaisessa ajattelussa vapaaehtoistoiminnan periaatteisiin ajatellaan kuuluviksi muun muassa vastavuoroisuus, yhteinen ilo, tasa-arvoisuus, vapaaehtoisuus, palkattomuus, ei-ammattimaisuus sekä luottamuksellisuus. (Yeung 2002, 11.)

Vapaaehtoistoiminta on siitä mielenkiintoinen yhteiskunnan osa, että se sekä seuraa yhteiskunnallisia muutoksia että saa niitä itse aikaan. Vapaaehtoistoiminta muuttaa kulttuuriamme, toimintatapojamme ja yhteiskuntaamme. Sen murros- ja muutosvoima piilee siinä, että vapaaehtoistoiminta koskettaa sekä yksilöä että yhteisöä tarjoten merkityksiä ja merkityksellisyyttä sekä antamisen ja saamisen yllättäviä elämyksiä. (Nylund & Yeung, 2005, 13, 26.) Muotiin vapaaehtoistoiminnan käsite tuli 1990-luvun laman myötä, mutta sen juuret ulottuvat paljon kauemmaksi: kansalaisten järjestötoiminnan juuriin ja epäviralliseen lähipiiristä huolehtimiseen. Vaikka lama on ohitettu, täydentävät – osin jopa korvaavat – epävirallinen apu ja vapaaehtoistoiminta usein vieläkin puutteita, joita julkisen ja kaupallisen sektorin toimintaan liittyy. (Yeung 2002, 11.)

Viimeisten vuosien aikana etenkin mediassa runsaasti esillä ollut vapaaehtoistoiminnan erityinen ilmentymä on vertaistuki. Hokkasen (2003, 254) mukaan vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen käsitteitä yhdistää auttaminen, mutta niitä erottaa se, että vertaisuudessa kysymys on saman kokoneiden ihmisten keskinäisestä auttamisesta, kun taas vapaaehtoisuus viittaa erilaisista lähtökohdista tulevien ihmisten kohtaamiseen. Vertaistuen tutkimuksessa on erotettavissa kaksi tutkimussuuntausta. Niistä ensimmäinen on keskittynyt vertaisryh-

miin yhteisöinä ja osana yhteiskunnallista keskustelua, kun toisessa painottuvat yksilölliset kokemukset ja ryhmädynamiikka. (Nylund 2005, 195, 197.)

Vapaaehtoistoiminnan tutkimuksessa – kuten kolmannen sektorin tutkimuksessa – voidaan nähdä kaksi eri intressilinjaa. Näistä ensimmäinen on keskittynyt tarkastelemaan vapaaehtoistoiminnan määrällistä volyymia sekä taloudellista merkitystä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. (Yeung 2002, 14.) Tämän suuntauksen taustalla voidaan nähdä hyvinvointivaltion tehtävien uudelleenjakoon liittyvät intressit, jolloin kysymys on enemmänkin ulkoiseen intressiin pohjautuvasta tutkimuksesta. Julkisen sektorin päättäjät ovat olleet kiinnostuneita vapaaehtoistoiminnasta kansalaisten tarjoamana voimavarana ja mahdollisuutena vähentää julkisia palveluja. Tässä ammattilaisten ja vapaaehtoisten tehtäviä, työnjakoa, vastuita ja velvollisuuksia selvittämään pyrkineessä keskustelussa vapaaehtoistojen itsensä ääni on ollut hieman huonosti kuultavissa. (Nylund & Yeung 2005, 13–14.) Yhdistysten sisältä lähtevässä vapaaehtoistointaa määrällisin menetelmin kuvaavassa tutkimuksessa tavoitteet liittyvät puolestaan toiminnan merkityksellisyyden ja painoarvon esiin tuomiseen.

Toinen tutkimuslinja on keskittynyt enemmän yksilötasoon ja toimijoiden näkökulmaan⁵ painottaen muiden muassa vapaaehtoistointaan ryhtymisen motiiveja sekä siihen sitoutumista (Yeung, 2002, 14). Tämän 2000-luvulle tultaessa yleistyneen tutkimuslinjan lähtökohtia ei tule kritiikittömästi yhdistää teorioihin maailmankuvan individualisoitumisesta, vaan taustalta on löydettävissä enemmänkin pyrkimys etsiä toiminnan mielekkyyttä läheltä omaa arkea ja omia elämän kokemuksia. Tutkimuksella on pyritty tuomaan esiin sitä, että ihmisillä on monenlaisia tapoja elää, toimia ja olla arjessa läsnä. Useille ihmisille vapaaehtoistointa, johon he ovat päätyneet mukaan erilaisten sattumien kautta, on luonteva osa arkipäivää ja hyvän elämän kokemusta. Vapaaehtoistoinnalla on suuri merkitys sekä yksilöiden hyvälle elämälle että yhteiskunnan integraatiolle. (Nylund & Yeung 2005, 22.)

Vapaaehtoisuus liittyy moniin ajankohtaisiin yhteiskuntapoliittisiin keskusteluihin ja hankkeisiin. Viime vuosien suosittuja teemoja ovat olleet osallisuus ja sosiaalinen pääoma, tämän hetken nousevia teemoja ovat hyvä elämä, yhteisöllisyys, yksilön vapaa tahdon ja itsensä toteuttaminen nimenomaan sosiaalisissa sidoksissa sekä altruisimi. Vapaaehtoistoiminnan tarkastelu tuo näihin kaikkiin arvokkaan lisänsä. (Nylund & Yeung 2005, 17.)

⁵ Kts. esimerkiksi Nylundin vapaaehtoistointaa koskevat tutkimukset

On ennustettu, että tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminnan keskeisiä teemoja ovat nuorten osallisuus sekä eläkkeelle siirtymisen ja varsinaisen vanhuuden välissä olevan nk. kolmannen iän edustajien rooli. Suomesta puuttuvat esimerkiksi laajat kolmannen iän vapaaehtoistoiminnan kehittämis- ja tutkimushankkeet, joita esimerkiksi Saksassa on jo toteutettu. Tulevaisuudessa eräs mahdollinen vapaaehtoistoiminnan tutkimuksen muoto ovat osallistavat menetelmät. Niiden kehittämisen myötä vapaaehtoistoimijoiden itsensä näkemykset olisi tuotavissa mukaan jo tutkimustyökalujen luomiseen. (Emt. 20, 22.)

2.2.2 Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton selvitykset

Oman vahvan panoksensa kolmatta sektoria ja sen paikkaa muuttuvassa yhteiskunnassa käsittelevään keskusteluun on tuonut Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry eli STKL. STKL:n sosiaali- ja terveysturvan poliittisen vaikuttamis- ja kehittämistoiminta tavoitteena on edistää kansalaisten, järjestöjen, kuntien ja muun julkishallinnon yhteistyötä. (Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto). STKL on sekä itse toteuttanut että julkaisut useita järjestötoimintaan liittyviä selvityksen luonteisia tutkimuksia, sekä nostanut yleiseen keskusteluun järjestötoiminnan näkökulmasta ajankohtaisia asioita.

STKL:n Sosiaalibarometri julkaisut kokoavat kuntien sosiaalitoimen, Kelan toimistojen, terveyskeskusten ja työvoimatoimistojen sekä valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen johdon asiantuntija-arviot sosiaali- ja terveyspalveluista, palvelujärjestelmästä ja kansalaisten hyvinvoinnista. Sosiaalibarometrissä 2007 (Eronen, Londén, Perälähti, Siltaniemi & Särkelä 2007) otetaan kantaa ajankohtaisiin ilmiöihin sosiaali- ja terveyssektorilla: hyvinvointivastuun uudelleenjakoon, kilpailuttamiseen, työvoiman riittävyyteen, sosiaali- ja terveyspalvelujen painopisteen siirtymiseen vanhustyöhön sekä kunta- ja palvelurakenne uudistukseen.

Vuonna 2003 STKL käynnisti viisivuotisen Alueellinen tieto kehittämisen tukena - hankkeen, jonka keskeisenä tavoitteena on kehittää menetelmiä, joilla voidaan tuottaa ajantasaista tietoa järjestöistä paikallisina ja alueellisina toimijoina sekä tuen ja palveluiden tarjoajina. Hankkeen tuotoksina on julkaistu järjestökenttää hyvin laajasti toimijoidensa itsensä näkökulmasta kuvaavaa raportteja, joiden tavoitteena on ollut analysoida sosiaali-

ja terveysjärjestöjen toiminnan muutoksia, toimijoita sekä sitä, miten järjestöjen toimintaedellytykset ja suhde muihin toimijoihin muuttuvat.

Vuosittain julkaistavat Järjestöbarometri selvitykset tuottavat ajankohtaisen katsauksen sosiaali- ja terveysalan järjestöistä, niiden toiminnasta, toimintaedellytyksistä, toimintaympäristöstä sekä niitä koskevista muutoksista. Tarkastelunäkökulmana on valtakunnallinen, alueellinen ja paikallinen taso. Vuoden 2007 Järjestöbarometri (Vuorinen, Särkelä, Peltosalmi & Eronen 2007, 3) tarkastelee erityisesti järjestöjen terveyttä edistävää ja ennaltaehkäisevää toimintaa sekä järjestöjen tuottamia kuntoutuspalveluita. STKL:n pyrkimyksenä on tuottaa yhdistystoiminnan kehitystä kuvaavaa vertailutietoa, ennakoida tulevia haasteita sekä tukea näin osaltaan yhdistysten ja niiden toimintaedellytysten kehittämistä.

3 YHTEISKUNTAKULTTUURINEN JA HYVINVOINTI- LIITTINEN MUUTOS

Edellisessä luvussa tarkastelemamme yhdistyksiä koskeneen keskustelun taustalta olemme nostaneet tarkempaan tarkasteluun kaksi yhdistystoimintaan keskeisesti vaikuttavaa ilmiötä. Näistä ensimmäinen liittyy ihmisten yhdistystoimintaan osallistumisessa tapahtuneeseen muutokseen. Tätä olemme tulkinneet siirtymänä modernista yhteiskunnasta postmoderniin, pääpainon ollessa postmoderniin liittyvässä yksilöllisyyden korostumisessa. Toinen ilmiö liittyy hyvinvointipolitiikassa tapahtuneeseen muutokseen, jota olemme lähestyneet tarkastelemalla hyvinvointivastuun kohdentumisessa tapahtunutta muutosta siirryttäessä hyvinvointivaltioista kohden yhteisvastuunyhteiskuntaa. Lisäksi olemme lyhyesti käyneet läpi ne muutokset, joita sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaa rahoittavan Raha-automaatti yhdistyksen avustuslinjauksissa on hankintalain muutosten myötä tapahtunut.

3.1 Modernista kohden postmodernia

Tarkasteltaessa tapahtunutta yhteiskunnallista muutosta yleisemmästä näkökulmasta, voidaan sitä tulkita siirtymänä modernin aikakauden jälkeiseen aikakauteen, postmoderniin. Modernia yhteiskuntaa kuvaavat sellaiset luonnehdinnat kuin järjestys, jatkuvuus, ennustettavuus ja suunnitelmallisuus. Kariston (1996, 245) mukaan modernissa yhteiskunnassa on uskottu suuriin suunnitelmiin, kuten talouskasvun autuaaksitekevään voimaan ja hyvinvointivaltion kykyyn poistaa tai ainakin lievittää sosiaalisia ongelmia. Modernia ihmistä puolestaan voidaan verrata pyhiinvaeltajaan, joka valitsee kohtalonsa jo varhaisessa vaiheessa ja suunnittelee elämänpolkunsuun sen mukaan (Bauman 1996, 182).

Hieman ristiriitaisesti vastaanotettu postmoderni-käsite tuli yhteiskuntatieteisiin taiteen ja kulttuurin kautta varsinaisesti vasta 1980-luvulla. Baumanin (1996, 191) mukaan termi kuvaa osuvasti 1900-luvulla eurooppalaista ja eurooppalaisperäisissä vauriissa maissa syntyntä tilannetta. Termin erinomaisuus liittyy siihen, että se pakottaa kiinnittämään huomion jatkuvuuteen ja epäjatkuvuuteen ja ymmärtämään, että ne ovat nykyisen yhteiskunnallisen tilanteen ja sitä edeltäneen, nykyisen tilanteen synnyttäneen, muodostuman välisen

monimutkaisen suhteen kahdet kasvot. Postmodernissa ei näin ollen ole kysymys jostakin ihmeellisestä tai yllättävästä, vaan monella tavoin luonnollisesta kehityksestä.

Keskeinen merkki postmoderniin aikakauteen siirtymisestä on elämän ennustettavuuden väheneminen, todellisuuden muuttuminen katkonaiseksi sekä kaaosmaisuuuden lisääntyminen: lähes mitä tahansa voi tapahtua eikä erilaisten tapahtumien todennäköisyyttä etukäteen tunneta (Raunio 2000, 67). Postmodernissa modernille ajalle tyypillisten hallintapyrkimysten pohja on putoamassa pois ja aikaisempi päämäärätietoisuus hämärtyvässä. Tästä seuraa luonnollisesti tuskaa ja hämmennystä, mutta toisaalta näkemykset tulevat myös realistisemmiksi. Bauman (1996, 17) onkin määritellyt postmodernin ”itsestään tietoiseksi moderniksi”, tietoiseksi myös siitä, että suuria päämääriä ei koskaan saavuteta.

Bauman (1996, 195) tarkastelee postmodernia sosiaalisuuden (*sociality*), olotilan tai kotipaikan (*habitat*) ja minän rakentamisen tai kokoamisen (*self-constitution*) käsitteiden kautta. Sosiaalisuus viittaa yhteiskuntaan, joka postmodernissa ei ole jonkun valmiiksi konstruoitu, vaan jatkuvasti muotoaan ja rajojaan hakeva sekä täysin riippuvainen keskenään interaktiossa olevien ihmisten vuorovaikutuksesta. Minän koostamisessa puolestaan on kyse identiteetin rakentamisesta prosessissa, jossa ainoatakaan rakentamismallia ei voi pitää säädettyinä tai vedenpitävinä. Identiteetin rakentaminen koostuu peräkkäisistä yrityksistä ja erehdyksistä, eikä ole kiintopistettä, josta sen kehittymistä voisi mitata. Kotipaikka edustaa puolestaan olotilaa, jossa toiminta tapahtuu, ja jonka se samalla tuottaa. Modernissa maailmassa kotipaikkoja ovat normatiiviset ryhmät, kuten luokka tai yhteisö, jotka pitkälti määrittävät ihmisen toiminnallisia mahdollisuuksia. Postmodernissa kotipaikalla ei sen sijaan ole ihmisen käyttäytymistä tai sen merkitystä määrittelevää asemaa, vaan sille on luonteenomaista ehdottoman päämäärän puuttuminen. Kyse on tavallaan määrittelemättömästä ja hetkellisestä lavastuksesta, jossa toiminta ja merkityksenanto käyvät mahdollisiksi. (Emt. 196–197, 200, kts. myös Jallinoja 1995, 38–41.)

Yhdistystoiminnan näkökulmasta mielenkiintoista on juuri luonnehdinta yksilön ja kotipaikan välisestä suhteesta. Postmodernin ajan kotipaikka – jollaista myös yhdistys edustaa – on monella tasolla vapauden ja riippuvuuden ristiriitaisissa tunnelmissa rakentuva yhteisö. Kotipaikka ei sinällään sido ketään, ja ihminen on vapaa lähtemään siitä milloin tahansa. Kuitenkin samanaikaisesti kotipaikat – turvatakseen olemassaolonsa – tekevät kaikkensa pyrkiessään houkuttelemaan ihmisiä uskollisuuteen, olleen jopa valmiita muuttamaan

omia orientaatiopisteitään. (Jallinoja 1995, 44.) Ihmisen kiinnittymishaluttomuus liittyy postmodernin ajan uudenlaiseen ihmiskuvaan. Menestyvä ihminen on ristiriitojen ja epävarmuuden keskellä elämään tottunut jatkuviin muutoksiin sopeutuja, jolta liika kiinnittyminen tiettyyn kotipaikkaan sulkee pois mahdollisuuksia haitaten selviytymistä nopeiden muutosten maailmassa. (Lehtonen 1999, 203, ref. Raunio 2000, 73–74.)

Postmoderniin yhteiskuntaan on useissa keskusteluissa liitetty yksilöllisyyden korostuminen yhteisöllisyyden kustannuksella. Harjun mukaan (2005, 72–73) yhteisöllisyyden häviämisen sijaan tulisi kuitenkin puhua yhteisöllisyyden muuttumisesta: 2000-luvun yhteisöllisyys on erilaista kuin 1950-luvun. Nyky-yhteiskunnassa voi menestyä vain yksilöllinen yhteisöllisyys, joka jättää tilaa ihmisten yksilöllisyydelle ja mahdollistaa moniarvoisuuden ja monikulttuurisuuden sekä hyväksyy erilaiset yhteisöllisyyden muodot. Ihmiset ovat jatkossakin valmiit tekemään paljon työtä sellaisissa yhteisöissä, jotka kokevat itselleen tärkeiksi, jotka antavat henkilökohtaista mielihyvää tai etua, ja joilla on korkea status ihmisten mielissä. Yksilöllisyyden yhteisöllisyyden kansalaisyhteiskunnassa ihmisiä motivoivat heille itselleen tärkeät asiat. (Emt. 75.)

Myös Bauman on tunnistanut postmodernin yksilöllisyyden yhteisöllisen ulottuvuuden. Hänen käsitteistössään heimolaispolitiikka-käsite on yleisnimike käytännöille, jotka tähtäävät toimijoiden minän koostamisyrykimysten yhteisöllistämiseen. Heimoissa on kysymys ennen kaikkea kuvitteellisista yhteisöistä, joiden olemassaolo ei perustu vahvoihin naapuruussiteisiin tai koossapitäviin toimeenpanoelimiin, jotka pakottaisivat heimon jäsenet noudattamaan yhteisiä sääntöjä. Postmodernien heimojen olemassaoloa vahvistavat ja niitä koossapitävät sen sijaan jäsenten harjoittamat toistuvat rituaalit, joka kohdistetaan heimon positiivisiin symboleihin. Kysymys on siis yksinomaan affektiivisen uskollisuuden hyväksikäytöstä. (Bauman 1996, 207–208.) Sen sijaan modernin ajan normatiivisesti organisoitunut yhteisöllisyys on Baumanin mukaan vastakkaista postmodernin ihmisen halulle olla vapaa valitsemaan.

3.2 Hyvinvointivaltiosta yhteisvastuun yhteiskuntaan

1980-luvulle tultaessa suomalaista hyvinvointivaltiota määritteli vahva julkinen sektori, mikä merkitsi halua pitää yhteiskunnallinen palvelutuotanto hyvin tiukasti kunnallisessa ohjauksessa ja kunnan omana toimintana. Myös valtionosuusjärjestelmä suosi toimintojen kunnallistamista (Möttönen & Niemelä 2005, 80–82.). Perusta hallinnon hajauttamisvaatimukseen on löydettävissä kansainvälisestä yhteiskuntakehityksestä ja hallinnon kehittämisopeista, jotka saivat alkunsa Yhdysvalloista ja Iso-Britanniasta 1970-luvulla, kun vaakaaseen teollisuusyhteiskuntaan sovelnut ohjaus- ja hallintomalli ei enää toiminut nopeasti muuttuvassa tietoyhteiskunnassa. Puitteet vahvan julkisen sektorin murrokselle Suomessa luotiin 1980-luvulla ns. *Hallitun rakennemuutoksen ohjelmassa* (Eräsaari 2006, 88–90). Julkisen (2001, 97) mukaan näihin uusliberalistisiin ajatuksiin pohjautuneen hyvinvointipoliittisen keskustelun pääpaino on ollut siinä, miltä osin julkinen voi ottaa vastuuta yksittäisen ihmisen elämästä. Tai toisin päin käännettynä: mistä omaan itseensä ja elämänsä liittyvistä asioista ihminen on itse vastuussa, missä hän voi odottaa saavansa apua ja tukea julkiselta tai muilta sektoreilta

Hyvinvointiyhteiskunta käsite otettiin Suomessa käyttöön samanaikaisesti *Hallitun rakennemuutoksen ohjelman* kanssa. Sillä haluttiin loitontaa valtion vastuuta hyvinvoinnista erotuksena hyvinvointivaltio-käsitteestä, jossa huomio kiinnittyy valtioon ja sen resursseista käytävään kamppailuun. Hyvinvointiyhteiskunta käsitteestä puuttuu varsinainen toimija eli silloin kaikki - tai ei kukaan - kantavat vastuuta. (Saari 2005, 27, 38.). Kansalaisten lisääntyvällä vastuuttamisella ja valtaistamisella tavoiteltiin eräänlaista sisäistettyä itsehallintaa, josta tuli keskeinen teollistuneiden valtioiden viime vuosikymmenten yhteiskuntakehitystä selittävä trendi. Uudessa hallintatavassa raja yksityisen ja julkisen välillä hämärtyi, koska julkinen hallinta nojautui paljolti yksityiseen elämänhallintaan, eikä enää niinkään valtion-instituutioiden toimintaan. (Määttä & Kalliomaa-Puha 2006, 181.).

Ohjelmallisen muodon uusliberalistinen julkisen sektorin muutos sai New Public Management -suuntauksessa (NPM), jonka lähtökohtana on yksityissektorin toiminnan näkeminen julkista sektoria kehittyneempänä ja tehokkaampana. Tehokkuuden ohella NPM-ajattelu korostaa toiminnan vaikuttavuutta, laadukkuutta sekä asiakaslähtöisiä toiminta- ja ajattelutapoja. Keskeinen osa NPM-ajattelua on vahva budjettikontrolli ja siihen pohjautu-

va toimintojen suunnittelu. (Juhila 2006, 71–74; Möttönen & Niemelä 2005, 34.) Suomen vahva sitoutuminen NPM-ajatteluun näkyy Palolan (2006, 108–109) mukaan muun muassa Suomen kansallisessa Lissabon-ohjelmassa, jossa todetaan, että julkista sektoria tulee kehittää mahdollisimman tehokkaaksi ja taloudelliseksi. Tähän pyritään jatkamalla liikelaitostamista, yhtiöittämistä ja palvelujen ostamista yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta, uudistamalla palvelutuotannon rakenteita ja toimintatapoja, sekä tehostamalla hankintointia.

Kunnallisten organisaatioiden hallinnossa NPM-ajattelun mukaisia toimenpiteitä on toteutettu tulosjohtamisen kautta, joka Julkusen (2001, 109) mukaan on suomalaisen julkishallinnon uudistusajattelun selkäranka. Eräsaari (2006, 91, 99–100) on kritisoinut tapahtunutta kehitystä todeten julkisen sektorin muuttuvan entistä joustamattommaksi ja huonommin palvelevaksi tuotaessa sinne yksityisen sektorin sääntöjä. Hänen mukaansa kilpailuttaminen ja yksityistäminen voivat johtaa toimintakatkoksiin sekä palvelujen tason ja saatavuuden heikentymiseen. Palola puolestaan arvioi maksimaalisen talouskasvun, kilpailukyvyyn ja tuottavuuden tavoittelun synnyttävän helposti uusia syrjäytymistä ja eriarvoisuutta tuottavia mekanismeja. Sosiaaliturvajärjestelmämme edellytetään asennoituvan uudella tavalla suhteessa kansalaisiin: heidän on nyt otettava vastuu omasta kohtalostaan. (Palola 2006, 106, 110.)

NPM-ajattelun rantautuminen on merkinnyt myös uudenlaisen ihmiskäsityksen muodostumista. Aikaisemmin (moderni yhteiskunta) ihminen nähtiin yhteiskunnan jäsenenä ja yhteisvastuullisuutta, tasa-arvoa ja huono-osaisiin kohdistuvaa positiivista diskriminoinnin periaatetta pidettiin tärkeänä. Nyt (postmoderni yhteiskunta) yksilö nähdään väljästi yhteiskuntaan kiinnittyneenä, omaa etuaan laskelmoivana itsellisenä taloudellisena toimijana, jota hallinnoidaan kannustimilla ja pakotteilla. (Helne & Laatu 2006, 12–13). Palola (2006, 110) kysyykin, että miten voimme perustella investointeja tuottamattomiin ja tuesta riippuvaisiin kansalaisiin – kuten vaikeavammaisiin, vanhuksiin tai asunnottomiin alkoholisteihin – tilanteessa, jossa yhteiskuntamme perusarvoja ovat tehokkuus ja yksilön riippumattomuus, ja jossa tuottavuutta edustaa normaalius?

Vastuun uudelleen jakoa ja sen määrittelyä on jatkettu tuoreessa Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa Hyvinvointi 2015 -ohjelmassa, jossa esitetään sosiaalialan kehittämisen kannalta keskeiset hyvinvointipolitiikan pitkän ajan tavoitteet ja toimenpidesuuntia

tulevalle kehittämistyölle (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 3). Ohjelmassa ei haluta vetää tarkkaa rajaa eri toimijoiden – kuten yksilön, perheen, yhteisön, yritysten ja julkisen sektorin – välisiin vastuisiin hyvinvoinnin tuottajana ja turvaajana. Tavoitteeksi Hyvinvointi 2015-ohjelmassa on asetettu yhteisvastuun yhteiskunta, jossa eri toimijat tuovat panoksensa hyvinvoinnin hyväksi niissä asioissa, jossa se kullekin toimijalle on mahdollista. Yhteisvastuun yhteiskunnassa yksilöllä on velvoite huolehtia itsestään ja läheisistään, ja hänellä on myös velvoitteita yhteisöään kohtaan. Palveluiden tavoitteena korostetaan asiakkaiden omien voimavarojen hyödyntämistä ja informaalisen tuen vahvistamista. (Emt. 20, -23.)

Möttösen ja Niemelän (2005, 86, 89–91) mukaan lisääntyneen yhteistyön taustalta on löydettävissä kuntien johtamisen uusin taitekohta tilanteessa, jossa tulosjohtaminen ei enää riitä vastaamaan tietoyhteiskunnan muuttuviin tarpeisiin. Tehokkuuden tilalle uudeksi keskeiseksi käsitteeksi ovat nousemassa verkostot, ja organisaatioiden johtamisen rinnalla on alettu puhua verkostojen johtamisesta. Uuden hallintatavan ominaispiirteitä ovat toimintakentän laajuus ja monipuolisuus, ja siinä korostuvat julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoiden väliset yhteistyösuhteet. Verkostoja koossapitävä voima on yhteinen intressi. Niissä valta ei perustu muodolliseen asemaan, vaan kykyyn luoda ja hyödyntää toimijoiden välisiä vuorovaikutussuhteita. Verkostosuhteet perustuvat vapaaehtoisuuteen, toimijoiden väliseen keskinäiseen riippuvuuteen ja hyödyn tuottamiseen sekä lojaliteettiin ja toimijoiden välisen solidaarisuuteen. (Emt. 86–91.)

Eri sektoreiden yhteistyön yhdistelmät tuottavat uudenlaisia vastuukysymyksiä ja uusien institutionaalisten kehysten luomista. Tämä näkyy sosiaalipolitiikan kentällä uusina teemoina: uusi julkishallinta, kumppanuus, laatu ja laadunvarmennus. Myös hyvinvointimarkkinoiden luominen vaatii paljon uutta sääntelyä. (Stakes, 2006, 31). Tulevaisuudessa julkisen sektorin vastuu tulee Hyvinvointi 2015-ohjelman mukaan korostumaan palveluiden ohjauksessa ja laadun valvonnassa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 44).

Sjöblomin (2006, 75) mukaan Pohjoismaissa muutokset ovat tapahtuneet suhteellisen nopeasti kriittisen keskustelun vähäisyyden vuoksi. Eräsaari (2006, 88) on epäillyt, että uudistukset halutaankin viedä läpi ilman julkista, demokraattista keskustelua ja poliittista päätöksentekoa. Yhteiskunnan modernisaatiokehitystä ja vyönkiristyspolitiikkaa on pidetty liki luonnonlakien kaltaisena ilmiönä, joita kasvottomat markkinat ja globalisaatiokehitys

ohjaavat. (Helne & Laatu 2006, 15–16 ks. myös Rantala & Sulkunen 2006, 8-12). Eräsaari (2006, 88) näkee jopa tutkimuksen aiheesta mahdottomaksi, koska tutkimusrahoitukset ovat poliittisessa ja tulosohtajussa kontrollissa.

3.3 Yhteiskunnallisten muutosten vaikutukset yhdistyksiin ja niiden toimintaan

Yhdistysten toimiessa valtion ja kansalaisyhteiskunnan välissä vaikuttavat muutokset yksilöiden ja yhteiskunnan toimintakulttuurissa niihin väistämättä. 1980–1990 –lukujen taitteessa käynnistyneellä hyvinvointipoliittisella muutoksella on puolestaan kiinteä yhteys etenkin sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaan niiden substanssialueen puolesta. Seuraavassa olemme edellä esitettyjen teemojen pohjalta tarkastelleet tarkemmin kuutta erilaista teemaa, joissa muutosten vaikutus yhdistystoiminnassa tulee korostetusti esiin.

1. Ihmisten aktiivisuus yhdistystoimintaan osallistumisessa on vähentynyt.

Kiinnostus yhdistystoimintaan osallistumisessa tapahtuneeseen muutokseen heräsi Putnamin (2000, 48–49) sosiaalisen pääoman laskua Amerikassa kuvanneen tutkimuksen myötä. Sen mukaan vuosien 1968–1997 välisenä aikana yhdistysten lukumäärä Amerikassa kolminkertaistui, mutta henkilöjäsenmäärä vastaavasti väheni. Suomessa vastaavaa ilmiötä ei vielä ole ollut havaittavissa, mihin keskeisesti on vaikuttanut erilaisten harrastus- ja vapaaajanyhdistysten suuri suosio. Tietyillä varauksilla voidaan jopa päätellä, että yhdistyksiin kuulumattomien osuus aikuisväestöstä on 1970-luvun alusta lähtien vähentynyt tasaisesti, näin myös nuorten keskuudessa. Keskimäärin jokainen suomalainen on jäsenenä kahdessa yhdistyksessä, yli 55-vuotiaiden ollessa aktiivisimpia ja alle 25-vuotiaiden passiivisimpia. Erot eri sosiaalisten ryhmien kesken ovat jatkuvasti pienentyneet, kuitenkin voidaan havaita passiivisimpia olevan pelkän perusasteen koulutuksen omaavat sekä työn ulkopuolisiin ryhmiin laskettavat – kotirouvat, eläkeläiset ja työttömät. (Siisiäinen 2000, 156–158.)

Sen sijaan yhdistystoimintaan osallistumisen laadun suhteen muutos on ollut samankaltainen sekä Suomessa että Amerikassa. Pohjoismaat-Baltia -projektin tulosten mukaan aktiivisimmat yhdistysten toimintaan osallistujat – mitattuna niiden osuudella, jotka osallistuvat yhdistyksen toimintaan vähintään kuusi kertaa vuodessa – löytyvät opinto- ja taidejärjestöistä (68 % kaikista jäsenistä), uskonnollisista yhdistyksistä (52 %), nuorisoyhdistyksistä

(40 %) ja liikuntaseuroista (30 %). Sen sijaan esimerkiksi ystävyys- ja rauhanjärjestöjen ja luonnonsuojeluyhdistysten jäsenistä liki puolet ei osallistunut vuoden aikana kertaakaan yhdistyksensä tilaisuuksiin. Myös hyväntekeväisyysyhdistysten jäsenistä varsin suuri osa oli passiivisia. Näiden tulosten perusteella näyttää siltä, että myös Suomessa vain rahallisia avustuksia maksavien ”postilaatikkojäsenten” osuus on suuri. (Siisiäinen 2000, 162.) Yhdistysten välittämän sosiaalisen pääoman näkökulmasta osallistumisessa tapahtunut muutos on määrällistä muutosta selkeästi huolestuttavampi.

2. Ihmisten yhteisöllisen toimintaan osallistumisen perusteet ovat muuttuneet.

Lorentzenin (2004, 12) mukaan ihmiset eivät ole enää aiemman tavoin kiinnostuneita tekemään töitä yhteisen hyvän eteen, vaan he osallistuvat sellaisten yhteisöjen toimintaan, joista on suoraa hyötyä heille itselleen. Kysymys on postmodernin ajan ihmisen yksilöllisistä valinnoista; yksilö punnitsee omaa hyötyään suhteessa siihen panokseen, jonka hän joutuu yhteisölle antamaan. Tämä on tarkoittanut sitä, että modernin ajan ”suurille yhteiskunnallisille aatteille” rakennetut yhdistykset eivät enää entisessä määrin tavoita ihmisiä.

Tapahtunutta muutosta ei tule tulkita yhteisöllisyyden kuolemaksi tai ihmisten itsekkyyden lisääntymiseksi. Kysymys on pikemminkin osallistumisen muotojen ja kohteen muuttumisesta. (Lorentzen 2004, 133; kts. myös Harju 2005, 74–74 ja Yeung & Grönlund 2005, 173). Pitkäaikaisen sitoutumisen sijaan ihmiset osallistuvat sellaisten yhteisöjen toimintaan, jotka sopivat heidän kulloiseenkin elämänvaiheeseensa ja tavalla, joka on heille itselleen luontevin. Joidenkin kohdalla kysymys voi olla rahan lahjoittamisesta, kun taas toiset ovat internetin kautta yhteyksissä saman kiinnostuksenkohteen jakavien ihmisten kanssa ympäri maailmaan. Modernin ajan yhdistystoimintaan osallistuminen ei ole nykyihmiselle suinkaan ainoa tapa toteuttaa yhteisöllisyyttä tai olla yhteiskunnallisesti aktiivinen.

Myös Siisiäinen (2000, 160) on ollut samoilla linjoilla todetessaan, että yhteisöllisyyden rappeutumisen sijaan kyse on enemmänkin yhdistyslaitoksen sisäisestä uusiutumisen tilasta nousevine ja laskevine yhdistystyyppineen. Koska yhdistysten toimintaympäristössä tapahtuu jatkuvasti muutoksia – osa niiden oman toiminnan ansiosta – joutuvat yhdistykset punnitsemaan toimintareseptiään yhä uudestaan, mikäli ne haluavat säilyä elävinä. Koska resepti muuttuu tavallisesti ympäristöä hitaammin, kuuluu yhdistysten elämänkaareen erilaisia vaihteita, myös taantumia. (Ilmonen 1998, 16.) Sinänsä ironista on, että samanaikai-

sesti ruohonjuuritason yhdistystoiminnan murroksen – ja ainakin tietynlaisen lakastumisen – kanssa yhdistysten yhteistyö viranomaisten kanssa on lisääntynyt (Putnam 2000, 52).

3. Jaettuun kokemukseen ja keskinäisen tuen jakamiseen keskittyvät yhteisöllisyyden muodot ovat lisääntyneet merkittävästi.

Erinomainen esimerkki uudenlaisen osallistumiskulttuurin pohjalta muodostuvista yhteisöistä ovat keskinäisen avun ja tuen ryhmät. Utta niissä on huomion kohdistaminen sellaisiin identiteetin aspekteihin, jotka eivät suoraan heijasta yksilön sosiaalista asemaa. Keskinäisen avun ryhmät ovat luonteeltaan henkilökohtaisia ja intensiivisiä perustuen yhteisen elämäkokemuksen tuottamaan luottamukseen, joka ylittää sukulaisuuden, ammattisuhteiden tai etnisten ryhmien rajat, esimerkkinä AA-, nais- ja seksuaalisten vähemmistöjen liikkeet. Postmodernille ajalle luontaisesti jokaisella ryhmän jäsenellä on mahdollisuus henkilökohtaisesti ratkaista sen, kuinka tiiviisti tai pitkään hän antaa keskinäisen avun verkoston täyttää elämäänsä. (Mäkelä 1998, 308, 327–328.)

Vertaistoiminnan kasvu kertoo osaltaan siitä, että ihmisillä on edelleen tarve olla yhteyksissä toisiinsa, jakaa kokemuksiaan ja saada tietoa samankaltaisessa elämäntilanteessa olevilta. Eriyisen huomioitavaa on ryhmien syntyminen aiemmin vaiettujen ”perhesalaisuuksien” ympärille, joihin läheisverkostoltakaan ei välttämättä ole ollut tukea saatavilla. Esimerkkejä näistä ovat mielenterveysongelmat, lapsen vammaisuus, lapsettomuus tai parisuhdeväkivalta. (Nylund 2005, 195.)

4. Yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa väljästi organisoituneet sosiaaliset liikkeet ovat nousseet järjestäytyneiden yhdistysten rinnalle.

Toinen nykyajan ilmiö hyvin henkilökohtaisella tasolla vaikuttavien pienryhmien ohella ovat kiinteästi julkiseen elämään yhteyksissä olevat sosiaaliset liikkeet. Touraine’n (2003, 255–256) mukaan uudenlaiset yhteiskunnalliset liikkeet ovat merkki kansalaisyhteiskunnan uudelleen syntymisestä. Historiasta poiketen kansalaisyhteiskunnan aktiivisia jäseniä liikuttavat tänä päivänä yksityiselämän ongelmat, moraaliset valinnat ja maailman eriarvoisuus poliittisten aatteiden sijaan. Uuden ajan liikkeille tyypillistä on monimuotoisuus, joustavuus, suurien aatteiden sijaan osittaisuudistuksiin keskittyminen sekä yhteisöllisyyden rakentaminen kasvokkaisen sosiaalisen kanssakäymisen sijaan julkisuuden ja erilaisten symbolien kautta. (Putnam 2000, 52).

Uudet sosiaaliset liikkeet ovat lähtökohdiltaan hyvin erilaisia. Suurimmat joukot näyttävät keräävän ammattimaisesti johdetut ”ilmavoimia hyödyntävät” kansalliset tai globaalit etujärjestöt, kuten Greenpeace ja Amnesty International. Sosiaalisen pääoman näkökulmasta kiinnostavampia ovat ”taistelussa maavoimia käyttävät” ruohonjuuritason osallistumista omaavat liikkeet, jotka paitsi ilmentävät myös tuottavat sosiaalista pääomaa. (Putnam 2000, 152–154.) Erittäin hyvä esimerkki ruohonjuuritason organisaatioista on Stora Enson Kemijärven tehtaan lakkauttamispäätöksen nostattama kansanliike vuoden 2007 lopussa. Ilmosen mukaan (1998, 36–37) liikkeet pyrkivätkin välittämään itsessään vastavuoroista yhteisyyttä ja avaamaan uusia, valtakulttuurista poikkeavia näkökulmia itseään lähellä oleviin asioihin. Ne edustavat eräänlaista vastakohtaa valtakulttuuria tukeville yhteiskunnallisille ryhmille, jollaisiksi osa moderneista yhdistyksistä on muotoutunut.

5. Yhdistysten halutaan yhä enenevässä määrin kantavan vastuuta ihmisten hyvinvoinnista. Vahvan julkisen sektorin kaudella yhteiskunnallinen palvelutuotanto haluttiin pitää Suomessa hyvin tiukasti kunnallisessa ohjauksessa ja kunnan omana toimintana, mitä myös kuntien valtionosuusjärjestelmä suosi. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että yhdistysten kehittämää ja toteuttamaan palvelutuotantoa siirrettiin kuntien omaksi toiminnaksi, esimerkiksi A-klinikkasäätiön päihdepalvelut (Möttönen & Niemelä 2005, 80–82.) 1970–80-luvuilla kolmas sektori oli alisteisessa suhteessa julkiseen, joka antoi kolmannen sektorin toimia vain tietyillä aloilla tiukassa yhteistyössä julkisen sektorin kanssa (Matthies 2006b, 58).

1990-luvulla, lama-aikana, tilanne muuttui nopeasti kolmannen sektorin ottaessa uusia tehtäviä hoitaakseen. Uudessa haastavassa tilanteessa kolmannen sektorin onnistui saavuttaa tärkeä asema julkisen sektorin kanssa tehtävässä yhteistyössä – asema jota voisi kuvata itsenäiseksi ja tasavertaiseksi. Nyt tämä erityinen julkisen, kolmannen ja yksityissektorin välinen suhde on jälleen muuttunut. Julkisella sektorilla tapahtuneet muutokset sekä toteutettu hyvinvointivastuun uudelleenjakko ovat johtaneet eri sektoreiden sekoittumiseen sekä omaisten ja läheisten merkityksen kasvamiseen huolenpitäjinä. Syrjäytyneiden tarpeista huolehtiminen on samanaikaisesti jätetty yhä enemmän vapaaehtoisille, kirkolle sekä kolmannelle sektorille. (Matthies 2006b, 58.) Yhteiskunta on siirtämässä vastuuta etenkin ”ilkeiden ongelmien” ratkaisemisesta julkiselta sektorilta kolmannelle erilaisten projektien ja hankkeiden muodossa (Eräsaari 2006, 98).

Sekä sosiaali- ja terveysministeriön Hyvinvointi 2015 -ohjelmassa että Terveys 2015 -kansanterveysohjelmassa korostetaan yhdistysten moninaista merkitystä edunvalvontajärjestöinä, vapaaehtoistoiminnan, yhteisöllisyyden ja sosiaalisten verkostojen vaalijoina, sosiaalisen pääoman ja demokratian vahvistajina sekä palvelujen tuottajina. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 24, ja 2001, 24). Hyvinvoinnin edistämiseksi Hyvinvointi 2015 -ohjelmassa kehoitetaan hyödyntämään vapaaehtoistyötä, omaisten ja lähiyhteisöjen tukea sekä organisoimaan seniori-ikäisiä, sosiaali- ja terveys- sekä nuorisojärjestöjä, kyläyhdistyksiä, osuuskuntia ja seurakuntia vahvempaan yhteisvastuuseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 41–42). Nylundin ja Yeungin (2005, 30–31) mukaan verkostojen avulla julkisen sektorin tavoitteena on koordinoita yhteisvastuun yhteiskuntaa päämäärään, jossa kaikki toimijat kantavat kortensa yhteiseen kekoon eli hyvinvoinnin edistämiseen ja ylläpitämiseen. Yhdistysten näkökulmasta ulkopuolelta tulevat pyynnöt ja resurssit saattavat olla kaksiteräinen miekka. Onkin pidettävä tiukasti huoli siitä, että uudenaikaisessa yhteistyössä järjestöjen ja vapaaehtoistoimijoiden muutosvoima – kriittinen ääni – ja näkökulmien ruohonjuuriraikkaus eivät katoa.

6. Yhdistykset ovat joutuneet siirtymään toimimaan markkinoilla.

Toimiminen markkinoilla kytkeytyy yhdistysten toimintaan kahdella eri tavalla. Ensinnäkin yhdistykset joutuvat kilpailemaan kulutusmarkkinoilla, etenkin viihdeteollisuuden kanssa, kansalaisten kiinnostuksesta ja ajasta. Ihmisten vapaa-ajasta on tullut merkittävää liiketoimintaa, eikä kehitykselle ole loppua näkyvissä. Yhdistysten kannalta tämä on tarkoittanut sitä, että niiden on kohdallaan mietittävä, millä keinoilla ja keitä ne haluavat toimintansa piiriin houkutella. Kysymys on postmoderniin aikaan kuuluvasta ”halun politiikasta”, jossa kentällä toimijat kilpailevat keskenään niukoista voimavaroista; niistä yksityisistä ja yhteisistä haaveista, joita meillä on hyvästä elämästä (Bauman 1996, 208–209).

Toiseksi kysymys on hyvinvointipalveluiden markkinoistumisesta. Yhdistyksistä on tullut vain yksi palveluntuottaja yritysten ja muiden toimijoiden rinnalle. Siirtyminen markkinoille on pakottanut yhdistykset muutamaaan strategioitaan ja vähintäänkin ottamaan toiminnassaan huomioon markkinatalouden pelisäännöt. (Lorentzen 2004,161). Matthiesin (2006b, 89) mukaan NPM:n tuomat uudet ajattelu- ja toimintatavat saattavat tasoittaa eri sektoreiden välisiä eroja ja pahimmassa tapauksessa viedä kolmannelta sektorilta sen erityisyyden. Suuri kysymys onkin se, mikä on järjestöjen tuoma lisäarvo – niiden erityisyys

– suhteessa muihin markkinoilla toimijoihin, ja kuinka hyvinvointivaltion asiakasnormista erottuvat marginaaliryhmät tulevat jatkossa saamaan erityistarpeensa kuuluviin.

3.4 Yhdistystoiminnan reunaehtojen muutokset

Sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnan tarkasteleminen ei ole mahdollista ilman toiminnan reunaehtojen ja niissä tapahtuneiden muutosten tunnistamista. Tässä näillä reunaehdoilla tarkoitetaan yhdistysverotuslain ja palvelutoimintaa harjoittavien yhdistysten toimintaan oleellisesti vaikuttanutta hankinta- ja kilpailulainsäädännön uudistusta sekä niiden vaikutuksia yhdistysten toiminnan keskeisen rahoittajan eli Raha-automaattiyhdistyksen uusiin strategisiin linjauksiin.

RAY:n vuoden 2008 avustusstrategiassa painopistealueita ovat sosiaali- ja terveysalan järjestöjen perustoiminnan turvaaminen sekä kansalaisten hyvinvoinnin edistäminen. Tavoitteena on monipuolisen ja aktiivisen kansalaisjärjestötoiminnan tukeminen sekä kansalaisten hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja osallistumismahdollisuuksien edistäminen. Kansalaisjärjestötoiminta kokonaisuuteen sisältyvät varsinaisen yhdistystoiminnan lisäksi järjestöjen tiedotus, neuvonta- ja koulutustoiminta, tutkimus- ja kehitystoiminta, vapaaehtois- ja vertaistoiminta sekä osallistumismahdollisuuksien tarjoaminen kansalaisille. Vuonna 2008 kansalaisjärjestötoiminnan avustukset ovat yhteensä 149,1 milj. euroa, mikä muodostaa 48 % kaikista RAY:n jakamista avustuksista. (Seppelin 2008)

Yhdistykset ovat näihin päiviin saakka voineet saada RAY:n tukea laajamittaisiin investointeihin, uudenlaisten toimintamuotojen kokeilemiseen ja kehittämiseen sekä palvelujen tuottamiseen pienille kohderyhmille, mikä suhteessa muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin on ollut selkä etuoikeus. Yhdistysten eräällä tavalla etuoikeutettua asemaa on perusteltu niiden erityisyydellä suhteessa muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin: yhdistysten toiminnassa korostuvat yleishyödyllisyys, taloudellisen voiton tavoittelemattomuus sekä vapaaehtoisuus. RAY:n uudessa avustusstrategiassa avustustoiminnan ulkopuolelle rajataan kaikki elinkeinotoimintaan verrattava toiminta, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että suuri osa yhdistysten aiemmin harjoittamasta palvelutoiminnasta jää vaille RAY:n taloudellista tukea. Muutoksen taustalta vaikuttaa oleellisesti Euroopan Unionin päätös muuttaa kilpailu-

lainsäädäntöä siten, että NPM-ajattelun mukainen tasavertainen kilpailu pääsee toteutumaan. (vrt. Seppelin 2008)

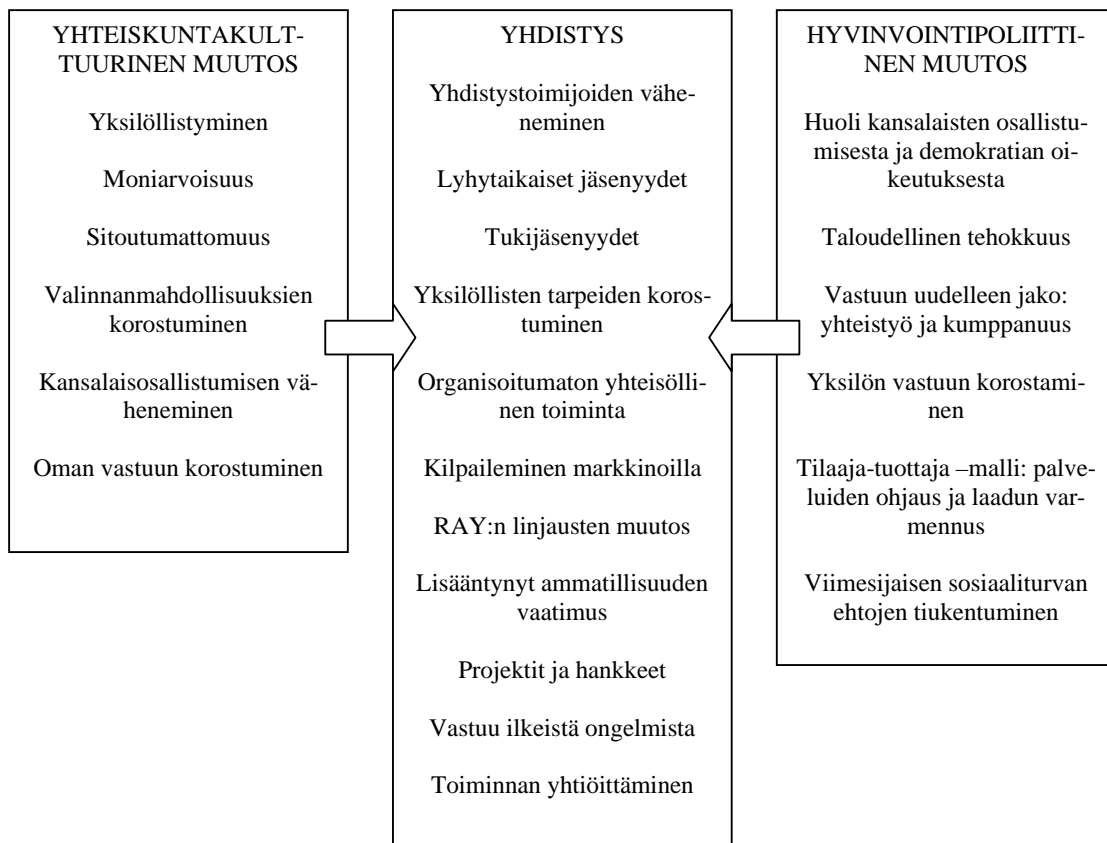
Yleishyödyllisyyttä ja elinkeinotoimintaa on määritelty viime vuosina uudestaan verohallituksen toimesta. Verohallituksen antamat uudet ohjeet ovat kiristäneet huomattavasti tulkintaa yleishyödyllisten yhteisöjen verotuksesta. Yhdistysten näkökulmasta ongelmallista on se, että ratkaisut yhdistyksen toiminnan yleishyödyllisyydestä tehdään aina verovuositain. Etenkin tämä koskee (osto)palvelutoimintaa harjoittavia yhdistyksiä, mutta myös kaikkea sitä toimintaa, jolla yhdistykset toimintaansa rahoittavat. Epäselvä tilanne ja ohjeiden muuttuminen ovat johtaneet siihen, että moni yhdistys on päätenyt yhtiöittämään toimintansa. (Vuorinen ym. 2007, 36.) Myös RAY:n avustusstrategia pyrkii ohjaamaan järjestöjä eriyttämään yleishyödyllisen järjestötoiminnan elinkeinotoiminnaksi luokiteltavasta markkinaehtoisesta palvelutuotannosta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005).

Särkelä, Vuorinen ja Peltosalmi (2005, 100) näkevät yhdistysten harjoittaman toiminnan yhtiöittämisessä vaarana sen, että ne eivät enää kykene kehittämään ja tarjoamaan joustavia sektorirajat ylittäviä palveluita. Yhtiöittämisen myötä toimiva yhteys kansalaistoiminnan ja palvelutuotannon sekä ammatillisen ja vapaaehtoistoiminnan välillä saattaa myös hukkua. On oletettavaa, että ihmiset eivät vastaavalla tavalla sitoudu työskentelemään vapaaehtoisesti yhtiön toiminnan eteen kuin he ovat sitoutuneet toimimaan yhdistyksissä. Kadottaessaan yhteyden tavallisiin kansalaisiin menettävät järjestöt suuren osan ydinosaamisestaan ja monet niiden nykyisistä palvelumuodoista saattavat kadota kokonaan.

Verottajan ja RAY:n linjaustenkin suosittama elinkeinotoimintaan verrattavan toiminnan yhtiöittäminen on ristiriidassa myös suhteessa uuteen hyvinvointipoliittisen ajatteluun, jossa vastuuta hyvinvoinnista siirretään paitsi yksilölle itselleen myös kolmannelle sektorille. Tästä voikin tehdä sen johtopäätöksen, että valtio itse asiassa toivoo kolmannen sektorin jakaantuvan. Palvelutoimintaa harjoittavien yhdistysten tulee siirtyä yksityissektorille ammattimaisiksi hyvinvointipalveluja tuottaviksi yrityksiksi, jolloin kansalaisjärjestöille jää tehtäväksi ylläpitää demokratiaa ja kansalaisyhteiskuntaa sekä kantaa vastuu kansalaisen hyvinvoinnista yhteisvastuun yhteiskunnassa. Tulevina vuosina järjestöjen toiminnan kehittymiseen tulevatkin vahvasti vaikuttamaan yleishyödyllisyyden linjausten selkiintyminen sekä voittoa tavoittelevan toiminnan ja järjestötoiminnan suhteiden määrittely (Vuorinen ym. 2007, 37).

3.5 Muutosten vaikutukset yhdistysten toimintaan

Kuten edellä olemme kuvanneet, ovat meneillään olevat sosiaaliset ja yhteiskunnalliset muutokset vaikuttaneet monin tavoin sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaan. Muutoksen kohteena ovat olleet niin yhdistysten toimintaedellytykset, ihmisten osallistuminen, yhdistystoiminnan rakenne ja organisoituminen kuin toimintaan kohdistuvat odotukset. Olemme seuraavassa (kuvio 2) esittäneet yhteenvedon muutoksista sekä siitä, kuinka ne näkemyksemme mukaan ilmenevät yhdistysten toiminnassa.

Kuvio 2 Yhdistystoimintaan kohdistuvat yhteiskuntakulttuuriset ja hyvinvointipoliittiset muutokset

Tutkimuksessamme mielenkiintomme tulee kohdistumaan siihen, kuinka edellä kuvatut muutokset ilmenevät keskipohjalaisissa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksissä, ja miten yhdistystoimijat ne kokevat.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA -MENETELMÄT

Tutkimuksemme tarkoituksena on ymmärtää ja kuvata keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaa ja toimintaedellytyksiä muuttuvassa yhteiskunnassa. Pyrkimyksenämme on tarkastella ilmiötä siten kuin itse toimijat sitä kuvaavat. Tavoitteena on, että tämän tutkimuksen tuloksia voidaan jatkossa hyödyntää sekä sosiaali- ja terveysalan yhdistysten että laajemmin alan toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Toivomme, että tämä tutkimus voisi toimia yhtenä päänavaajana käynnistettäessä keskustelua hyvinvoinnin ylläpitämiseen ja tuottamiseen liittyvästä yhteistyöstä ja työnjaosta eri sektoreiden kesken Keski-Pohjanmaalla.

Tarkennetut tutkimuskysymyksemme ovat:

- Millainen on keskipohjalainen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttä?
- Miten yhteiskuntakulttuurinen ja hyvinvointipoliittinen muutos näyttäytyvät keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnassa?
- Mitkä ovat keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten tulevaisuuden haasteet ja mahdollisuudet?

4.1 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimuksemme on kuvaileva perustutkimus keskipohjalaisesta sosiaali- ja terveysalan yhdistyskentästä. Mielenkiintomme kohteina ovat keskipohjalaisen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskentän rakenne, toimintaedellytykset sekä toiminnan tämänhetkiset haasteet ja mahdollisuudet. Koska tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä ei ole aiempaa tutkimusta, on ilmiön ominaispiirteistä tietoa antavan kuvailemaan pyrkivän lähestymistavan käyttö perusteltua (Metsämuuronen 2005, 31).

Keskipohjalainen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttä on tutkimuskohteena moniulotteinen ilmiö. Tämän vuoksi olemme valinneet tutkimuksemme lähestymistavaksi triangulaation, jolla tarkoitamme useamman tutkimusmenetelmän ja aineiston käyttöä sekä kahden tutkijan osallistumista tutkimusprosessiin. Olemme näin pyrkineet varmistamaan mahdollisimman kattavan ja syvällisen kuvan tutkittavasta ilmiöstä. Myös Robsonin mukaan (2002,

174) triangulaatio syventää kuvaa tutkittavasta ilmiöstä, poistaa virhelähteitä sekä paljastaa ristiriitaisuuksia, jotka muutoin jäävät huomioimatta. Kun yksi tutkimusmenetelmä kuvaa kohdetta vain tietystä näkökulmasta, on useamman menetelmän käytöllä mahdollisuus parantaa tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksessamme olemme käyttäneet sekä kvantitatiivista menetelmää eli strukturoitua kyselyä että kvalitatiivisiin menetelmiin luettavaa ryhmäkeskustelua. Kyselyn avulla pyrimme saamaan kokonaiskuvan keskipohjalaisesta sosiaali- ja terveysalan yhdistyskentästä. Sen pohjalta saatua tietoa täydensimme ryhmäkeskustelulla, jossa yhdistystoimijat toivat esiin omia ajatuksiaan ja näkemyksiään tutkittavasta ilmiöstä. Kyselyn ja ryhmäkeskustelun käytössä on kyse menetelmätriangulaatiosta eli useamman tiedonhankintamenetelmän käytöstä samassa tutkimuksessa. Kahta eri menetelmään käyttäen saimme kaksi eri tutkimusaineistoa, mistä käytetään nimitystä aineistotriangulaatio. (Denzin 1988, ref. Robson 2002, 174.)

Tutkimus toteutettiin kahden tutkijan yhteistyönä, mikä puolestaan edustaa tutkijatriangulaatiota. Tutkijoiden aikaisempi toisistaan eroava koulutustausta sekä työ- ja elämänhistoria osin eri puolilla Keski-Pohjanmaata loivat edellytykset monipuoliselle tutkittavan ilmiön ymmärtämiselle ja käsittelylle. Jokisen ja Juhilan (2002, 114) mukaan parhaimmillaan kahden tutkijan yhteistyö rikastuttaa tutkimuksen tekemistä, sillä toisen tutkijan ajatukset, näkökulmat ja tuki voivat olla tutkimuksen etenemistä edistäviä asioita.

Tutkijoiden työhistoria keskipohjalaisissa sosiaalialapalveluja tuottavissa yhdistyksissä sekä osallistuminen alueella toimivien yhdistysten toimintaan tuovat tutkimukseemme etnografisia piirteitä. Robsonin (2002, 89, 490) mukaan etnografisessa tutkimuksessa pyritään tyypillisesti kuvaamaan, tulkitsemaan ja selittämään, miten ryhmä, organisaatio tai yhteisö elää, kokee ja ymmärtää elämäänsä sekä ympäristöään. Etnografisessa tutkimuksessa tutkija liittyy tutkimaansa ryhmään ja pyrkii sen hyväksytyksi jäseneksi havainnoidakseen ryhmää sisältä käsin ja ymmärtämään tapahtumien merkitystä osallisten omasta näkökulmasta (Robson 2002, 186, 188).

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksemme kohderyhmän muodostivat keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset. Tekemämme luokittelun perusteella (kts. taulukko 1 sivulla 4). Keski-Pohjanmaalla on rekisteröityjä sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä yhteensä 156. Näistä 11 toiminta oli saamiemme tietojen mukaan päättynyt, ja 10 yhdistystä ei ollut ilmoittanut yhteystietojaan yhdistysrekisteriin tai päivittänyt niitä vuoden 1998⁶ jälkeen, mistä voidaan päätellä myös niiden toiminnan olevan ainakin väliaikaisesti pysähdyksissä. Täten tutkimuksemme perusjoukon muodostivat 135 keskipohjalaista sosiaali- ja terveysalan yhdistystä.

Koska tutkimuksemme yhtenä tavoitteena oli kuvailla keskipohjalaista sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttää kokonaisuudessaan kohdistimme tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa toteutetun kyselyn kaikille perusjoukkoon kuuluville 135 yhdistykselle. Koko perusjoukkoon kohdistuvassa tutkimuksessa on kysymys kokonaistutkimuksesta (Metsämuuronen 2005, 53).

Kyselyn jälkeen toteutettuun ryhmäkeskusteluun valikoimme osallistujat niiden 34 yhdistyksen joukosta, jotka kyselyssä ilmaisivat halukkuutensa osallistua järjestettävään keskusteluun. Alkuperäinen suunnitelmamme oli koota halukkuutensa ilmaisesta yhdistyksistä neljä 6–8 hengen ryhmää, mitä myös Cronin (2001, 170) on suositellut ihanteelliseksi ryhmän kooksi. Ryhmiä toisistaan erottavaksi tekijäksi olimme määritelleet yhdistysten kyselyssä valitseman tärkeimmän tehtävän, joita olivat järjestölähtöinen palvelutuotanto, kansalaisjärjestötoiminta, asiantuntijatehtävä ja ostopalvelutoiminta. Eri ryhmiin suunnitelimme puolestaan valitsevamme toimialueen, toiminnan kohderyhmän, yhdistyksen koon ja toiminnan volyymin osalta toisistaan poikkeavia yhdistyksiä. Pyrkimyksenämme oli näin saada kattavaa ja monipuolista tietoa eri tehtäviin keskittyneiden yhdistysten toiminnasta. Valtosen (2005, 229) mukaan keskusteluryhmään koottaessa on ensisijainen ryhmän kokoonpanoon vaikuttava asia tutkimusaihe. Tutkijan tulee suhteessa tutkimuskysymyksen tehdä päätös siitä, kotoako hän kohderyhmän edustajista heterogeenisen vai homogeenisen ryhmän. Samanlaisuus-erilaisuus -ideassa täytyy pohtia sitä, mistä samanlaisuus tai vaihtoehtoisesti erilaisuus kumpuaa.

⁶ Näiden yhdistysten tiedot eivät olleet yksittäisinä ostettavissa yhdistysrekisteristä.

Keskusteluryhmiä kootessamme jouduimme muuttamaan alkuperäistä suunnitelmaa. Ostopalveluyhdistyksistä ainoastaan kolme oli ilmaissut halukkuutensa yhteistyön jatkamiselle, jolloin päädyimme yhdistämään ne samaan ryhmään toisen palvelutuotantoon keskittyvän ryhmän eli järjestölähtöisen palvelutuotannon tärkeimmäksi tehtäväkseen nimenneiden yhdistysten kanssa. Sopiessamme ryhmäkeskustelujen ajankohtia kävi ilmi, ettei ryhmän muodostamiseksi riittävän usealla asiantuntijajärjestön edustajalla ollut mahdollisuutta osallistua keskusteluun. Tämän vuoksi päädyimme yhdistämään myös asiantuntija- ja kansalaisjärjestötoimintaan keskittyvät yhdistykset samaan, kansalaisjärjestöjen edustajista koottuun ryhmään. Näin ryhmäkeskusteluihin muodostui kaksi ryhmää, joihin osallistuneet 14 keskustelijaa edustivat 11 eri yhdistystä⁷. Osallistujien valitseminen harkinnan tai saatavuuden mukaan edustaa ei-satunnaista otantaa, joka on yleinen kvalitatiivista aineistoa koottaessa. (Metsämuuronen 2005, 53.)

4.3 Aineiston keruu

Kuten edellä esitettiin, tapahtui aineiston kerääminen tutkimuksessamme kahdessa eri vaiheessa ja kahta eri tutkimusmenetelmää käyttäen. Kysely-tutkimus toteutettiin pääasiallisesti kesä-heinäkuussa 2007. Kuuden yhdistyksen kohdalla kyselyn postittaminen siirtyi yhteystietojen hankintaongelmien⁸ vuoksi elokuun 2007 loppupuolelle. Ryhmäkeskustelut järjestimme lokakuussa 2007 suoritetuamme sitä ennen kyselyaineiston alustavan analyysin.

4.3.1 Kysely

Koska kyselyn tavoitteena oli keskipohjalaista sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttää kuvaavan perustiedon kerääminen, päätimme hyödyntää kyselylomakkeen laadinnassa aikaisemmissa yhdistyksiä koskevissa tutkimuksissa (Helander 2004, Siisiäinen 2002b) käytettyjä lomakkeita. Niiden, aihetta käsittelevään kirjallisuuteen perehtymisen sekä yhdistys-

⁷ Kansalaisjärjestöjen edustajista kootussa ryhmässä oli mukana seitsemän henkilöä viidestä eri yhdistyksestä ja palvelutuotantoon jossakin muodossa keskittyvien ryhmäkeskustelussa seitsemän henkilöä kuudesta eri yhdistyksestä.

⁸ Kesälomasulun vuoksi emme saaneet yhteyttä Patentti- ja rekisterihallitukseen saadaksemme neuvoa puuttuvien yhdistysten yhteystietojen ostamiseen.

toiminnasta omaavamme kokemukseen perustuvan tiedon pohjalta laadimme neljäsvuosen lomakkeen (liite 2), joka oli mahdollista täyttää joko sähköisesti tai käsin. Vastaajaa koskeneiden taustatietojen lisäksi lomake piti sisällään 17 yhdistyksen toimintaa eri näkökulmista kartoittavaa monivalintakysymystä sekä yhden avoimen kysymyksen, jossa vastaajat saivat mahdollisuuden nostaa esiin itse tärkeänä pitämiään asioita. Lisäksi kerroimme ottavamme mielellämme vastaan erilaista yhdistyksen toimintaan liittyvää materiaalia.

Saadaksemme tietoa laatimamme lomakkeen käyttökelpoisuudesta ja varmistaaksemme sen, että laatimamme kysymykset ovat ymmärrettäviä, pyysimme kahta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnassa mukana olevaan henkilöä esitestaamaan laatimamme lomakkeen. Fowlerin (2001, 114) mukaan paras tapa esitestata kyselylomake on pyytää potentiaalisia vastaajia täyttämään se. Esitestauksen kautta voidaan saada tietoa sekä kyselyn suunnitellun toteuttamistavan toimivuudesta, kysymysten ymmärrettävyydestä että lomakkeen käyttökelpoisuudesta (Emt. 112; myös Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 119–121).

Valitsimme kyselyn pääasialliseksi toteutustavaksi sähköpostituksen, joka on edullinen ja tutkijan näkökulmasta suhteellisen vaivaton tapa lähettää kyselylomake suurelle vastaanottajajoukolle. Niille yhdistyksille, joiden sähköpostiosoitteita meillä ei ollut käytössämme, lähetimme kyselyn maapostitse. Samoin toimimme niiden sähköpostikyselyssä mukana olleiden yhdistysten kohdalla, jotka eivät kahden viikon välein lähetetyistä muistutuksista huolimatta olleet kuitanneet lähettämäämme sähköpostia luetuksi tai palauttaneet kyselyä.

Perusjoukkoon kuuluneista 135 keskipohjalaisesta sosiaali- ja terveysalan yhdistyksestä lähettämäämme kyselyyn vastasi 59. Näin olleen kyselytutkimuksemme vastausprosentiksi muodostui 44 %. Yhdistyksistä kaksi vastasi kieltävästi kysymykseen toimimisesta sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla, jolloin ne ohjeidemme mukaisesti eivät täyttäneet kyselyä pidemmälle. Näin aineiston analyysissä käytettäviä vastauksia oli yhteensä 57 (N). Tutkimuksemme vastausprosentti (44 %) oli parempi kuin aiemmissa yhdistyskenttää koskevissa tutkimuksissa. Helanderin (2004) koko suomalaisen yhdistyskenttään suuntautuneessa tutkimuksessa vastausprosentti oli 42 % ja Siisiäisen (2002b) jyvaskyläläisiä yhdistyksiä koskeneessa tutkimuksessa 31 %. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2004, 185) mukaan suurelle yleisölle lähetetyssä kyselyssä vastausprosentin voi parhaimmillaan odottaa nousevan 30–40 %:iin. Tietyille rajatulle kohderyhmälle suunnatussa kyselyssä, jossa aihe on vastaajien kannalta tärkeä, voidaan odottaa selkeästi korkeampaa vastausprosenttia.

Kyselyyn vastanneiden yhdistysten joukossa oli suhteellisesti eniten vanhustenhuoltoon liittyviä sekä sotainvalidien yhdistyksiä. Vähiten vastanneita oli puolestaan raittiuteen ja päihteisiin liittyvissä sekä toimialaluokkaan ”muu sosiaali- ja terveysala” kuuluvista yhdistyksistä (taulukko 4).

Taulukko 4 Kyselyn vastausprosentti toimialoittain (N=59)

Yhdistyksen toimiala	Yhdistyksiä	Vastanneita	Vastaus%
Terveysalan yhdistykset	42	19	45 %
Vammaisuuteen liittyvät yhdistykset	13	5	38 %
Sotainvalidiyhdistykset	12	7	58 %
Lapsiin, nuoriin ja perheeseen liittyvät yhdistykset	33	10	30 %
Raittiuteen ja päihteisiin liittyvät yhdistykset	9	3 ⁹	33 %
Vanhustenhuoltoon liittyvät yhdistykset	20	13 ⁹	65 %
Muut sosiaali- ja terveysalan yhdistykset	6	2	33 %

Selkeä enemmistö (87 %) kyselyyn vastanneista yhdistyksistä oli perustettu 60-luvulla tai myöhemmin, näistä 16 % 2000-luvulla. Näin ollen kyselyyn vastanneiden yhdistysten ikäjakauma noudattaa hyvin yhdistysrekisterissä olevien keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalanyhdistysten perustamisvuosien mukaista jakoa. Vastajana oli yleisimmin (68 %) yhdistyksen luottamushenkilö. 25 %:ssa yhdistyksiä kyselyyn oli vastannut yhdistysten palkattu työntekijä ja 7 % rivijäseniä tai muita toimijoita.

4.3.2 Ryhmäkeskustelu

Tutkimuksemme toisessa vaiheessa toteutetun ryhmäkeskustelun (*focus group*) kautta tavoitteenamme oli syventää kyselyn kautta saamaamme kuvaa keskipohjalaisista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä sekä saada käsitys siitä, miten yhdistystoimijoiden itse kuvaavat yhdistysten toimintaa. Tutkimusmenetelmäksi valitsimme ryhmäkeskustelun, jotta keskusteluun osallistujilla olisi mahdollisimman suuri vapaus nostaa esiin juuri niitä asioita, jotka heidän näkökulmastaan ovat ajankohtaisia yhdistysten toiminnassa. Croninin (2001, 165; myös Valtonen 2005, 223–224) mukaan ryhmäkeskustelussa tiedon saamisen näkökulmasta erityisen merkityksellistä on ryhmäläisten välinen vuorovaikutus: ryhmään osallistujien

⁹ Toimialaluokkaan sijoittamamme yhdistys ei oman määrittelynsä mukaan ole sosiaali- ja terveysalan yhdistys.

vuorovaikutteiset kommentit, ideat ja erilaiset näkökulmat, jotka voivat parhaimmillaan synnyttää uusia, yllättäviä näkökulmia ja huomiota.

Järjestämiimme kahteen ryhmäkeskusteluun osallistui siis yhteensä 14 henkilöä. Kansalaisjärjestöjen ryhmäkeskusteluun osallistujat olivat yhdistysten luottamushenkilöitä (puheenjohtajia, sihteereitä ja hallituksen jäseniä) ja palveluja tuottavien yhdistysten ryhmäkeskusteluun osallistujat palkattuja työntekijöitä (toiminnanjohtaja tai muu työntekijä) tai luottamushenkilöitä. Ennen ryhmäkeskustelujen järjestämistä lähetimme kaikille keskusteluun mukaan lupautuneille info-kirjeen, jossa kerroimme tarkemmin ryhmäkeskustelun tavoitteesta sekä sen järjestämiseen liittyvistä käytännön asioista (liite 3).

Aloitimme ryhmäkeskustelutilaisuudet kahvitelulla, jonka lomassa kertosimme keskustelun tavoitteet, sovimme siihen liittyvistä käytännöistä sekä kerroimme osallistujille kerättävän aineiston käsittelystä korostaen sen luottamuksellisuutta. Ryhmäkeskustelun ohjauksen helpottamiseksi laadimme muistilistan (liite 4), johon suositusten mukaisesti kokosimme muistettavat asiat sekä varalle keskustelun herättelemiseen tarkoitettuja kysymyksiä. Pyrkimyksenämme oli saada aikaan ystävällinen ja luottamuksellinen ilmapiiri, jossa ryhmäläisten on helppo osallistua keskusteluun. (vrt. Kuula 2006, 102, 121, 129; Cronin 2001, 173). Aineiston luotettavuuden varmentamiseksi sekä äänitimme keskustelut että teimme niistä kirjalliset muistiinpanot.

Käytännön asioista sopimisen jälkeen esitimme osallistujille lämmittelykysymyksen pyytäen heitä esittelemään lyhyesti itsensä, edustamansa yhdistyksen sekä kertomaan hiukan omasta yhdistystoiminta taustastaan. Tämän jälkeen siirryimme varsinaisiin keskusteluteemoihin ja pyysimme yhdistyksiä kertomaan, millaista on toimia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksenä tänä päivän Keski-Pohjanmaalla. Muotoilimme kysymyksen tietoisesti hyvin väljästi pyrkimyksenämme ennen kaikkea osallistujien ajattelutavan ymmärtäminen, ei niinkään suorien vastausten saaminen tarkkoihin kysymyksiin (vrt. Morgan 2002, 147–149).

Keskinäisen työnjakomme mukaisesti tutkijoista toinen toimi keskustelun puheenjohtajan esittäen pääkysymykset ja huolehtien siitä, että keskustelu pysyy aiheessa ja keskusteluilmapiiri hyvänä. Toinen puolestaan kirjasi keskustelua, huolehti nauhureiden toiminnasta sekä esitti lisäkysymyksiä. Pyrkimyksenämme oli Valtosen (2005, 223–224, 235) ohjeiden

mukaisesti ohjata keskustelua etenemään tavoitteiden mukaisesti rohkaisemalla ja kannustamalla osallistujia sekä huolehtia hyvän keskusteluilmapiirin säilymisestä osallistumatta kuitenkaan itse aktiivisesti keskusteluun.

Molemmat ryhmät kävivät hyvin innokasta keskustelua antamiemme keskusteluteemojen ympärillä. Puoli tuntia ennen sovittua keskustelun päättymisajankohtaa keskustelun ohjaaja pyysi ryhmiä kertomaan siitä, millaisena yhdistykset näkevät oman tulevaisuutensa. Croninin (2001, 174) suositusten mukaisesti ryhmäkeskustelun lopuksi ohjaaja teki lyhyen yhteenvedon keskustelun kulusta ja tarjosi osallistujille mahdollisuuden kommentoida käytyä keskustelua tai nostaa esiin sen ulkopuolelle jääneitä keskeisiä asioita. Lopuksi kävimme vielä uudelleen läpi aineiston jatkokäsittelyprosessin kanssa. Lupasimme myös toimittaa osallistujille sähköpostina tutkimuksemme tiivistelmän ja halutessaan koko tutkimuksen, jotta yhdistykset voisivat hyödyntää tutkimuksemme antia omassa toiminnassaan.

4.4 Aineiston analysointi

4.4.1 Kyselyn vastausten analysointi

Kyselyn vastausten analysoinnissa pyrkimyksenämme on tutkittavan ilmiön kuvailu, ei kausaalisten syy-seuraus suhteiden löytäminen. Aineiston analysoinnin apuna käytimme SPSS-ohjelmaa, johon määrittelimme kyselylomakkeen pohjalta 43 muuttujaa (liite 5). Kyselylomakkeen ulkopuolelta lisäsimme vielä yhdistyksen perustamisvuotta kuvaavan 44:en muuttujan, jonka tiedot saimme yhdistysrekisteristä. Kyselyn avovastaukset tallensimme Word-tiedostoon hyödyntääksemme niitä tulkitessamme kyselyllä saatuja tietoja. Raportissa suorat viittaukset avovastuksiin koodattiin käyttäen kirjainta K ja kyselylomakkeen numeroa (esim. K 23).

Tämän jälkeen syötimme 57:n kyselyyn vastanneen yhdistyksen antamat tiedot ohjelman havaintomatriisiin¹⁰. Tietojen syöttämisessä jouduimme vastausten epätarkkuudesta johtuen tekemään eräitä valintoja. Osa vastaajista oli yhdistyksen ensisijaista toimialuetta (ky-

¹⁰ Havaintomatriisilla tarkoitetaan taulukkoa, jossa vaakarivit vastaavat tilastoyksiköitä (kyselyyn vastanneet yhdistykset) ja pystysuorat sarakkeet muuttujia. (Heikkilä 2004, 123.)

symys nro 1) kysyttäessä valinnut kaksi eri vaihtoehtoa. Näissä tilanteissa valitsimme suppeampaa aluetta kuvaavan vaihtoehdon, jonka oletimme olevan ensisijaisen. Ensisijaista kohderyhmää (kysymys nro 4) käsittelevän kysymyksen kohdalla tilanteissa, joissa aneetuista vaihtoehdoista oli valittu kaksi, valitsimme Peltosalmea ja Siisiäistä (2001, 11) mukaillen sen, joka oli toiminta-ajatuksessa mainittu ensin. Jos toiminta-ajatusta ei ollut käytettävissä, valitsimme luokan ”muu kohderyhmä”. Jos asioiden tärkeysjärjestystä selvittäneissä kysymyksissä (kysymykset nro 5, 15 ja 17) sama arvo oli annettu useammalle vaihtoehdolle, asetimme valitut vaihtoehdot uudelleen tärkeysjärjestykseen siten, että järjestyksessä ensimmäisenä vaihtoehto merkittiin arvolla tärkein, toisena valittu toiseksi tärkein jne.

Varsinaisen aineiston analysoinnin aloitimme tarkastelemalla frekvenssejä lukumäärinä ja prosentteina sekä muuttujien keskilukuja. Tämän jälkeen siirryimme tarkastelemaan valittujen muuttujien ristiintaulukointeja. (vrt. Heikkilä 2004, 83, 149.). Frekvenssejä ja ristiintaulukointeja tutkimalla muodostimme ensimmäisen käsityksen tutkittavasta ilmiöstä. Analyysimme edetessä muokkasimme muuttujia yhdistelemällä niiden luokkia, luomalla uusia luokkia sekä muuttamalla niitä esimerkiksi luokitelluista muuttujista jatkuviksi muuttujiksi. Kyselyn kautta keräämämme aineiston analyysi jalostui edelleen ryhmäkeskusteluaineiston analyysin sekä tutkimusraportin laatimisen myötä. Tilastollinen analyysi onkin Heikkilän (2004, 142–143) mukaan parhaimmillaan luova prosessi, jonka suorittamista edesauttaa tutkimusongelman määrittely ja siihen liittyvä teorian pohjalta rakennettu teoreettinen viitekehys. Analyysi-prosessissa käytetty tilasto-ohjelma on ”renki” tutkijan toimissa ”isäntänä”.

4.4.2 Ryhmäkeskustelujen analysointi

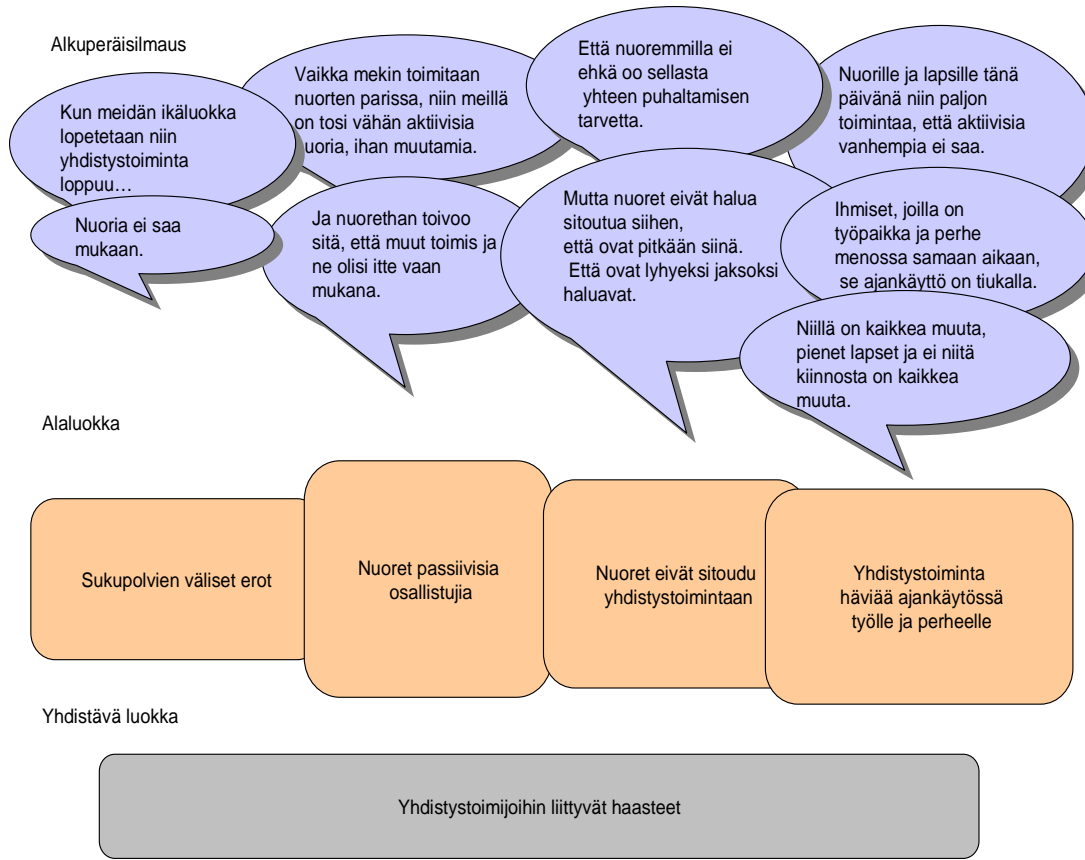
Ryhmäkeskustelujen analysointi tapahtui laadullista sisällön analyysiä käyttäen, mitä myös Cronin (2001, 176) on suositellut. Aluksi aukikirjoitimme nauhoitetut ryhmäkeskustelut sanatarkasti¹¹. Tämän jälkeen poistimme aineistosta tutkimuksen näkökulmasta epäolennaiset asiat ja anonymisoimme aineiston eli poistimme siitä henkilö- ja erisnimet sekä muutimme arkaluonteiset tiedot siten, ettei yksittäinen henkilö tai yhdistys ollut tunnistet-

¹¹ Molemmista keskusteluista tekstiä kertyi 14 A4-sivua (eli yhteensä 28 sivua), fonttina New Times Roman kirjoitettuna fonttikoolla 12, riviväli 1.

tavissa. (vrt. Kuula 2006, 214–215). Vaihdoinnissa myös toisen keskusteluaineiston fonttityyppiä, jotta kommenttien keskusteluyhteys olisi analyysin edetessä jäljitettävissä. Raportissa suorat lainaukset ryhmäkeskusteluista on koodattu käyttäen kirjaimia R:P tai R:K, joissa R viittaa yleisesti ryhmäkeskusteluun, P palvelutuotantoon ja K kansalaisjärjestötoimintaan keskittyvistä yhdistyksistä koottuun ryhmään. Näin sen vuoksi, että ryhmäkeskustelussa on kysymys koko ryhmän, ei yksittäisen osallistujan mielipiteestä.

Seuraavaksi luimme aineistot läpi ja erottelimme niistä tiettyä aihetta käsitteleviä ajatuskokonaisuuksia merkitsemällä ne eri värein. Tätä vaihetta sisällön analyysissä nimitetään aineiston pelkistämiseksi eli redusoinniksi (Tuomi & Sarajärvi 2002, 111). Tämän jälkeen ryhmittelimme ja yhdistimme käsitteet luokiksi, jotka nimesimme niiden sisältöä kuvaavilla yläkäsitteillä. Luokittelun perusteena olivat alkuperäisilmauksista löytämämme samantyyppiset ja eroavaisuudet. Näin ymmärryksen tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä tarkentui ja se muuttui muodoltaan helpommin käsiteltäväksi. Aineiston luokittelussa eli klusteroinnissa aineistosta löytyneet yksittäiset ilmaisut sisällytetään yleisimpiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 112–113.)

Aineiston analyysin kolmannessa ja viimeisessä vaiheessa siirryimme käsittelemään eri ryhmäkeskustelujen aineistoja yhtenä kokonaisuutena. Jatkoimme edellä esitettyä luokittelua yhdistämällä alaluokkia edelleen suurempiin kokonaisuuksiin kuten toiminnan suunnittelu ja toteutus, yhdistyksen elinkaari, tulevaisuus. Tässä vaiheessa olimme edenneet ryhmäkeskusteluun osallistuneiden alkuperäisistä ilmauksista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Vaihetta, jossa tutkija etenee kohden tieteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä, nimitetään abstrahoinniksi. (Abstrahointi vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002, 114–115.) Seuraavassa (kuvio 3) on esimerkki analyysin etenemisestä alkuperäisilmauksista kohden johtopäätöksiä.

Kuvio 3 Esimerkki ryhmäkeskustelujen aineiston analyysin etenemisestä

4.4.3 Yhteenveto aineistojen analyysistä

Kysely- ja ryhmäkeskusteluaineistojen analysoinnin jälkeen käytössämme oli kaksi, tutkimuksemme kohteena olevaa ilmiötä eri näkökulmista kuvaavaa aineistoa. Kyselytutkimuksella keräämämme aineisto kuvasi keskipohjalaista sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttää lukujen muodossa, kun ryhmäkeskusteluaineisto nosti esiin erilaisia teemoja ja käsitteitä. Systemaattinen aineistojen välinen vuoropuhelu käynnistyi varsinaisesti tutkimusraporttia kirjoittaessamme, jolloin jouduimme ajoittain palaamaan alkuperäisiin aineistoihin tarkistaaksemme joitakin asioita tai etsimään selityksiä esiinnousseille ilmiöille. Aineiston analyysin ja raportoinnin edetessä myös tutkimuskysymyksemme – kuten tutkimus itsessään – selkintyivät ja kehittyivät. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 114–115).

5 PERUSKUVA KESKIPOHJALAISISTA SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYKSISTÄ

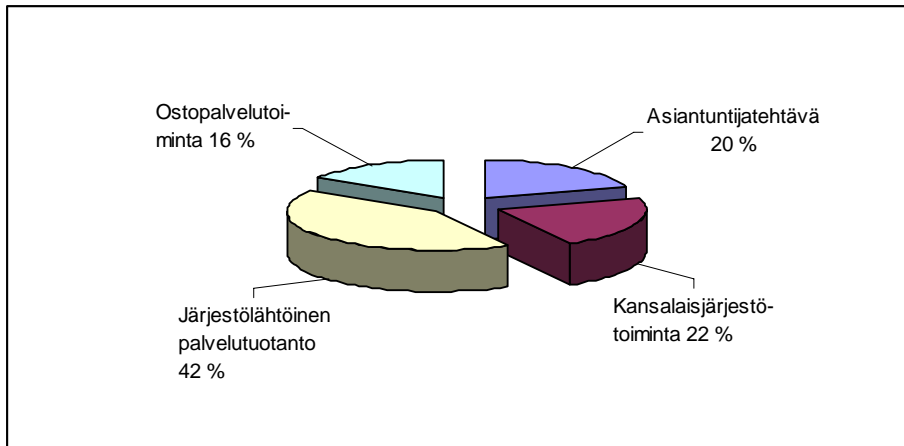
Seuraavassa on luotu peruskuvaa keskipohjalaisista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä kyselyyn osallistuneiden 57 yhdistyksen vastausten perusteella.

5.1 Yhdistysten tehtävä ja paikka

Keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset ovat oman näkemyksensä mukaan ensisijaisesti kansalaisia palvelemaan syntyneitä toimijoita. Kysyttäessä millaisena yhdistykset näkevät oman paikkansa suhteessa yhteiskunnalliseen sektorijakoon valitsi 76 % (N=54) yhdistyksistä kansalaistoiminnan ensisijaiseksi vaihtoehdoksi, ja loput 34 % joko toiseksi tai kolmanneksi parhaiten kuvaavana. Myös lähes kaikki yhdistykset (94 %) näkevät julkisen toiminnan kuvaavan jollakin tavoin niiden roolia yhteiskunnassa, parhaiten kuvaavana sen näki 22 %. Sen sijaan ajatus yhdistys- ja yritystoiminnan samankaltaisuudesta on keskipohjalaisille yhdistyksille vieraampi. Lähes puolet yhdistyksistä oli sitä mieltä, että yritystoiminta ei millään tavoin kuvaa niiden toimintaa. Parhaalla tai toiseksi parhaalla tavalla kuvaavaksi sen arvioi 15 % yhdistyksistä.

Yhdistysten tärkein tehtävä

Keskipohjalaisista yhdistyksistä suurin osa ilmoitti tärkeimpänä tehtävänä olevan tuen ja palveluiden kehittämisen sekä tarjoamisen jäsenille ja muille kansalaisille (järjestölähtöisen palvelutuotanto). Edunvalvontaan ja vaikuttamistoimintaan (asiantuntijatehtävä) sekä vertaistuen ja osallisuuden väylien mahdollistamiseen (kansalaisjärjestötehtävä) keskittyviä yhdistyksiä oli lähes saman verran eli 20 %. Palvelujen tuottaminen julkiselle sektorille (ostopalvelutoiminta) oli päätehtävä 16 %:lla yhdistyksistä. Yhdistysten sijoittumista eri tehtäviin on havainnollistettu alla olevassa kuviossa (kuvio 4).

Kuvio 4 Yhdistysten tärkein tehtävä (N=55)

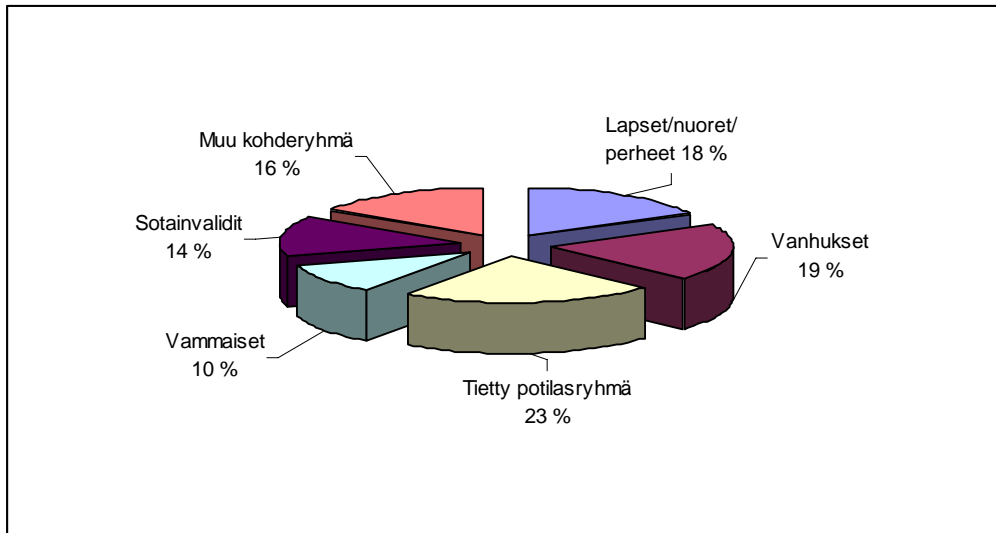
Vuorinen ym. (2004, 42–43) pyysivät omassa selvityksessään yhdistyksiä kertomaan, mitä tehtävää varten ne on perustettu. Yhdistyksistä 17 % oli perustettu edunvalvontaa tai vaikuttamistoimintaa varten, mikä vastaa hyvin tämän kyselyn asiantuntijayhdistysten osuutta. Sen sijaan palveluiden tarjoaminen oli huomattavasti harvemmin perustamisen syy (16 % yhdistyksistä), kuin tässä tutkimuksessa palvelutuotannon jossakin muodossa tärkeimmäksi tehtäväkseen nimenneiden osuus (58 %, N=55). Eroa voi osaltaan selittää se, että yhdistysten toiminnan painopiste on niiden elinkaaren aikana muuttunut, ja perustamisvaiheen tilanne ei vastaa tämänhetkistä tehtävää.

Suurin osa keskipohjalaisista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä (79 %, N=56) on jäseninä valtakunnallisessa tai alueellisessa järjestössä tai liitossa. Kuten tässä tutkimuksessa myös Vuorisen ym. (2004, 45) selvityksessä palvelujen tuottamiseen keskittyvät yhdistykset olivat muita harvemmin valtakunnallisten keskusliittojen jäseniä. Keskipohjalaisista ostopalveluyhdistyksistä ainoastaan kolme yhdeksästä ilmoitti kuuluvansa valtakunnallisiin liittoihin tai vastaaviin, kun muista yhdistyksistä jäseninä oli liki 90 %. Sen sijaan sekä Vuorisen ym. (2004, 45) että Siisiäisen (2002b, 29) raporteissa esiin nostettua ilmiötä, jonka mukaan uudet yhdistykset kuuluvat vanhoja harvemmin valtakunnallisiin järjestöihin, ei tässä aineistossa ole havaittavissa.

Yhdistysten toiminnan kohderyhmät

Kyselyssä yhdistyksiä pyydettiin määrittelemään toimintansa keskeisin kohderyhmä Peltonsalmen ja Siisiäisen (2001) laatiman toimialaluokittelumallin pohjalta tehdyn jaon mu-

kaisesti. Kyselyyn vastanneet yhdistykset edustavat melko tasaisesti eri kohderyhmien parissa toimivia yhdistyksiä (kuvio 5).

Kuvio 5 Toiminnan kohderyhmät (N=57)

Yhdistyksistä suurin osa toimii tietyn potilasryhmän (13 yhdistystä) hyväksi. Niistä useat halusivat kuitenkin vastauksessaan tuoda esille sitä, että käytännössä heidän toimintansa kohderyhmä on selkeästi tiettyä potilasryhmää laajempi sisältäen potilaiden omaiset sekä laajemmin koko väestön yhdistyksen tekemän ennaltaehkäisevän- ja valistustyön merkeissä. ”Kohderyhmä muut” yhdistyksiin on yhdistetty päihdeongelmaisten yhdistykset niiden vähäisen määrän vuoksi. Päihdeyhdistysten lisäksi ”kohderyhmä muu” pitää sisällään omais- ja omaishoitajayhdistyksiä sekä laajemmin väestön terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen keskittyviä yhdistyksiä.

Suurin osa asiantuntijatehtävään keskittyvistä yhdistyksistä on sotainvalidityötä tekeviä yhdistyksiä (taulukko 5). Sen sijaan lasten/nuorten/perheiden tai vanhusten parissa toimivista yhdistyksistä yksikään ei valinnut asiantuntijatehtävää tärkeimmäkseen. Kansalaisjärjestötoimintaa tärkeimpänä tehtävänä pitävät selkeästi potilasyhdistykset. Järjestölähtöinen palvelutuotanto on yleisintä vanhus-, lasten/nuorten/perheiden- sekä potilasyhdistysten piirissä. Yhdistysten tuottamien ostopalveluiden osalta selkeää painotusta tiettyyn kohderyhmään ei ole havaittavissa.

Taulukko 5 Toiminnan kohderyhmä suhteessa tärkeimpään tehtävään (N=55)

	Asiantuntija- tehtävä	Kansalaisjär- jestötoiminta	Järjestölähtöi- nen palvelu- tuotanto	Ostopalvelu- toiminta	YHT.
Lapset/nuoret/ perheet	0	2	5	2	9
Vanhukset	0	1	7	3	11
Tietty potilas- ryhmä	2	5	5	1	13
Vammaiset	2	2	1	0	5
Sotainvalidit	5	0	2	1	8
Muu kohde- ryhmä	2	2	3	2	9
YHTEENSÄ	11	12	23	9	55

Yhdistysten toiminta-alue

Tutkimukseen osallistuneista yhdistyksistä yli puolella (61 %, N=56) toimialueena oli kunnan tai kaupungin alue ja kolmasosalla seutu- tai maakunta. Alueellisesti toimivista yhdistyksistä 79 % oli rekisteröity Kokkolassa. Tämä antaa hyvän kuvan siitä, kuinka etenkin rekisteröityjen yhdistysten toiminta on keskittynyt alueidensa keskuskuntiin, kuten myös Vuorinen ym. (2004, 39) ovat selvityksessään todenneet. Tähän tutkimukseen osallistuneista valtakunnallisesti toimi kaksi.

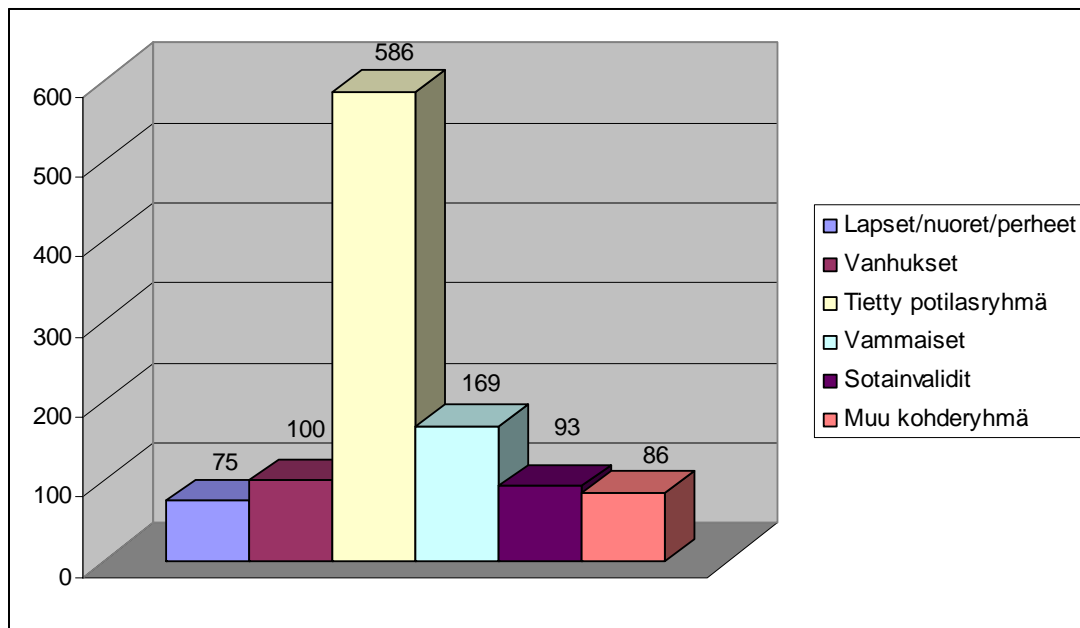
Keskipohjalaisista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä maantieteellisesti laajimmalla alueella toimivat potilasjärjestöt. Tämä voi osaltaan selittää sitä, että Keski-Pohjanmaalla potilasyhdistyksiä oli suhteellisesti vähemmän verrattuna esimerkiksi Vuorisen ym. (2004, 38) selvitykseen. Keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten maantieteellisen toimialueen laajuus, ja rekisteröityjen yhdistysten eräänlaisena keskuspaikanaan toimivan Kokkolan sijaitseminen sen reunalla, asettavat monenlaisia haasteita yhdistyksen toiminnan suunnittelulle.

5.2 Yhdistysten inhimilliset resurssit

Keskipohjalaiset yhdistykset ovat jäsenmäärältään hyvin erikokoisia. Kyselyyn vastanneiden yhdistysten henkilöjäsenmäärä vaihteli 0–3606 jäseneseen (N=53). Yhdistyksistä yhdes-

sä ei ollut lainkaan henkilöjäseniä, vaan ainoastaan yhteisöjäseniä. Yhdistyksistä kolmasosalla oli alle 50 jäsentä, noin 40 %:lla jäseniä oli 51–200 ja reilulla neljänneksellä yli 200. Keskimäärin yhdistyksissä oli 208 henkilöjäsentä. Keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten henkilöjäsenmäärä on suhteellisen suuri verrattuna esimerkiksi Helanderin tutkimuksen tuloksiin. Helanderin (2002, 122, 42) tutkimuksessa kohdealueen väestöpohja oli selkeästi Keski-Pohjanmaata suurempi, mutta keskimääräinen henkilöjäsenmäärä, 177 jäsentä, selkeästi pienempi. Järjestöbarometri 2006 (Vuorinen, Särkelä ja Peltosalmi 2006, 112) tuloksissa paikallisesti toimivien sosiaali- ja terveysalan yhdistysten keskimääräinen henkilöjäsenmäärä oli tätäkin pienempi, 120 henkilöjäsentä.

Alla olevassa kuviossa (kuvio 6) yhdistysten jäsenmääriä on tarkasteltu kohderyhmittäin. Jäsenmäärältään selkeästi suurimpia ovat potilasyhdistykset, jotka myös toimivat maatiehteellisesti laajimmalla alueella. Vammaisten yhdistyksiä lukuun ottamatta muiden yhdistysten keskimääräinen jäsenmäärä on likimain samansuuruinen.

Kuvio 6 Keskimääräinen jäsenmäärä kohderyhmittäin (N=54)

Viimeisten viiden vuoden aikana keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten jäsenmäärissä ei kokonaisuutena tarkastellen ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Yhdistyksistä puolet (N=55) kertoo jäsenmääränsä säilyneen ennallaan, lisäystä on tapahtunut 24 %:ssa yhdistyksissä ja vähenemistä 27 %. Valtakunnallisesti verrattuna jäsenkehitys keskipohjalaisissa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksissä on ollut negatiivissävytteistä (kts. Vuo-

rinen ym. 2006, 113, Helander 2004, 43). Positiivisinta jäsenmäärän kehitys on ollut kohderyhmän muut yhdistyksissä, mikä selittynee sillä, että tähän ryhmään kuuluu useita melko uusia yhdistyksiä. Eniten jäseniään ovat menettäneet sotainvalidiyhdistykset, joista kuusi kahdeksasta kertoi jäsenmääränsä vähentyneen viimeisten viiden vuoden aikana. Eräs sotainvalidiyhdistys toi jäsenkehityksen realiteetit esiin myös kyselyn avovastauksessa todeten yhdistyksen toiminnan päättyvän noin viiden vuoden kuluttua sotainvalidien määrän vähetessä.

Keskipohjalaisista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä 78 %:lla (N=56) on luottamushenkilöiden lisäksi toiminnassaan mukana myös muita vapaaehtoisia. Vaikka vapaaehtoistoimijoita omaavien yhdistysten määrä on merkittävä, on se kuitenkin 11 %:a vähemmän kuin Vuorisen ym. (2004, 84) selvityksessä. Kohderyhmittäin tarkasteltuna yleisimpiä vapaaehtoistoimijat ovat vammaisyhdistyksissä, joista kaikki ilmoittivat toiminnassaan olevan mukana vapaaehtoisia. Vähiten vapaaehtoisia toimi puolestaan sotainvalidien ja vanhusten yhdistyksissä, joista ilman vapaaehtoisia toimi noin 40 %. Keskipohjalaiset vanhusyhdistykset eroavat näiltäkin osin Vuorisen ym. selvityksessä mukana olleista vanhusyhdistyksistä, joiden toiminnassa vapaaehtoisten rooli oli yleisesti huomattava. Keskipohjalaisissa yhdistyksissä vapaaehtoistoimijat ovat keskittyneet jäsenmäärältään suurimpiin yhdistyksiin, kun Vuorisen ym. (2004, 84) selvityksessä vastaavaa eroa ei tullut esille. Vapaaehtoistoimijoiden määrän kehitys keskipohjalaisissa yhdistyksissä on viimeisten viiden vuoden aikana ollut laskusuuntaista. Yhdistyksistä 32 % (N=50) ilmoitti vapaaehtoistoimijoiden määrän vähentyneen, kun lisäystä oli tapahtunut 18 %:ssa yhdistyksissä.

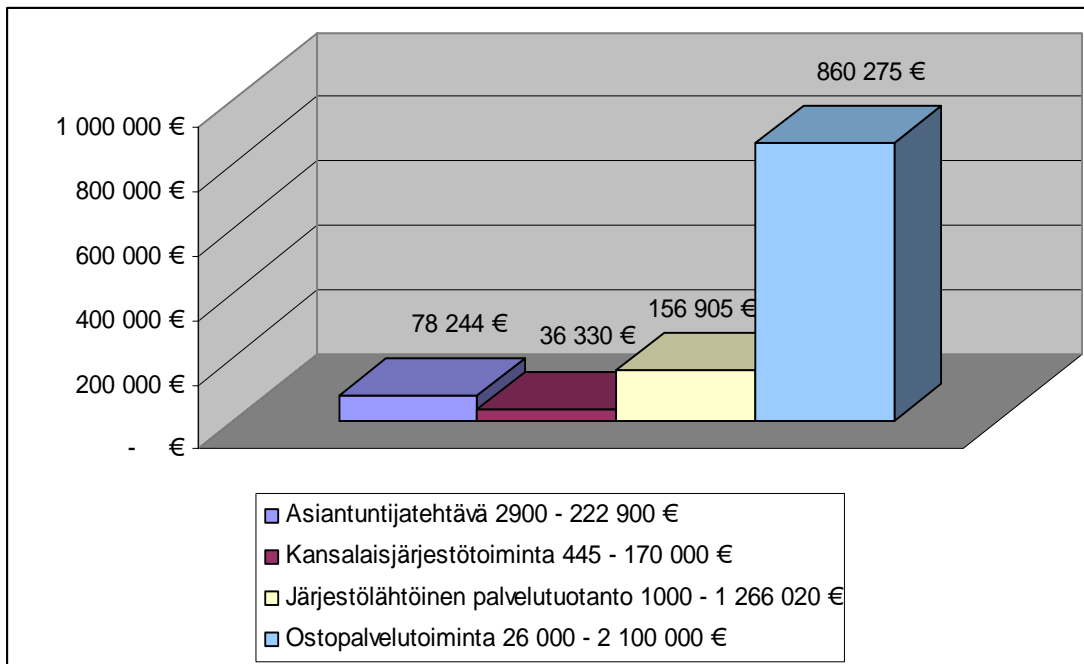
Yhteisöjäseniä oli 64 %:lla (N=39) yhdistyksistä, mediaanin ollessa 4. Yhteisöjäseninä oli sekä toisia yhdistyksiä, yrityksiä, kuntia että muita yhteisöjä. Yhteisöjäseniä omaavat yhdistykset ovat henkilöjäsenmäärältään keskimääräistä pienempiä. Yleisimpiä yhteisöjäsenet ovat vanhusyhdistyksissä, joissa kahdeksassa yhdeksästä on yhteisöjäseniä, kun muissa kohderyhmissä yhteisöjäseniä on noin puolella yhdistyksistä. Yhteisöjäseniä omaavat yhdistykset määrittelivät paikkansa yhteiskunnassa useammin lähelle julkista toimintaa kuin ne yhdistykset, joissa yhteisöjäseniä ei ollut. Voidaankin olettaa, että yhteisöjäseniä omaavat yhdistykset ovat eri julkisyhteisöjen tai yritysten julkista palvelutoimintaa täydentämään tai korvaamaan perustamia yhdistyksiä.

Yhdistyksistä 41 %:lla (N=56) on palkattua henkilökuntaa, keskimäärin työntekijöitä oli 3,8. Tyypillisimmillään keskipohjalainen sosiaali- ja terveysalan yhdistys toimii kuitenkin joko täysin ilman henkilökuntaa tai enintään yhden työntekijän voimin. Henkilökuntaa omaavissa yhdistyksissä työntekijöitä oli keskimäärin 9,6 vaihteluvälin ollessa 0,2–40 työntekijää. Enemmän kuin 10 työntekijää työllisti 14 % yhdistyksistä. Viimeisten viiden vuoden aikana yli puolella (53 %, N=32) yhdistyksistä henkilökuntamäärä on pysynyt ennallaan. Merkittävimmät muutokset ovat palkatun henkilökunnan lisääntyminen ”kohderyhmän muut” yhdistyksissä sekä vähentyminen sotainvalidi-yhdistyksissä. Vuorisen ym. (2004, 71) selvitykseen vastanneista yhdistyksistä 43 % kertoi henkilökuntamääränsä lisääntyneen, kun tässä tutkimuksessa vastaava luku on 31 %.

Valtakunnallisesti verrattuna keskipohjalaisissa yhdistyksistä henkilökuntaa on hieman useammin ja määrällisesti enemmän. Järjestöbarometri 2007 tulosten mukaan palkattua henkilökuntaa oli 34 % sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä henkilöstömäärä mediaanin ollessa 3 (Vuorinen ym. 2007, 175). Keskipohjalaisissa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksissä työskentelevästä palkatusta henkilöstöstä selkeä enemmistö sijoittuu ostopalvelutoimintaa harjoittaviin vanhustenyhdistyksiin ja ”kohderyhmä muut” yhdistyksiin. Sen sijaan vammaisyhdistyksistä, joissa kaikissa toimi vapaaehtoisia, ainoastaan yhdessä (N=6) työskenteli palkattua henkilökuntaa. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että pääasialliset tulonsa keskusjärjestöjen avustuksista saavista yhdistyksistä (N=4) kaikilla on palkattua henkilökuntaa.

6 KESKIPOHJALAISTEN SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYSTEN TALOUS

Keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset ovat taloudellisilta lähtökohdiltaan hyvin erilaisia toimijoita. Yhdistysten budjetti (N=45) vaihtelee nolasta yli 2 miljoonan euroon, keskiarvon ollessa 240 622 €, mutta mediaanin vain 20 000 €. Alle 2 000 € budjetilla keskipohjalaisista sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä toimi 13 % suurimman osan (36 %) sijoituessa ryhmään 2 000–19 999 €. Loput yhdistyksistä jakautuvat suhteellisen tasaisesti ryhmiin 20 000–99 999 € (20 %), 100 000–299 999 € (16 %) ja ryhmään vähintään 300 000 € (16 %). Verrattaessa tutkimuksemme tuloksia valtakunnallisiin selvityksiin voidaan todeta, että keskipohjalaiset yhdistykset toimivat selkeästi suuremmalla budjetilla sekä verrattaessa budjetti keskiarvoa että sijoittumista eri budjettiluokkiin (kts. Vuorinen ym. 2007, 56–57; Helander 2004, 59).

Kuvio 7 Keskimääräinen budjetti tärkeimmän tehtävän mukaan sekä budjetin vaihteluväli (N=57)

Pääsääntöisesti suurten budjettien yhdistykset ovat ostopalvelutoimintaan keskittyviä yhdistyksiä (kuvio 7). Järjestölähtöiseen palvelutuotannon tärkeimmäksi tehtäväkseen ilmoittaneet suuren budjetin yhdistykset ovat vanhusyhdistyksiä, jotka ylläpitävät tiloja vanhus-

ten asumispalvelujen järjestämistä varten. Pienillä taloudellisilla resursseilla toteutetaan sen sijaan yhdistysten kansalaisjärjestötehtävää.

Yhdistykset suhtautuvat positiivisesti taloudellisten resurssiensa riittävyteen. Taloudellisia mahdollisuuksiaan toteuttaa päätehtävänsä pitää välttävinä 57 % (N=54) yhdistyksistä, hyvinä 33 % ja heikkoina 7 % yhdistyksistä. Negatiivisimmin mahdollisuuksiaan toteuttaa päätehtävänsä arvioivat potilasyhdistykset. Ryhmäkeskusteluissa kaikkia yhdistyksiä yhdistävä asia – riippumatta taloudellisen kehityksen suunnasta – oli kuitenkin koettu taloudellisten resurssien vähäisyys suhteessa kohderyhmän ja toiminnan tarpeisiin.

Keskipojalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten tulokehitystä voidaan kuvata lauseella: ”suuret kasvavat ja pienet pienenevät”. Yhdistyksistä (N=55) liki puolet ilmoittaa tulojensa pysyneen viimeisten viiden vuoden aikana ennallaan, kun 29 %:lla tulot ovat vähentyneet. Tulojaan lisänneistä yhdistyksistä (22 %) yli puolet on suuren budjetin omaavia ostopalveluyhdistyksiä. Toinen tulojaan lisännyt ryhmä ovat RAY:n avustusta tärkeimpänä rahoituskanavanaan pitävät yhdistykset, joista yhdenkään tulot eivät olleet viimeisten viiden vuoden aikana vähentyneet.

Negatiivisävyisintä tulokehitys on ollut asiantuntija- ja kansalaisjärjestötehtävään keskittyvissä yhdistyksissä, joista molemmista yli 40 % (N=53) ilmoittaa tulojensa vähentyneen. Erityisen huomioitavaa tulojen lasku on ollut sotainvalidiyhdistyksissä, joista viisi kahdeksasta ilmoitti tulojensa vähentyneen viimeisten viiden vuoden aikana. Tapahtuneesta tulovähennyksestä huolimatta sotainvalidiyhdistykset ovat niiden joukossa, jotka näkevät taloudelliset mahdollisuutensa toteuttaa perustehtävänsä hyvinä. Tämä johtunee siitä, että sotainvalidien määrä laskee vuosi vuodelta, ja taloudellisten resurssien väheneminen kulkee käsi kädessä tarpeen pienenemisen kanssa.

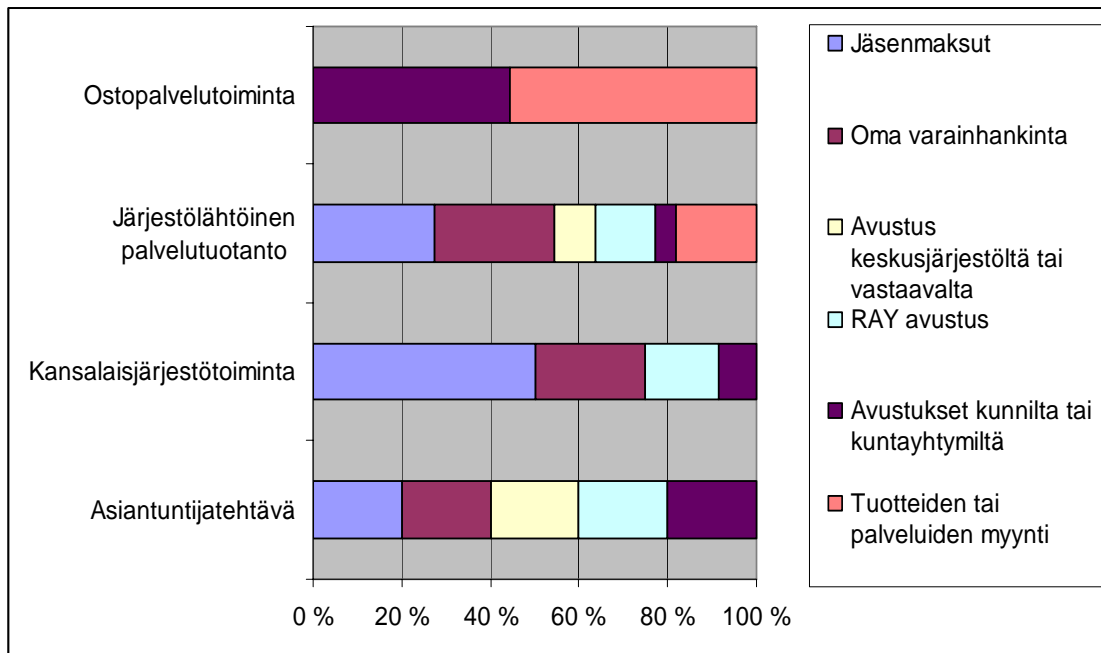
Taloudellisten arvojen korostuminen yhteiskunnallisessa toiminnassa asettaa yhdistyksille erityisiä haasteita. Ryhmäkeskusteluissa yhdistysten edustajat toivat esiin vahvasti sekä taloudellisten resurssien merkityksen yhdistyksen toiminnan suunnittelun ja toteutuksen ohjaamisessa että vaikeudet rahoituksen hankkimisessa.

Ainut voimavara tänä päivänä tuntuu, että on raha ja sen ympärille voi rakentaa mitä vaan. Mutta varmaan kaikki taistellaan ihan saman ympärillä, että mistä se raha tulee...(R:P)

6.1 Yhdistysten rahoituskanavat

Neljäsosalla kyselyyn vastanneista yhdistyksistä (N=55) tärkeimmän rahoituskanavan muodostivat jäsenmaksuista saadut tulot, ja lähes yhtä monella (22 %) oma varainhankinta. Tuotteiden tai palveluiden myynnistä saadut tulot olivat tärkein rahoituskanava 16 %:lla kyselyyn vastanneista yhdistyksistä. Kunnan/kuntayhtymän, samoin kuin RAY:n avustus, oli tärkein tulonlähde 14 %:lla. Keskusjärjestön avustusta piti tärkeimpänä 7 % yhdistyksistä. Sen sijaan muut julkiset avustukset tai pääomatulot eivät olleet merkittäviä rahoituskanavia keskipohjalaisille sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille. Tulokset noudattelevat varsin hyvin Järjestöbarometrin (Vuorinen ym. 2007, 58–59) tuloksia.

Tarkasteltaessa tarkemmin näiden yhdistysten rahoituslähteitä (kuvio 8) voidaan huomata, että ostopalvelutoimintaan keskittyvien yhdistysten rahoituskanavat ovat selkeät muodostuen kuntien avustuksista sekä palveluiden/tuotteiden myynnistä. Mielenkiintoista sinällään on, että ostopalvelutoimintaa harjoittavista yhdistyksistä 44 % ilmoitti tärkeimmäksi rahoituskanavakseen kunnalta/kuntayhtymältä saadun avustuksen. Tätä voisi selittää se, että yhdistykset itse mieltävät palvelujen myynnistä saadun rahallisen vastikkeen kunnan yhdistyksen toimintaa varten antamaksi avustukseksi.

Kuvio 8 Yhdistysten tärkein rahoituskanava tärkeimmän tehtävän mukaan (N=53)

Kansalaisjärjestöt ja asiantuntijatehtävään keskittyvät yhdistykset kuvaavat omaa varainhankintaa hyvin pirstaleiseksi kuten yllä olevasta kuviosta myös voi nähdä. Yhdistyksen taloudellisten voimavarojen koostuessa useista lähteistä vaatii talouden ylläpito yhdistykseltä erityistä panostusta mutta toisaalta yhdistyksen talous ei ole yhden rahoituskanavan varassa. Ostopalvelutoimintaa harjoittavat yhdistykset sen sijaan ovat erittäin riippuvaisia ostopalvelusopimuksista kunnan kanssa ja kilpailutuksen asettaessa kyseenalaiseksi ostopalvelusopimusten jatkuvuuden, tulee ostopalveluyhdistysten varautua etsimään toiminnalleen vaihtoehtoisia rahoittajia esim. yksityisistä asiakkaista.

Yhdistysten suhde keskusliittoon on taloudellisessa mielessä kaksisuuntainen. Keskusliitto avustaa yhdistysten toimintaa antamalla niille taloudellisista tukea ja asiantuntija-apua yhdistystoiminnan pyörittämiseen ja esimerkiksi koulutustapahtumien järjestämiseen sekä tuottamalla materiaalia yhdistyksen toiminnassa hyödynnettäväksi. Keskusliitot toimivat myös usein RAY:n toiminta- ja projektiavustusten välittäjinä paikallisyhdistyksille. Rahoituksen saaminen edellyttää paikallisyhdistykseltä kuitenkin näyttöä toiminnasta.

Jäsenmaksu ei oo kuin 10€ ja siitä pitää liitolle lähettää 4,5€ takasi, jää 5,5€. Ja siihen kun laskee laskutuslomakkeet ja postituskulut ja tiedotteet sun muut, ei jää kuin pari kolme euroa. (R:K)

Oma varainhankinta koostuu mitä moninaisimmista, vain luovuuden rajoittamista, keinoista. Tavallisimmat keinot ovat erilaiset arpajaiset, myyjäiset ym. Myös useat yhdistysten aktiivitoimijoista osallistuvat ainakin välillisesti yhdistyksen toiminnan rahoitukseen henkilökohtaisella panoksella. Esimerkkejä tästä ovat oman auton käyttö yhdistystoimintaan liittyviin matkoihin ilman, että pyydetään tai saadaan kilometrikorvauksia sekä kokouspalkkioista kieltäytyminen. Tila- ja laitekuluissa puolestaan säästetään, kun aktiivitoimijat säilyttävät yhdistystoimintaan liittyvän materiaalin kotonaan, tekevät paperityöt kotikonttorissaan ja soittavat tarvittavat puhelut omasta puhelimesta. Tältä osin on toisaalta myös havaittavissa toimintakulttuurin muutos. Uudet yhdistystoimijat odottavat kokouspalkkioita, matkakorvauksia ja muita etuja, joita yhdistysten pienet budjetit eivät mahdollista. Jos taloudellisen vastikkeen odottaminen vakiintuu tulevaisuudessa pysyväksi käytännöksi, asettaa se vapaaehtoisuuden varaan rakentuvan yhdistystoiminnan suurten taloudellisten haasteiden eteen.

Tuotteiden tai palveluiden myynti tarkoittaa eri yhdistysten kohdalla hyvin erilaisia asioita. Selkeästi vapaaehtois pohjalta toimivissa yhdistyksissä kysymys on pienessä mittakaavassa tapahtuvasta itse valmistettujen käsitöiden myynnistä tai kokoontumisissa kerättävistä kahvirahoista. Toisessa ääripäässä ovat ostopalveluyhdistykset, jotka myyvät tuottamiaan palveluja kunnille tai tänä päivänä myös suoraan yksityisille ihmisille. Itse-maksavat asiakkaat tuotiin keskusteluissa esille uutena asiakaskuntana, joilla on taloudelliset mahdollisuudet hankkia palveluja itse. Yksityisille asiakkaille suunnatut palvelut voivat jopa syrjäyttää kunnille myytävät palvelut, jolloin yhdistys siirtyy täysin ”yksityisille markkinoille” palvelujentuottajaksi. Toisaalta myös kuluttajien hinta- ja laatu tietoisuus muuttaa toimintaa yritystoiminnan mukaiseksi ja markkinoiden ehdolla toimivaksi (Evers 2006, 379).

Tässä nimittäin me luotetaan siihen, että ihmisten varallisuus kasvaa, se kasvaa räjähdysmäisesti...Me luotetaan siihen, että tämmösiä ihmisiä, jotka on niinku väliinputoajia,... heillä on omaisuutta...Tää on vähän niinku sanotaan niinku rikkaitten ihmisten,... ko työeläkkeet on kohtalaisen hyviä ja aina vaan parempia ja parempi. (R:P)

Etenkin asiantuntija- ja kansalaisjärjestöyhdistysten edustajien ryhmäkeskustelussa tuotiin esiin pettymystä kunnan roolin yhdistystoiminnan rahoittajana. Kunnat tarjosivat yhdistyksille toimitiloja sekä jonkin verran jäsenille suunnattuja palveluja, kuten ohjattuja liikuntaryhmiä, mutta hyvin kitsaasti taloudellista tukea. Yhdistystoimijoiden näkemyksen mukaan kunnan tukirahoituksen määrä on erityisen pieni, jos sen suhteuttaa yhdistysten toiminnan koettuun merkityksellisyyteen ja vapaaehtoistoimijoiden henkilökohtaiseen panostukseen.

Kyllä me joka vuosi ihmetellään. Vaikka me toimitaan mielestämme hirveän paljon ja annetaan semmosta laadukasta aikaa ja meidän nää tilaisuudet on ihan laadukkaita, niin pienellä budjetilla me ollaan kuitenkin pystytty sitä pyörittämään. Mutta se on varmaan kun me ite tehdään ihan valtavasti. (R:K)

Kunnan tukirahoituksen hakeminen ja myöntämisperusteet olivat yhdistyksille epäselvät. Keskusteluun osallistuneista yhdistyksistä osa kertoi saavansa kunnalta rahallista tukea, toisille sitä ei ollut pitkiin aikoihin myönnetty, jolloin he olivat lopettaa hakemisen. Kunnat ovatkin viimeisten vuosikymmenten aikana siirtyneet yhdistysten toiminnan avustamisessa pitkälti yleisluonteisista toiminta-avustuksista projektiluontoiseen rahoitukseen. Kuitenkin jos verrataan projektin ja yhdistyksen perustoiminnan välistä luonnetta, voidaan havaita niissä olevan selkeitä kulttuurisia eroja: yhdistystoiminnassa korostetaan vapaaehtoisuutta ja toiminnan sosiaalista aspektia, kun projektissa kysymys on ajallisesti, päämäärällisesti ja

resursseiltaan suunnitelmaan sidotusta toiminnasta. Projektien korostaminen herättää väistämättä kysymyksen siitä, arvostaako kunta yhdistystoiminnan varsinaista perustarkoitusta?

Keskusteluissa verrattiin myös sosiaali- ja terveysalan yhdistysten saaman kuntarahoituksen suhdetta urheilu- ja kulttuurialan yhdistysten saamiin avustuksiin. Keskusteluun osallistujien mukaan kunta oli selkeästi innokkaampi rahoittamaan imagoaan nostattavia yhdistyksiä, kuten purjehdus- tai golf-yhdistystä, kuin sosiaali- tai terveysalan yhdistyksiä.

Kaikkein huonoimmassa asemassa on nää yhdistykset, jotka on tuolla sosiaali piireissä... Sitte mennää kaupungin imagoo kasvattamaa: golffi, purjehdus: ei oo rahasta pulaa, eikä avustuksista pulaa. (R:P)

Muihin yhdistyksiin verrattuna sosiaali- ja terveysalan yhdistyksillä on kuitenkin ollut yksi ”oma ” rahoituskanava, Raha-automaatti yhdistys, jonka roolia keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten rahoittajana seuraavassa käsittelemme.

6.2 Raha-automaattiyhdistys yhdistystoiminnan rahoittajana

Keskipohjalaisille sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille myöntämiensä projekti- ja investointiavustusten kautta RAY on tukenut vahvasti etenkin yhdistysten palvelutoiminnan kehittämistä. Vuodelle 2008 RAY:n rahoitusta haki 17 Keski-Pohjanmaalla rekisteröityä sosiaali- ja terveysalan yhdistystä yhteensä 2 911 000 €a. Rahoitusta myönnettiin 36 % haetusta summasta (1 057 000 €) 12:lle eri sosiaali- ja terveysalan yhdistykselle. Keski-Pohjanmaan liiton¹² alueen kuntien osuus RAY:n myöntämistä rahoituksista on huolestuttavasti laskenut viimeisten seitsemän vuoden aikana 0,6 %:sta 0,36 %:iin. (RAY avustuskohdeet 2002–2008.) Tarkasteltaessa hyväksytyjen hakemusten osuutta ja avustussummaa suhteutettuna väestöön eri maakuntaliittojen alueilla sijoittuu Keski-Pohjanmaan liitto 15:ksi 19:stä liitosta. Keski-Pohjanmaan liiton alueelle on vuonna 2008 myönnetty RAY:n avustusta 15,95 € henkilö vaihteluvälin ollessa 8,85–47,30 € henkilö. (Joensuu 2008, liite 6.)

¹² Keski-Pohjanmaan liiton jäseniä ovat Keski-Pohjanmaan kuntien lisäksi Kalajoki, Kinnula, Kruunupyö, Sievi ja Reisjärvi.

RAY:n myöntämän projektirahoituksen turvin yhdistykset ovat voineet yhteistyössä kuntien kanssa kehittää uusia toimintamalleja ja palveluita kohderyhmälleen. Projektit on yleensä toteutettu kokeiluhankkeina, joissa palvelumallin kehittäminen on tapahtunut soveltamalla ideoita toiminnan kehittämiseksi käytännössä. Näin projektilla on väliaikaisesti voitu myös paikata yhdistyksen näkökulmasta kunnan palvelujärjestelmässä olevia puutteita.

Että miten merkittävä rooli yhdistyksillä on tällä hetkellä kehittää uusia toimintamalleja. Hakea niille rahiksen rahoitusta ja sitä kautta yhteistyössä kuntien kanssa kehittää niitä. Kuntien ei oo mahdollista taloudellisista syistä tuottaa niitä palveluja. (R:P)

Palvelutarpeen määrittely ja uusien palvelumuotojen suunnittelu on tapahtunut kunnan ja yhdistyksen välisenä yhteistyönä. Yhdistysten ehdoton etu on ollut mahdollisuus saada RAY:n rahoitusta toimintojen kehittämiseen, uusien kohderyhmien tavoittelemiseen sekä myös toiminnan edellyttämiin investointeihin. Murrin (2003, 70) mukaan tämä antaa niille erinomaisen lisäarvon erityisryhmien muuttuviin palvelutarpeisiin vastaamisessa. Yhdistykset ovat tätä kautta myös kehittyneet alansa tunnustetuiksi asiantuntijoiksi, joiden näkemyksiä julkisella sektorilla ei ole varaa syrjäyttää.

RAY:n avustuksiin liittyy myös epävarmuustekijöitä. Ryhmäkeskusteluissa tuotiin esille, että rahoituksen myöntämisperusteiden muuttuminen tulee huomioida toimintaa suunniteltaessa, mistä syystä yhdistyksen toiminnan painopistealueet joudutaan arvioimaan uudelleen vuosittain. RAY:n linjausten muuttuessa kilpailulainsäädännön vuoksi on RAY:n tulostavoitteiden mukaan avustuksia pyritty kohdentamaan kansalaisjärjestöille toimintoihin, jotka toteutetaan ostopalvelu- ja kilpailuttamisjärjestelmän ulkopuolella (Seppelin 2008).

RAY:n rahoitusten linjausten muuttuminen ja arvaamattomuus koettiin ongelmalliseksi, koska yhdistys ei voi luottaa rahoituksen jatkuvuuteen eikä siten suunnitella nykyistä toimintaa tai tulevaa toimintaa sen varaan.

Vuosittaisista rahoituksista johtuen toimenkuva muuttuu rahoituspäätöksen mukaiseksi. (K:56)

Se on vähän kysymysmerkki (RAY:n uudet linjaukset), miten kaikki menee. Siinähan on näitä määrätynlaisia uhkakuvia olemassa, mutta sitä ei tiedä mitä tämä EU tuo mukanaan tähän RAY:n toimintaan. Mutta niistä ei nyt vielä pysty, uskalla puhua mitään, mutta pieniä tällaisia uhkakuvia on esitetty.(R:P)

6.3 Yhteenveto yhdistysten taloudesta

Yhteenvetona voidaan todeta keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalanyhdistysten olevan taloudellisesta näkökulmasta kahtiajakautunut ryhmä, joiden taloudelliset resurssit ovat hyvinkin erilaiset. Palveluja tuottavien suurten budjettien yhdistysten talous on kohentunut viime vuosia ja koostuu selkeistä rahoituskanavista, mutta toisaalta nämä rahoituskanavat ovat olleet muutosten kohteena. Kansalaisjärjestötehtävää toteuttavien yhdistysten rahoituskanavat ovat moninaiset, mutta suhteellisen stabiilit. Rahoituskanavien moninaisuudesta huolimatta nämä yhdistykset kokevat rahoituksensa olevan heikkenemässä. Ryhmäkeskusteluissa kuitenkin kaikki yhdistykset toivat esiin huolensa taloudellisten voimavarojen riittämättömyydestä yhdistyksen tehtävään nähden.

7 YHTEISTYÖ KESKIPOHJALAISTEN SOSIAALI- JA TERVEYSALANYHDISTYSTEN JA KUNTIEN VÄLILLÄ

Keskipohjalaiset sosiaali- ja terveystalalan yhdistykset tekevät monenlaista yhteistyötä kunnan kanssa. Ryhmäkeskustelussa yhdistykset kertoivat kunnan kanssa tehtävän yhteistyötä erilaisiin tapahtumiin ja koulutuksiin sekä osto- ja jäsenistöpalveluihin liittyen. Kunnan koettiin odottavan yhdistyksiltä ennen kaikkea kokemuspohjaista asiantuntijuutta, joka olisi tarvittaessa hyödynnettävissä esimerkiksi erilaisissa suunnittelutyöryhmissä tai työntekijöille järjestettävänä koulutuksina. Yhdistysten mukaan yhteistyötä tehdään hyvin pitkälle kunnan ehdoilla.

Että kyllä mulle on siinä taas sellainen käsikädessä-ajatus, että ei voi yhdistys vain tulla ja ottaa jotain. Ei todellakaan. Silloin se tulee eri näkökulmasta. Kyllä se yhdistys joutuu pikkuisen sillee nöyränä mennä lakki kourassa, että saa sen oman asemansa. (R:P)

Kyselyn tulosten pohjalta yhdistysten ja kunnan välisestä yhteistyöstä muodostui verrattain positiivinen kuva. Vastaajista selkeä enemmistö (81 %, N=57) koki yhteistyön edistävän tai vähintäänkin tukevan niiden perustehtävän toteuttamista. Myönteisimmin yhteistyön sujuvuuteen suhtautuivat asiantuntijayhdistykset, kriittisimpiä olivat kansalaisjärjestötehtävään keskittyvät yhdistykset. Vuorisen ym. (2004, 66) selvityksessä havaittiin yhteistyön kuntien kanssa olevan yleisintä suurilla yhdistyksillä, joilla on palkattua henkilökuntaa. Tämä viestii osaltaan sitä, että toimivan yhteistyösuhteen luominen on pitkäjänteistä ja tavoitteellista toimintaa, jonka suhteen vapaaehtoisvoimin toimivien yhdistysten resurssit ovat rajalliset.

Ryhmäkeskustelussa etenkin ostopalveluyhdistykset toivat kyselyn tuloksista poiketen esiin erityistä tyytymättömyyttä kuntien kanssa tehtävää yhteistyötä kohtaan. Syynä tähän lienee ainakin osin juuri ennen ryhmäkeskustelua tapahtunut kolmen ostopalvelutoimintaan harjoittavan yhdistyksen ostopalvelusopimusten irtisanominen. Ostopalveluyhdistysten mukaan yhteistyö kunnan kanssa on epävarmaa, koska sopimukset palvelutuotannosta laaditaan määräaikaisiksi. Sopimusten irtisanominen osoitti yhdistysten käsitysten mukaan hyvin konkreettisesti sen, että kunnan toiminnan linjaukset voivat muuttua hyvin nopeasti, ja ilman, että yhdistyksillä on mahdollisuutta niihin riittävästi varautua. Palautteen mukaan

kunta ei myöskään riittävässä määrin kuuntele yhdistysten näkemyksiä asioista. Keskustelussa ehdotettiin, että kunta nimeäisi yhdistysyhteistyöstä vastaavan henkilön, jonka myötä toimintaan tulisi selkeyttä ja jatkuvuutta.

Meneillään oleva kunta- ja palvelurakenne –uudistus (Paras-hanke) aiheuttaa tällä hetkellä yhdistysten joukossa lähinnä pelonsekaisia ajatuksia. Muutosten vaikutuksia yhdistysten ja kuntien väliseen yhteistyöhön on tällä hetkellä erittäin vaikea arvioida. Uusien kuntien ja yhteistyöalueiden syntyminen ja vanhojen poistuminen kartalta on aiheuttanut sen, että yhdistykset eivät tiedä, kuka tai mikä on vuoden kuluttua heidän keskeisin yhteistyökumppaninsa julkisella sektorilla. Myös se, millaisia mahdollisuuksia paikallisesti toimivilla yhdistyksillä on tulevaisuudessa vaikuttaa asioihin, tai millainen on yhdistysten rooli sosiaalipalvelujen tuottajana, on tällä hetkellä avoin.

Tää koko tilanne ihan kun tätä kunta- ja palvelurakennemuudistusta, niin tää on niinku sellanen kauheen iso maisema tai vuori, että niinku me ei tiedetä, että mitä se meille tuo. Se tekee todella vaikeaksi ajatella sitä tulevaisuutta, koska tämmöstä ei oo tapahtunut koskaan, että mitä se sitte tarkoittaa, että isommat yksiköt ostaa palveluita. (R:P)

Yhdistysten suhtautuminen kunta- ja palvelurakennemuudistukseen kertoo osaltaan niiden voimakkaasta kytköksestä julkiseen sektoriin. Epätietoisuus kaikkienensa sekä ostopalvelusopimukseen ja kilpailutukseen liittyen aiheuttaa epäluottamusta kuntayhteistyön jatkuvuuteen. Julkisen sektorin kasvanut tehokkuuden vaatimus ja kilpailutuskäytännön tulo sosiaalipalvelujen järjestämiseen aiheuttivat epätietoisuutta tulevaisuudesta. Yhdistykset puhuivat ”ajan hengestä”, joka tuo mukanaan vääjäämättömiä muutoksia, joita ei ole mahdollista kyseenalaistaa.

Että se ei menis niinkä jonaki päivänä siihen, että yhteistyössä ollaan jotaki sovittu ja sitte kun tulee tietty ajan henki, niin sitte se niinku murenee. (R:P)

Monimutkaistuva ja pirstaloituva kuntarakenne voi Järjestöbarometrin 2007 (Vuorinen ym. 2007, 39) tulosten mukaan merkitä sitä, että on epäselvää kuka on yhdistyksen yhteistyökumppani. Tilaaja-tuottaja -mallin myötä yhdistyksen ja kunnan suhde saattaa muuttua nimensä mukaisesti tilaajan ja tuottajan väliseksi suhteeksi, jonka riskinä on se, että järjestöjen rooli osallisuuden rakentajina ja ehkäisevän työn toteuttajina unohtuu. Tilaaja-tuottaja -malli mahdollistaa myös muiden toimijoiden tulon markkinoille. Tärkeintä ei enää ole kuka palvelun tuottaa, vaan se kuka, kuka sen tuottaa taloudellisesti tehokkaimmin. Näin

julkisen sektorin vastuulle jää palveluntuottajien kilpailuttaminen ja niistä tehokkaimpien valinta yhteistyökumppaneikseen. (Lorentzen 2004,162–163.)

Kuntien ja yhdistysten välisen suhteen tarkastelussa tulisi Möttösen ja Niemelän (2005, 102–103) mukaan ylittää vanhat kysymyksenasettelut, jotka koskevat yhtäältä sitä, siirtääkö julkinen sektori tehtäviään ja vastuuta liian paljon kolmannelle sektorille ja toisaalta sitä, menettävätkö yhdistykset itsenäisyytensä ja identiteettiään, kun ne ryhtyvät yhteistoimintaan julkisen sektorin kanssa. Sen sijaan tulee miettiä sitä, mikä on julkisen ja kolmannen sektorin yhteinen toiminta-alue, ja minkälaisia toimintatapoja ja yhteistoimintamenetelyjä tällä alueella pitäisi noudattaa.

Merkkejä julkisen sektorin dominoimasta hyvinvointipolitiikasta verkostoja, yhteistyötä ja paikallisia voimavaroja hyödyntävään hyvinvointipolitiikkaan siirtymisestä ei keskipohjalaisten sosiaali- ja terveystalouden yhdistysten mukaan ole nähtävissä.

Aina ollaan jotenkin sellaisessa jännässä välikädessä. Eettä kun vielä 5-10 vuotta sitten puhuttiin siitä, että kunnan ja järjestöjen pitäisi olla tasaveroisia toimijoita, ja jotenkin sen pitäisi olla sellainen tasaveroinen suhde, kun keskustellaan. Niin, mun on vaikea nähdä, että sellaista tilannetta tulis koskaan, koska me tuotetaan palveluita ja kunta ostaa jos ostaa. Eliikkä siihen on jo rakennettu sellainen epätasaveroinen asetelma, jotenkin lähtökohtaisesti jo sellainen. Toki me ihmisinä ollaan ja puhua tasaveroisesti ja näin, mutta joteki. Järjestöt tuntuu näinä päivinä jäävän semmoiseen kummalliseen rakoon. (R:P)

Eräänä esimerkkinä verkostojen toimimattomuudesta yhdistykset nostivat esiin tiedonkulun julkisen sektorin instansseista – kunnat ja terveydenhuollon yksiköt – yhdistyksiin päin. Yhdistysten mukaan heidän odotettiin olevan valmiita ottamaan tarvittaessa kantaa tiettyihin asioihin ja antamaan yhdistyksen omaavan kokemusasiantuntijuuden julkisten instanssien käyttöön. Sen sijaan yhdistyksen jäsenistöä koskevista uusista hankkeista toiminnanmuutoksista tiedotetaan yhdistyksille erittäin niukasti. Yhteistyö koettiin näiltä osin epätasa-arvoiseksi ja ”ylhäältä alaspäin” tapahtuvaksi. Toimivaan yhteistyösuhteeseen pääseminen edellyttää yhdistyksiltä sinnikkyyttä ja periksiantamattomuutta.

Verkostot ja yhteistyö ovat Sotaraudan ja Majoisen (2001, 5) mukaan vallan ja vaikuttamisen lähde. Verkostoissa yhdistykset voisivat olla keskeisiä toimijoita ja tuoda toimintaverkostoon oman asiantuntijuutensa (Möttönen & Niemelä 2005, 102). Valtaa verkostoissa

voidaan käyttää myös tavalla, joka muistuttaa Bourdieun käsitystä yksilöä hyödyttävästä sosiaalisesta pääomasta. Edellä esitetyn perusteella kunnan toiminnassa suhteessa yhdistyksiin on havaittavissa piirteitä verkostoissa syntyneiden resurssien hyödyntämiseen vain verkoston yhtä osapuolta palvelevalla tavalla.

8 KESKIPOHJALAISTEN SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYSTEN TOIMINTA

Seuraavassa olemme tarkastelleet keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaa ja sen sisältöä siten kuin tutkimukseemme osallistuneet yhdistykset sitä ovat kuvanneet. Tutkimuksemme mukaan keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminta pitää sisällään hyvin perinteisiä sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintamuotoja, kuten vertaistukitoimintaa, harrastus- ja virkistystoimintaa, tiedonvälistystä, edunvalvontaa sekä uusien palveluiden kehittämistä ja ostopalvelutoimintaa. Jokainen aikakausi ja uusi toimintaympäristö asettavat kuitenkin yhdistysten toimintamuodoille uudenlaisia haasteita ja avaavat uudenlaisia mahdollisuuksia. Toimintojen kuvaamisen ohella olemme tarkastelussamme pyrkineet nostamaan esiin myös näitä juuri tälle hetkelle luonteellisia kehittämishaasteita.

8.1 Yhdistysten vakiintunut toiminta

Keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnassa vertaistuki- sekä harrastus- ja viriketoiminta ovat löytäneet omat muotonsa ja vakiinnuttaneet paikkansa yhdistysten traditionaalisenä toimintana.

8.1.1 Vertaistuki

Vertaistuki yhdistää jäsenten yksilölliset tarpeet ja sosiaalisen yhteisön tarjoamat mahdollisuudet. Jäsenten halu ja valmius jakaa omia kokemuksiaan muiden ihmisten kanssa sekä yhdistyksen muodostama turvalliseksi koettu ympäristö luovat pohjan vertaistuen toteutumiselle. Saman kokeneet kanssaihmiset kykenevät tarjoamaan sellaista tukea ja apua, jota ei muualta ole saatavilla.

Niin kyllä se selviytyminen siinä arjessa... kun saat keskenään vaihtaa kokemuksia. Välillä nauretaan ihan kippurassa, kun joku kertoo tämmösiä, mitä on sattunut. Ja varmasti on teilläkin [viitaten muihin keskustelun osallistujiin], kun kerrotte toinen toisillenne, mitä on sattunut ja mi-

ten selviätte jokapäiväisestä elämästä. Ja sieltä voi löytyä sellaisia hyviä vinkkejä, joka voi olla kullan arvoinen jollekin toiselle.(R:K)

Luonteeltaan vertaistuki on ymmärrystä, vinkkejä ja tukea arjessa selviytymiseksi. Möttönen ja Niemelä (2005, 69–72, 76) korostavat vertaistuen roolia luottamuksen ja toivon ylläpitämisessä tilanteessa, jossa ihmisen usko tulevaisuuteen on elämää kohdanneen kriisin vuoksi kadoksissa. Lähimpien ihmisten ja yhteisön kautta syntyvä ”toivon horisontti” todentaa kokemuksen paikkaan ja aikaan kuulumisesta sekä antaa motivaation tulevaisuuteen suuntautumiseen.

Yksilön elämäntilanteen poiketessa oleellisesti lähiympäristön elämäntilanteesta, ihmisen eläessä muutosvaihetta tai rakentaessa uudenlaista identiteettiä on vertaistuen merkitys keskeinen. Pohjimmiltaan vertaistuessa on kysymys siitä, että osalliset ovat valmiita yhteistyöhön, ottamaan vastaan ja antamaan omasta kokemuksestaan. Vertaistuesta ei voida puhua ilman tasavertaisuuden ja osallisuuden kokemusta; lopputilassa siinä on kysymys kokemuksellisesta asiantuntijuudesta (Kuuskoski 2003, 31). Sairastumisen ja sen hyväksymisen eri vaiheissa vertaistuella on hyvin erilaisia merkityksiä ihmisille.

Ajattelin sitä nuorta ihmistä, joka sairastuu, niin vois olla yks linkki, että mistä saa tietoa. Sitä kun itse oli niin ulkona. Se kun on ihan eri maailma, johon siirtyy sitten kun sairastuu. Oli se mikä tahansa... jos pystyy olemaan siinä välikappaleena, niin se on minun voimavara kuitenkin. Tietenkin, jos on itse nelikymppisenä sairastunut, on elämäntilanne eri kuin kaksikymppisenä. Mutta kuitenkin, että pääsee alkuun. (R:K)

Kuten edellä olevasta sitaatista käy ilmi, voidaan vertaistuessa erottaa kaksi eri aspektia: antajan ja saajan. Vertaistuessa on kysymys näiden kahden eri ulottuvuuden vaihtelusta kahden ihmisen tai ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen kulussa. Ryhmäkeskusteluun osallistujat kuvasivat mahdollisuutta olla tukena toisille, vastikään samaan sairauteen sairastuneille, mahdollisuudeksi osaltaan korvata sitä, mitä he itse kokivat vastaavassa tilanteessa yhdistystoiminnasta saaneensa.

Viimeisten vuosien aikana vertaistoiminnan merkitys on Järjestöbarometrin 2007 (Vuorinen ym. 2007, 140) mukaan lisääntynyt yhdistysten toiminnassa, ja kasvun ennakoidaan jatkuvan myös tulevaisuudessa. Vuonna 2006 vertaistoiminnan merkityksen arvioi suureksi 56 % selvitykseen osallistuneista, kun vastaava luku vuonna 2007 oli 70 %. Seuraavien 3–5 vuoden kuluessa vertaistoiminnan merkityksen kasvuun uskoo 24 % yhdistyksistä.

Kehitystä voidaan pitää viitteenä siitä, että kansalaisjärjestötoiminta on saamassa entistä enemmän painoarvoa sosiaali- ja terveysyhdistysten toiminnassa.

8.1.2 Jäsenistölle suunnattu harrastus- ja viriketoiminta

Harrastus- ja viriketoiminnalla on vapaaehtoistoiminnan ohella merkittävin rooli paikallisesti toimivissa sosiaali- ja terveysalanyhdistyksissä (Vuorinen ym. 2007, 44.) Myös keskipohjalaiset yhdistystoimijat pitivät jäsenistön yhteisiä kokoontumisia sekä tietyn asian ympärillä kokoontuvia ryhmiä tärkeinä toimintamuotoina. Eri yhdistyksillä on jo perinteeksi muodostuneita kuukausittaisia tai vuosittaisia tapahtumia, kuten kokoukset, pikkujoulu tai kevätretki, joita jäsenistö osaa jo odottaa, ja jotka helpottavat toiminnan suunnittelua.

- *Kyllä varmaan määrätyt tapahtumat, kun ne on jatkuvia ja vuosittain tapahtuvia, kyllä ne varmaan jollakin tapaa...*
- *...se on se runko...*
- *... toimintasuunnitelman tekeminen pikkasen helpompaa, kun on tiettyjä tapahtumia siinä runkona...*
- *...niin ja sen ympärille sitten tehdä sitä uutta... (R:K)*

Viime aikoina erityisen suosittuja ovat olleet erilaiset kuntoiluryhmät, joiden kautta jäsenistöä on kannustettu huolehtimaan omasta fyysisestä hyvinvoinnistaan. Muita esimerkkejä jäsenistölle järjestetystä toiminnasta ovat retket, koulutukset, itsensä hellimispäivät sekä leivonta- ja ompelukurssit.

Harrastus- ja viriketoiminnan kautta yhdistyksillä on mahdollisuus saavuttaa hyvin monenlaisia tavoitteita. Sosiaalisen yhdessäolon ohella keskeisessä merkityksessä ovat tiedon jakaminen, terveyskasvatus sekä hyvän olon tuottaminen. Toiminnan monipuolisuudesta ja -muotoisuudesta huolimatta on sen organisoiminen pääasiallisesti pienen aktiivitoimijoiden joukon vastuulla, joka vuodesta toiseen jaksaa innostua ja kehittää uudenlaista toimintaa.

Meitä on siinä pikkunen tukijoukko, joka tehdään. Joka kerta ko joku päättyy mä sanon ”ei ikinä enää” ja sitte seuraavalla viikolla, että ”nyt kuule voitaisiin ottaa semmonen ja semmonen”. Että kyllä se sitte antaa voimaa semmonen onnistumisen... (R:K)

Yhdistykset kertovat saaneensa jonkin verran apua liikuntaryhmien ohjaamiseen kaupungin erityisliikunnanohjaajalta sekä virkistystoiminnan järjestämiseen alueen oppilaitoksilta. Sosiaali- ja terveysala opiskelijat ovat voineet suorittaa osan opintoihinsa liittyvästä käytännönharjoittelujaksosta tekemällä vapaaehtoistyötä yhdistyksen jäsenistön tai kohderyhmän parissa. Myös yritykset ovat tukeneet yhdistyksiä toimimalla tilaisuuksien sponsorina. Kahvituksen järjestämisen vastineeksi yhdistys on tarjonnut yritykselle mahdollisuuden esitellä omia palvelujaan tai tuotteitaan eri tilaisuuksissa. Sen sijaan yhdistysten keskinäinen yhteistyö jäsenistölle suunnattujen palvelujen järjestämisessä on ollut suhteellisen vähäistä, ja sen tiivistämistä pohdittiinkin ryhmäkeskustelussa. Ongelmaksi etenkin liikuntaryhmien yhdistämisessä koettiin jäsenistön toisistaan eroavien tarpeiden huomioiminen.

8.2 Yhdistysten uudistuva toiminta

Edunvalvonta-, tiedonvälitys- ja innovaatiotoiminta ovat tällä hetkellä uudistuspaineiden kohteena. Käytössä olevat menetelmät ovat menettäneet tehoaan ja näiden tilalle yhdistykset pyrkivät kehittämään innovatiivisia keinoja ja välineitä.

8.2.1 Edunvalvonta- ja vaikuttamistoiminta

Perinteinen jäsenistön etujen valvominen ja tarvittaessa vastarintaan nouseminen kuuluu keskeisesti keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten tehtäviin. Yhdistykset kertovat valvovansa paitsi jäsenistön, myös laajemmin kaikkien kansalaisten etuja. Edunvalvonnan perustan luo valveutunut jäsenistö, joka aktiivisesti nostaa havaitsemiaan epäkohtia keskusteluun yhdistyksen sisällä ja on tarvittaessa valmis toimimaan asioiden eteenpäin viemiseksi.

Nyt just kuulin, että kun on otettu uusi kuntoutusohjaaja, niin hänen työkuvasa onkin muuttunut niin paljon, että tänä vuonna ei onnistunut yhtään näitä sopeutumisvalmennuskursseja näille perheille, joka on tosi harmillista. Se on nyt seuraava, mihin meidän täytyy nyt puuttua. (R:K)

Edunvalvonta ja vaikuttaminen edellyttävät ympärillä tapahtuvien asioiden seuraamista sekä kulkemista ”silmät auki”. Viime aikoina erityistä huolta ovat aiheuttaneet julkisen sektorin toimintojen tehostamispyrkimykset, joiden vaikutuksia yhdistykset ovat pyrkineet

ennakoimaan ja tarvittaessa reagoimaan niihin. Myös Järjestöbarometri 2007 (Vuorinen ym. 2007, 95, 97) mukaan sekä paikallisten että alueellisten yhdistysten vaikuttamistoiminnan kärki on viimeisten vuosien aikana kohdistunut palvelujen laatuun, millä yhdistystoiminnassa on tarkoitettu ensisijaisesti yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoisuutta palvelujen saatavuudessa.

Edunvalvonnassa uudenlaisen haasteen tarjoaa se, että julkisen sektorin ohella yhdistykset valvovat tänä päivänä jäsentensä etuja myös suhteessa markkinoilla toimiviin palveluntuottajiin. Yhdistykset kertovat muun muassa neuvotelleet jäsenistölleen alennuksia erilaisista tutkimus- ja kuntoutuspalveluista, joita julkinen sektori ei heidän kohderyhmälleen tarjoa. Eri yhdistyksille samankaltaisten vaikuttamistoiminnan kohteiden voidaan tulkita kuvastavan ajankohtaista yhteiskunnallista tilannetta ja kansalaisten kunkin hetkisiä ongelmia (Vuorinen ym. 2007, 92). Tätä taustaa vasten markkinoiden ottaminen julkisen sektorin rinnalle yhdistysten edunvalvonnan areenaksi on osa luonnollista kehitystä.

Edunvalvonta ja vaikuttamistoiminta ovat yhdistäneet paikallistasolla toimivia yhdistyksiä. Keskeisiä voimien yhdistäjiä ovat vammaisjärjestöjen yhteistyötoimikunta sekä vammaisneuvosto. Nämä mahdollistavat yhdistysten keskinäisen vuoropuhelun, kannanottojen esiintuomisen, asioihin vaikuttamisen niiden suunnitteluvaiheessa sekä korjausten vaatimisen havaittuihin puutteisiin. Vammaisneuvoston toiminta on erinomainen esimerkki julkisen ja kolmannen sektorin uudenlaisesta kumppanuudesta

8.2.2 Tiedonvälitys

Tiedonvälityksellä ja tiedottamisella on yhdistyksen toiminnassa kahdenlainen merkitys: pyrkimyksenä on sekä tiedon jakaminen että vaikuttaminen. Tiedottamistoiminnan tavoitteet määräytyvät aina kohderyhmän mukaan. Jäsenistön osalta tiedottaminen liittyy yhteydenpitoon, ja sitä kautta jäsenistön aktivoimiseen yhdistyksen toimintaan. Viranomaistojen, päättäjien ja suuren yleisön kohdalla tiedottamisen tavoitteina ovat tavallisen kansalaisen tai kokemusasiantuntijan näkökulman esiintuominen, tiedon jakaminen ja huomion kiinnittäminen yhdistyksen näkökulmasta merkityksellisiin asioihin.

Niin kun meilläkin on tarkoituksena tuoda tietoa siitä, että mitä tämä sairaus on ja olla sairastuneille sellainen tukipylväs. Mutta ennen kaikkea että tietäis muutkin, että mitä me ollaan. (R:K)

Sekä jäsenille että yhdistyksen ulkopuolisille toimijoille ja suurelle yleisölle tiedottamisessa yhdistykset kertovat vanhojen keinojen käyneen riittämättömiksi tai olevan toimimattomia. Jäsenille tiedottamisessa perinteinen keino ovat olleet jäsenkirjeet. Näistä yhdistykset kertoivat luopuneensa kustannussyistä, mutta myös siksi, että ne eivät enää saavuta jäseniä.

- *Nuoret on semmoisia, että jos joku kirje tulee postissa, niin ei ne edes lue sitä, niiden elämä on sellaista nopea tempoista. Televisiosta tai netistä ne katsoo ja sitä kautta ne saa tietoa.*
- *Ei ne vanhemmatkaan välttämättä lue jäsenkirjeitä. (R:K)*

Nykyisin jäsenistölle tiedottaminen tapahtuu pääasiallisesti paikallislehdissä olevien yhdistyspalstojen, yhteisten kokousten, erilaisten teematapahtumien sekä keskusliiton julkaiseman lehden kautta. Internetin tarjoamia mahdollisuuksia yhdistykset hyödynsivät sen sijaan erittäin niukasti. Yhdistyksen ulkopuolisille toimijoille ja suurelle yleisölle tiedottamisessa hyviksi havaittuja keinoja ovat erilaisten tapahtumien – kuten koulutusten ja teemapäivien – järjestäminen sekä muiden järjestämiin tilaisuuksiin osallistuminen.

Nuorille tai yleensä suurelle yleisölle suunnatussa valitustyössä yhdistykset kertoivat tarvittavan entistä ”järeämpiä” keinoja, jotta he voisivat saavuttaa tavoittelemansa kohderyhmän.

- *Sellaiselle käytännön havahduttamiselle on tilausta...*
- *Toisin sanoen tarvitaan entistä väkevempiä keinoja... ja ihmisiä tekemään näitä. (R:K)*

Asiallisten luentojen tilalle yhdistykset kertoivat kehittäneensä erilaisia elämyksellisiä tapahtumia. Myös erilaiset kilpailut ja kampanjat, joissa osallistujien on mahdollista tavoitella palkintoja, ovat osoittautuneet toimiviksi. Uusien menetelmien lisäksi yhdistykset ovat miettineet uusien tiedotuskanavien kuten internetin hyödyntämismahdollisuuksia.

Järjestöbarometri 2007 mukaan paikallisyhdistyksistä 53 % näki tiedonvälityksen merkityksen suurena ja 31 % uskoi sen kasvavan entisestään seuraavien 3–5 vuoden aikana. Valtakunnallisten liittojen tai järjestöjen jäsenenä olevat yhdistykset ovat pitäneet tiedonvälitystoimintaa niihin kuulumattomia tärkeämpänä (Vuorinen ym. 2007, 45). Tämä antaa aiheen olettaa, että valtakunnallisten järjestöjen tiedonvälitys palvelee osittain myös paikalli-

sia yhdistyksiä. Ryhmäkeskusteluun osallistuneet yhdistykset pitivät poikkeuksetta omaa järjestölehteään monipuolisena ja toimivana tiedotuskanavana, mikä vahvistaa Vuorisen johtopäätöstä. Yhdistyksillä oli myös myönteisiä keskusliitolta saatavan asiantuntija-avun, valmiiden tapahtumarunkojen sekä monipuolisen oheismateriaalinen hyödyntämisestä tapahtumien ja etenkin koulutusten järjestämisessä.

8.2.3 Palveluiden kehittäminen

Etenkin palvelutuotantoa pääasiallisena tehtävänä pitävät yhdistykset korostivat uudenlaisen toiminnan ja uusien toimintatapojen kehittämisen olevan yhdistyksen ominta osaamisaluetta. Uusien innovaatioiden syntymisen mahdollistaa yhdistysten ainutlaatuinen tapa kuunnella jäsenistöään, eri sidosryhmiä sekä suurta yleisöä. Yhdistykset pyrkivät toiminnassa ”pysymään ajan hermolla”: perehtymään julkisessa keskustelussa pinnalla oleviin ajankohtaisiin teemoihin ja vastaamaan niiden pohjalta esiin nouseviin tarpeisiin. Julkisen sektorin palvelujärjestelmän muutokset ovat toimineet keskeisenä yhdistysten kehittämistoiminnan innoittajana.

Julkisen sektorin ja yhdistysten väliseksi työnjaoksi näyttää Keski-Pohjanmaalla muodostuneen se, että julkinen sektori rahoittaa ja järjestää jo olemassa olevia palveluja uusien toimintamallien ja palvelujen kehittämisen ollessa yhdistyksen tehtävänä, mikä vastaan hyvin valtakunnallista tilannetta (kts. Vuorinen ym. 2004, 16). Yhdistysten ehdottomia vahvuuksia palveluiden kehittäjänä ovat monipuolinen asiantuntijuus, joustavuus, mutta myös RAY:n tarjoamat rahoitusmahdollisuudet.

Vuorisen ym. (2004, 16) mukaan järjestöjen innovatiivisuus on pitkälti siinä, että ne luovat uudenlaisia *welfare mixejä*, jotka ylittävät sektoreiden ja alueiden rajoja sekä yhdistävät tilannekohtaisesti ja yksilöllisesti erilaisia voimavaroja ja ajattelumalleja. Kyse ei näin ollen ole vastuiden siirtymisestä toimijalta toiselle, vaan uusien yhdistelmien ja mahdollisuuksien syntymisestä ja vaalimisesta. Käytännössä yhdistykset ovat tällä hetkellä ottamassa suurta vastuuta asioista, jotka aikaisemmin ovat kuuluneet osaksi julkisen sektorin tehtäviä.

Yhdistystoimijoiden mukaan näköpiirissä olevia haasteita ovat ennaltaehkäisevään toimintaan panostaminen sekä uusien kohderyhmien tavoittaminen. Ennaltaehkäisy merkitys on yhdistystoimijoiden mukaan noussut esiin siksi, että julkinen terveydenhuolto suuntaa varojaan yhä selkeämmin sairauksien hoitamiseen niiden syntymisen ehkäisyyn tai ylläpitävään kuntoutukseen panostamisen sijaan.

Ja kyllähän sitä tehdäänkin, mutta kun se on sellaista puuskittaista. Sanotaan, että työterveys seuraa ja löytää riskiryhmiin kuuluvat. Mutta jos jollekin työterveystarkastuksessa sanotaan vaikka, että alkaa olla soke-riarvot kohollaan tai jotakin vastaavaa ja annetaan vähän valistusmateriaalia käteen. Niin se menee ohi ennen kuin ihmiset panee sen omalle kohdalleen että nyt tarttis tehdä jotain. Sen takia kaikenlaisia tupakanvastustamis-kampanjoita tarvitaan. (R:K)

Myös Järjestöbarometri 2007 (Vuorinen ym. 2007, 155–156) johtopäätöksissä on kiinnitetty huomiota ehkäisevän työn merkitykseen ja yhdistysten mahdollisuuksiin vastata tähän haasteeseen. Elämäntapoihin liittyvien muutospyrkimysten ohella huomiota tulee kiinnittää yhdistysten mahdollisuuksiin tarjota hyvin erilaisissa elämäntilanteissa eläville ihmisille monipuolisia osallistumismahdollisuuksia. Keskipohjalaiset yhdistykset näkivät erityisinä kohderyhminä maahanmuuttajat, uusavuttomat sekä päihdeongelmaiset vanhukset, joille yhdistykset voisivat tarjota mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen osallisuuteen, elämässä tarvittavien päivittäisten taitojen ja sosiaalista kanssakäymistä ohjaavien yleisten normien oppimiseen sekä laajemmin tukea oman elämänlaadun parantamiseen.

Keskipohjalaiset sosiaali- ja terveystalan yhdistykset kertoivat kokevansa usein avuttomuutta ja voimattomuutta niiden monien haasteiden ja tarpeiden edessä, joita he kohtaavat jäsenistönsä tai kohderyhmänsä taholta. Kysymys on Murtoa (2003, 65) lainaten siitä, että elämä ei ole kaikkien kansalaisten näkövinkkelistä katsottuna ollut viime vuosikymmenien aikana monella tapaa etuoikeutetussa hyvinvointivaltiossamme kovin inhimillistä ja yhdenvertaista. Yhdistyksiä on haluttu käyttää erityisen mieluusti kun kyseessä ovat olleet nk. ilkeät ongelmat, joihin liittyy moniongelmaisuutta ja erilaisten oireiden, syiden ja seurausten kimppu (Emt., 71).

Tämmösiä viestejä mulle nytkin tuli. Ja kyllä se jotenkin kourasee oikein syvältä. Mutta sitä tuntee avuttomuutta. Miten me näitä voimia tiivistettäis ja voimavaroja? (R:K)

Yhdistysten resurssit vastata esiin nouseviin tarpeisiin ovat rajalliset, mistä aktiivitoimijat kantavat syvää huolta. Voimattomuuden tunnetta lisää se, että projektitoiminnan kautta kehitetyt hyviksi havaitut toimintakäytännöt joudutaan usein lopettamaan, koska kunnilla ei ole valmiutta tai halukkuutta niitä rahoittaa, tai rahoitus on niin vähäistä, että palvelun ylläpitäminen sen tuella ei pidemmällä tähtäimellä ole mahdollista. Toinen keskusteluun osallistujia huolestuttava asia on se, että yhdistyksillä ei ole keinoja saavuttaa kaikkia apua tarvitsevia ihmisiä. Yhdistykset kertovat käyvänsä sisällään eettistä keskustelua siitä, milloin yhteisöllisestä ja yhteiskunnallisesta elämästä syrjään vetäytymisessä on kysymys ihmisen omasta valinnasta ja milloin tyytymisestä vallitseviin olosuhteisiin.

8.3 Yhdistysten murrosvaiheessa oleva toiminta

Ostopalvelutoiminta on yhdistysten toiminta-alueista se, johon viimeisten vuosien aikana ovat ulkoapäin kohdistuneet suurimmat muutokset. Näistä esimerkkejä ovat sosiaalipalvelujen tuottamista sekä julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön kehittyminen, RAY:n uudet strategiset linjaukset ja yksityisen sektorin voimakas mukaantulo hyvinvointipalvelujen tuottamiseen. Hieman ennen ryhmäkeskustelun järjestämistä Kokkolan perusturvalautakunta hankintalakiin nojaten irtisanoi kolmen jo pitkään sosiaalipalveluja kaupungille tuottaneen yhdistyksen ostopalvelusopimuksen. Tällä tapahtumalla oli selkeä vaikutus niihin keskusteluaiheisiin, jotka palvelutoimintaan keskittyvien yhdistysten ryhmäkeskustelussa nousivat vahvimmin esiin.

Keskipohjalaiset sosiaali- ja terveystalvetu kunnille ostopalveluna tuottavat yhdistykset ovat tehneet näkemyksensä mukaan pitkään erittäin toimivaa ja kaikkia osapuolia – ennen kaikkea palvelun käyttäjäasiakasta - hyödyttävää yhteistyötä alueen kuntien kanssa. Osalla yhdistyksistä palvelutuotanto on yhdistyksen sääntöihin kirjattu toiminta-ajatus, toisilla se on tullut kuvaan mukaan luontevasti yhdistyksen palvelutoiminnan kehittymisen myötä. Yhdistyksen ja kunnan roolit ostopalvelutoiminnassa ovat olleet selkeät: kunta toimii palvelujen rahoittajana, yhdistys on asiantuntija, joka tuottaa kunnan haluamat palvelut laadukkaasti, asiakaslähtöisesti ja innovatiivisesti.

Se on hyvin haasteellinen paikka, ja siellä on niin hyvässä hoidossa, että mä uskon, että siellä on hyvä vanhusten olla. Siellä on hyvä ja asiantunteva henkilökunta ja osaava. Ja siellä kyllä pidetään hyvää huolta...,

että en mä kyllä voi muuta sanoa... ihan esimerkillinen. Ja nyt kun on niitä kaikkia projekteja saatu, niin on sillälailla ihan edelläkävijä. (R:P)

Yhdistysten tarjoamaa tukea ja palveluita on pidetty monissa suhteissa ainutlaatuisena. Vuorisen ym. mukaan (2004, 18, ref. Arrhenius ym. 2000) tätä voidaan perustella yhdistysten kyvyllä reagoida ongelmiin ja tarpeisiin nopeasti ja joustavasti kokeillen ja kehittellen, rikkoen ammatillisia ja hallinnollisia sektorirajoja, yhdistäen maallikko- ja vertaisapua ammatilliseen osaamiseen, kooten yhteen ja selvittäen erityisosaamista sekä tuottaen tietoa, jota muut eivät tuota. Sosiaali- ja terveysministeriön Kansalaisjärjestötoiminnanstrategiasa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2003, 19) on puolestaan ammatillisen ja maallikkotyön yhdistämisen ohella nostettu esiin yhdistysten toiminnan luotettavuus, jonka nähdään pohjautuvan yhdistysten vahvaan, sitoutuneeseen ja kestäväan arvopohjaan. Yhdistykset toimivat pitkäjänteisesti, eivätkä tavoittele taloudellista voittoa.

Toisaalta julkisen sektorin vahvistunut rooli palveluiden järjestäjänä ja palvelutuotannon markkinoistuminen ovat vahvistaneet käytäntöjä, jotka aatteelliselta pohjalta toimivien yhdistysten näkökulmasta ovat vähintäänkin arveluttavia. Käytännön esimerkki tästä ovat tilanteet, joissa asiakkaan omasta toivomuksesta ja ilmiselvästä tarpeesta huolimatta hänelle ei voida myöntää oikeutta yhdistyksen tuottaman palvelun käyttöön.

Se on niin selvästi olemassa se tarve, mutta että ei me voida antaa palveluja niille ihmiselle, jotka tarvitsee, vaan se on niinku kolmas taho, joka harkitsee ja miettii sen ja tietty rahoittaa, että ilman muuta pitääkin miettiä. Mutta se semmoinen ristiriitainen olo siinä välissä. Että kun niitä palveluja meiltä kuitenkin kysytään. (R:P)

Palvelutarpeen arvioinnista vastaa viimekädessä palvelun maksaja, yleensä kunta, ei sen käyttäjä tai sen tuottaja. Yhdistyksissä tilanne koetaan ongelmalliseksi, sillä niiden toimintalogiikan mukaan tarpeenarvioinnin lähtökohtana tulisi olla asiakkaan oman mielipiteen kunnioitus ja yhteistyössä hänen kanssa tehdyn tarpeenarvioinnin pohjalta laadittu pitkäjänteinen suunnitelma.

Yhdistykset kritisoivat kuntien kanssa laatimiaan ostopalvelusopimuksia myös jäykiksi ja kyvyttömiksi ottamaan huomioon toiminnan muuttuvia realiteetteja. Kulujen yllättäen lisääntyessä eivät ostopalveluraamit jousta, jolloin toiminta aiheuttaa pahimmissa tapauksessa yhdistykselle taloudellista tappiollista. Käyntimääriin sidotuissa sopimuksissa ei myöskään riittävässä määrin ole huomioitu palvelutuotannon edellyttämän perusvalmiuden yllä-

pidon aiheuttavia kustannuksia. Tämä ongelma on tullut eteen etenkin pienten yhdistysten ja pienelle kohderyhmälle suuntautuneessa palvelutuotannossa.

Kilpailuttaminen asettaa palvelutuotantoa harjoittavat yhdistykset – niille itselleen ehkä hieman yllättäen – samalle viivalle sosiaali- ja terveyspalveluja tuottavien yritysten kanssa. Yhdistyksille uusi asetelma on vieras ja myös pelottava, sillä ne kokevat toimintansa eroavan jo lähtökohdiltaan taloudelliseen etuun pyrkivien yritysten ideologiasta, eivätkä talouden peliehoilla toimivat markkinat ole millään tavoin yhdistysten ”kotikenttä”.

Elikkä että miten tää ajan henki on muuttunut. Että kuinka lujille yhdistykset laitetaan entisestään. Elikkä se on eri asia, jos me haluttas pääomaa ja kehittää koko ajan tilipussia. Mutta kun se on oikeastaan sitä, että plus miinus nolla ja se on se ihannetila tietyllä tavalla yhdistyksen näkökulmasta. Niin sitte miettii sitä, että ihan oikeesti, että mihin tää ajan henki oikeen menee ja toisaalta siinä taas näkee niitä taloudellisia uhkia. (R:P)

Matthiesin (2006b, 99) mukaan on olemassa todellinen vaara, että kolmannen sektorin spontaanista amatööritoiminnasta sekä erityisasiantuntemuksesta nousseet vahvuudet ja erityisyys katoavat, kun yhdistykset pakotetaan tuottamaan palveluja standardoidusti ja yritysten kanssa kilpaillen. Tärkeä kysymys on myös se, kuinka paljon varsinaisten palveluiden järjestämisessä kipeästi tarvittavia voimavaroja kilpailutusprosesseissa kulutetaan.

Vallitsevan tilanteen nähtiin muistuttavan paluuta ”huutolaisaikaan”, jolloin yhteiskunnan vähäosaisten huolehtiminen annettiin sen tehtäväksi, joka lupasi sen edullisimmin tehdä.

Tässä on vähän nyt sellasta, että nyt mennään aallonharjalla tässä ja kuka vaan halvimmalla tuottaa, että huutolaispojat riviin. Että tässä on nyt jokin sellainen kauheen iso töyssi, josta on selvittävä jotenkin yli. Miten se sitten jatkuu, en tiedä. Mutta viiden vuoden päästä meillä on jotenki selkeämmät näkymät, kuin mitä tällä hetkellä. (R:P)

Yhdistysten selviytymisstrategiana on usko siihen, että nyky-yhteiskunnassa tällainen tilanne ei voi jatkua pitkään, vaan kyse on eräänlaisesta ”ylilyöntivaiheesta”, jonka jälkeen tilanne alkaa vähitellen normalisoitua. Tällä hetkellä pyritään vain menemään eteenpäin päivä kerrallaan.

Järjestöbarometri 2007 tulosten mukaan sosiaali- ja terveysalan järjestöistä joka kolmas on osallistunut kilpailutukseen kokemusten ollessa pääsääntöisesti negatiivisia. Kilpailutuksen on koettu heikentäneen kuntien ja järjestöjen välistä yhteistyösuhdetta palvelun arvioinnin

painotuksen siirryttyä voimakkaasti kustannustehokkuuteen. Erityisen suurta huolta järjestöissä kannettiin palveluiden käyttäjä-asiakkaiden tilanteesta: palvelun laadusta, jatkuvuudesta sekä ehkäisevän työn merkityksen vähenemisestä. Vastaaajista monet olivatkin sitä mieltä, että järjestöjen tulisi luopua yritysten kanssa kilpailemisesta ja palata takaisin perustehtävänsä pariin. Joukossa on toki niitäkin, jotka näkevät kilpailutuksen myötä yhteistyön kuntien kanssa selkiintyneen ja kuntien tiedostavan nykyisen entistä paremmin yhdistyksen tuottamat palvelut sekä niiden edullisuuden. (Vuorinen ym. 2007, 147–149.)

8.4 Yhteenveto

Kuten edellä esitetystä käy ilmi, on keskipohjalaisten sosiaali- ja terveisyhdistysten toiminta monipuolista pitäen sisällään runsaasti haasteita, mutta myös mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin. Seuraavassa taulukossa (taulukko 6) on esitetty yhteenveto eri toimintojen yksilö- ja yhteiskuntatason merkityksestä sekä keskeisimmistä haasteista tai muutostoiveista siten, kuin yhdistykset ovat niitä kuvanneet.

Taulukko 6 Yhdistysten eri toimintamuotojen merkitys ja niihin kohdistuvat haasteet

Toimintamuoto	Yksilötason merkitys	Yhteiskunnallinen merkitys	Keskeiset haasteet
Vertaistuki	tuen saaminen tuen antaminen	tarjoaa mahdollisuuksia osallisuuteen	nuorten saaminen vertaistuen piiriin
Jäsenistölle suunnattu harrastus- ja viriketoiminta	sosiaalinen yhdessäolo tuen saaminen omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen elämänhallintaa tukevat rutiinit	terveyden edistäminen ja ennaltaehkäisy vähentää julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen käyttöä	yhteistyön kehittäminen
Edunvalvonta	mahdollisuus vaikuttaa havaittuihin epäkohtiin mahdollisuus hyödyntää erilaisia etuja	kansalaisten ääneen esiinnouseminen päätöksenteossa laadun ja tasavertaisuuden toteutumisen valvonta	huomio palveluiden saatavuuteen markkinoilla tapahtuva edunvalvonta
Tiedonvälitys	tiedon saaminen intressin kohteena olevasta asiasta tiedon saaminen yhdistyksen toiminnasta kiinnittää yhdistystoimintaan	kokemusasiantuntijuuden pohjautuvan tiedon lisääntyminen ennakkoluulojen väheneminen ennaltaehkäisevä työ ja terveyskasvatus	uudenlaisten tiedonvälitysmenetelmien käyttöönotto
Palveluiden kehittäminen	omien kokemusten hyödyntäminen toisten hyväksi (altruistinen näkökulma) mahdollisuus vaikuttaa parempi palvelutaso, palvelujärjestelmän puutteiden korjaantuminen	kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen uudenlaisten toimintamallien ja palvelujen kehittyminen (vaihtoehdot)	yhteiskunnallisen osallisuuden tarjoaminen syrjäytymisvaarassa oleville yhteiskunnan palveluja vaille jäävät ryhmät resurssien riittämättömyys suhteessa tarpeeseen
Ostopalvelutoiminta	mahdollisuus saada / hankkia itselle laadukkaita, asiakaslähtöisiä ja innovatiivisia palveluita	vaihtoehtoinen palveluiden tuottamistapa julkisen sektorin rahoittajana julkisen sektorin valvontatehtävä	julkisen sektorin vahva ote palveluiden järjestämisestä siirtyminen toimimaan markkinoilla kyky verkostoitua

9 VAPAAEHTOISTOIMIJUUS KESKIPOHJALAISISSA SOSIAALI- JA TERVEYSALAN YHDISTYKSISSÄ

Vapaaehtoistoimijat muodostavat perustan, jolla yhdistystoiminta elää. Sosiaali- ja terveysyhdistysten toiminnassa vapaaehtoisuus ja vapaaehtoistoimijat sijoittuvat aivan toiminnan ytimeen ollen paikallisen toiminnan käyttövoima. Vapaaehtoistoiminta voi konkretisoitua hyvin erilaisilla tavoilla. Tässä tutkimuksessa vapaaehtoistoiminta ymmärretään vastakohtana yhdistyksissä tehdylle palkkatyölle. Se voi olla vertaistoimintaa, toimimista yhdistyksen luottamushenkilönä tai erilaisten tapahtumien järjestäjänä, osallistumista tukitai ystävätoimintaan, tiedottamistoimintaa ja keräyksiä toteuttamista, vain muutamia esimerkkejä mainiten. (Dufva 2003, 16).

Tässä luvussa keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysyhdistysten toimintaa on tarkasteltu vapaaehtoistoimijoiden näkökulmasta kiinnittäen huomiota siihen, mikä ihmisiä tänä päivänä motivoi vapaaehtoistoiminnassa ja millaisena vapaaehtoistoiminnan elinvoimaisuus näyttäytyy yhdistysten näkökulmasta. Luvun lopussa on tarkasteltu vapaaehtoistoiminnan kohtaamia haasteita sekä siinä tapahtumassa olevaa sisällöllistä muutosta, jolla viitataan ammatillisuuden vaatimusten voimakkaaseen kasvuun yhdistystoiminnassa ja etenkin sen hallinnossa. Ryhmäkeskustelussa toimijat käyttivät itsestään käsitettä aktiivitoimija, jota tässä on käytetty rinnakkaiskäsitteenä vapaaehtoistoimija-käsitteelle.

9.1 Vapaaehtoistoimintaan osallistumisen motivaatioperusta

Ihmisten syyt osallistua vapaaehtoistoimintaa joko yhdistyksen luottamushenkilönä tai muunlaisena toimijana ovat aina yksilöllisiä ja ajassa muuttuvia. Ihmisen henkilökohtainen selitys motivaatiolleen kuvaa aina tämänhetkistä tilannetta eli nykyistä näkemystä, kokemusta ja ymmärrystä menneestä, nykyisestä ja tulevasta (Yeung 2005, 122). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi äskettäin sairastuneen ihmisen perustelu yhdistystoimintaan osallistumiselle voi olla hyvin erilainen kuin selitys, jonka hän antaa muutaman vuoden kuluttua.

Seuraavassa on kuvattu ryhmäkeskusteluun osallistuneiden aktiivien näkemyksiä siitä, kuinka he tällä hetkellä kuvaavat omia osallistumismotiivejaan. Ryhmäkeskustelun tulosten analysoinnin pohjalta motiivit on jaettu kolmeen eri ryhmään: halu auttaa muita, identiteettityö sekä elämänsisältö

9.1.1 Halu auttaa muita

Klassinen tapa ymmärtää ihmisten vapaaehtoistoimintaan osallistumista on puhua altruismista. Käsitteen merkityssisältö ja ulottuvuudet ovat sinällään kiistanalaisia. Yeungin ja Saaren (2006, 35) määrittelyn mukaan altruismissa on kysymys ”sosiaalisen toiminnan muodosta, jossa ihminen pyrkii lisäämään toisen henkilön käytössä olevien resurssien määrää omien resurssiensa kustannuksella, ja jossa ensisijainen motivoiva tekijä ei ole kansalaisen oma subjektiivinen hyöty, vaan hyvinvointierojen vertailuun perustuva tulkinta oikeasta ja väärästä”. Eräs yhdistysaktiivi kuvasi omakohtaista motivaatiotaan esitettyä määritelmää noudatellen seuraavasti:

...että kokee, että on tarpeellinen tai että yrittää auttaa ja olla – tehdä jotain hyvää tässä elämässä...Ja yrittää olla auttamassa niitä, jotka on avun tarpeessa...(R:P)

Yhdistystoiminnassa jaksaminen koettiin edellyttävän eräänlaista ”sydämen paloa” kohde-ryhmän ja yhdistyksen ajaman asian puolesta. Lähes intohimoisen suhtautumisen taustalla ovat henkilökohtaiset elämäkokemukset ja niiden pohjalle rakentuva usko toiminnan tarpeellisuuteen ja mielekkyyteen.

Sosiaali- ja terveysalan yhdistyksissä altruismi kohdistuu toisten resurssien lisäämisen ohella myös niiden vähenemisen ehkäisemiseen. Omakohtaisen kokemuksensa perusteella yhdistysaktiivit olivat halukkaita tekemään valistustyötä ja kannustamaan ihmisiä terveellisiin elämäntapoihin, ”jos niiden elämää voisi ainakin joiltakin osin säästää tämmösiltä ikäviltä asioilta”. Edellä esitettyyn altruismin määritelmään verrattuna on mielenkiintoista, kuinka vahvasti ryhmäkeskusteluun osallistuneiden yhdistysaktiivien sympatia kohdistuu niihin, jotka hyvinvoinnin terveys-ulottuvuudella arvioituna ovat parempiosaisia kuin ne, jotka heitä pyrkivät auttamaan.

Auttamishalu yhdistystoimintaan osallistumisen motiivina on eurooppalaisessa vertailussa hyvin suomalainen ilmiö. Viimeisimpien arvotutkimusten valossa auttaminen ja muiden huomioiminen ovat suomalaisten vahvimpia perusarvoja, ja suomalaisista vapaaehtoisista 41 % perustelee toimintaansa juuri auttamishalulla. (Yeung 2002, 62, 65.) Toisille antaminen liittyy vapaaehtoistoimijoiden motivaatiotutkimuksissa kiinteästi itselle saamiseen ajatuksella ”antaessaan saa.”. Tutkimukseen osallistuneet aktiivitoimijat kuvasivat antamisen iloa ja palkitsevuutta seuraavasti:

Mutta kyllä se sitten virkistää itseäänkin, kun näkee miten jäsenistö on tyytyväistä, kun järjestetään tällaista...(R:K)

Yeungin (2005, 110) mukaan kyse on ikään kuin emotionaalisista palkinnoista ja turvallisuudentunteesta, joka toimijoille syntyy siitä, että he olivat saaneet onnistumisen kokemuksia ja tärkeäksi koetun tunteen siitä, että heitä tarvitaan – heillä on paikka.

9.1.2 Identiteetin rakentaminen

Sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille on erittäin tyypillistä, että lähtökohdan yhdistystoimintaan osallistumiselle luo oman tai läheisen ihmisen sairastuminen – näin etenkin potilas- ja vammaisyhdistysten kohdalla. Pitkäkestoiseen sairauteen sairastuminen tai toimintakyvyn suhteellisen pysyvä heikentyminen vaikuttavat väistämättä monella eri tapaa ihmisen elämään. Osallistuminen samassa tilanteessa olevien ihmisten muodostaman yhdistyksen toimintaan tarjoaa mahdollisuuden työstää ja ilmaista tätä puolta identiteetistä.

Ite oon sairastava. Sitten ajattelin, että kun elämä muuttui ihan täysin, että johonkin tätä mun aktiivia pitää purkaa. Muuhun kuin vaimoon ja lapsiin tätä kiukkua, sanotaan näin. Sitten tuli tää yhdistystoiminta. (R:K)

Möttösen ja Niemelän (2005, 69–70) mukaan sosiaali- ja terveysjärjestöjen olemassaolon keskeinen perusidea liittyy juuri tuen tarjoamiseen tilanteessa, jossa ihminen etsii omaa minuuttaan. Erityinen tarve tukeen syntyy ihmisen joutuessa kohtaamaan elämässään nopeita epätoivottuja muutoksia. Kriisistä selviytyäkseen ihminen tarvitsee kokemuksen siitä, että hän ei ole tilanteessaan yksin, vaan jossakin on olemassa joku, joka ymmärtää ja kohtelee häntä ainutlaatuisen yksilönä kaikista vaikeuksista huolimatta. Järjestöjen erityisenä vahvuutena voidaan pitää niiden kykyä tuottaa kokemuksellista tietoa siitä, miten kohdata

ja hyväksyä uusi elämäntilanne, miten ja minkälaisien kipujen ja tunteiden kanssa siihen voi sopeutua. (Emt. 71–72.)

Potilasyhdistykseen kuulumista pidetään tavallaan eräänlaisena sairautena kuuluvana asiana. Ryhmäkeskusteluun osallistuneet potilasyhdistystoimijat sanoivatkin leikkisästi ”jäsenkehityksen olevan valitettavasti näiltä osin taattu”. Yhdistyksen toimintaan mukaan lähteminen edellyttää kuitenkin sairastumisen ensikriisistä selviämistä ja tietynlaista oman tilanteen hyväksymistä. Nuorten heikkoa osallistumista yhdistystoimintaan aktiivitoimijat selittävät osin sillä, että nuori ei halua sairastuttuaan identifioitua tiettyyn potilasryhmään kuuluvaksi, vaan pyrkii jatkamaan elämäänsä kuten ennenkin.

Sorriin (2005, 128) mukaan omien kokemusten merkitystä korostava vapaaehtoisuus on tyypillistä kriisikeskeiselle vapaaehtoistoimija-tyypille, jonka osallistumisperusteluissa elämänhistorian muutokset saavat keskeisen sijan. Vapaaehtoistoiminta merkitsee kriisikeskeiselle toimijalle mahdollisuutta elämässä tapahtuneen arvojen ja maailmankatsomuksen muutoksen käytännössä toteuttamiseen. Kriisikeskeiset vapaaehtoiset tulevat usein ammattitaustasta, jossa humanistiset arvot eivät ole määrääviä, ja jotka vaikea elämäntilanne on pysäyttänyt arvioimaan elämäänsä uudelleen.

9.1.3 Elämänsisällön löytäminen

Sairastuminen ja eläkkeelle jääminen ovat tilanteita, jotka ajankäytön ja sosiaalisen ympäristön osalta muuttavat radikaalisti ihmisen päivittäistä arkea. Eläkkeellä jääminen, tapahtuu se sitten ikääntymisen tai terveydellisten muutosten vuoksi, pakottaa ihmisen miettimään oman elämän perustuksia uudelleen. Tällöin elämänsisältöä on usein etsittävä alueilta, jotka eivät ennen muutosta olleet siihen kuuluneet tai muodostaneet merkittävää roolia.

Mutta mikä asia kiinnostaa missäkin vaiheessa, niin se on. Niin kuin työ meni kaiken muun edelle, ettei siinä kauheesti jäänyt aikaa millekään muulle. Ja sitten kun vähän liikkui ja urheili, niin kyllä se kaikki aika meni siihen. Jos ajattelee jotakin yhdistystoimintaa muualle, niin ei siihen ollut aikaa. (R:K)

Työelämän ulkopuolelle joutuminen vähentää ihmisen mahdollisuuksia osallistua sosiaaliseen elämään ja lisää vaaraa syrjäytyä yhteisön ja yhteiskunnan ulkopuolelle. Ryhmäkes-

kusteluun osallistujat kokivat yhdistystoiminnan tarjoavan runsaasti mahdollisuuksia mielenterveydelle tärkeään sosiaaliseen elämään, omien kykyjen ja taitojen hyödyntämiseen sekä myös yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Osa aktiivitoimijoista kertoi tullessaan mukaan yhdistystoimintaan päämäärätavoitteisesti vaikuttaakseen havaitsemaansa epäkohtaan ja saadakseen aikaan muutosta.

Ja hmm.. niin, miksi olen tässä yhdistyksessä: sitä minäkin aina ihmettelen. Tietysti olen tautinen ja tuota niin... haluaisin saada aikaan jonkinlaisia kuntoutusryhmiä. (R:K)

Yhdistystoiminta voi korvata työelämän puuttumisen jättämää aukkoa ajankäytöllisesti ja sosiaalisen verkoston näkökulmasta, mutta myös tarjoamalla mahdollisuuksia haasteisiin, jotka vahvistavat kokemusta itsen merkityksellisyydestä sekä osallisuudesta yhteiskunnan jäsenenä. Yhdistystoiminnan erityisyys on se, että se tarjoaa areenan hyvin monenlaiselle vapaaehtoistoiminnalle: niin tulisieluiselle vaikuttamistoiminnalle, pitkäjänteiselle puurtamiselle kuin vapaamuotoisen yhdessäolon edistämiseksi (Ruohonen 2003, 45). Vapaaehtoistoiminta voi myös avata mahdollisuuksia tehdä jotain sellaista, mitä ihminen on pohjimmiltaan aina halunnut tehdä, mutta mikä ei työ- ja perhe-elämän sosiaalisessa kontekstissa ole mahdollistunut. (Sorri 2005, 137.)

Elämänsisällön etsimiseen liittyvää vapaaehtoisuutta on kuvattu tilannekeskeiseksi vapaaehtoisuudeksi. Tällä viitataan siihen, että keskeinen syy vapaaehtoiseksi ryhtymiseen liittyy elämän olosuhteissa, pääasiassa työelämässä ja ajankäytössä – ei niinkään elämänhistoriassa, tapahtuneeseen muutokseen. Kyseessä ei sinällään ole elämänkriisi, vaan elämänkullussa tapahtunut muutos, joka vaatii sopeutumista. Yhdistystoiminta tarjoaa osaltaan mahdollisuuksia ja välineitä uudenlaisen elämänpolun rakentamiseen. Sorri (2005, 134–135)

9.2 Huoli vapaaehtoistoimijoiden vähenemisestä

Huoli vapaaehtoistoimijoiden, joihin tässä luetaan mukaan myös yhdistyksessä luottamustehtävissä toimivat, määrän vähenemisestä tuotiin esiin niin kyselyn avovastauksissa kuin ryhmäkeskusteluissa. Yhdistysten mukaan jäsenistä ei sinällään ole pulaa, mutta yhä harvempi jäsen on valmis osallistumaan omalla henkilökohtaisella panoksellaan yhdistyksen toiminnan toteuttamiseen. Kyselyn tulosten mukaan vapaaehtoistoimijoiden määrän kehi-

tys keskipohjalaisissa yhdistyksissä on viimeisten viiden vuoden aikana ollut laskusuuntaista. Yhdistyksistä 32 % (N=50) ilmoitti vapaaehtoistoimijoiden määrän vähentyneen, kun lisäystä oli tapahtunut 18 %:ssa yhdistyksiä ja ennallaan se oli säilynyt noin puolessa kyselyyn vastanneista yhdistyksistä.

Vapaaehtoistoimijoiden määrässä tapahtunut kehitys on tämän tutkimuksen valossa ollut keskipohjalaisissa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksissä synkempää kuin keskimäärin Suomessa. Siisiäisen (2002b, 101) jyvaskyläläisiä yhdistyksiä koskeneen tutkimuksen tulosten mukaan vapaaehtoistoimijoiden määrä lisääntyi vuosien 1994–2001 aikana 28 %:ssa sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä, kun laskua tapahtui 21 %:ssa yhdistyksiä. Vuorisen ym. (2004, 72) selvityksen tulokset noudattelivat Siisiäisen tutkimuksen lukuja: lisäystä tapahtui 29 %:ssa yhdistyksiä ja laskua 24 %:ssa. Verratessa edellä esitettyjä tuloksia tämän tutkimuksen tuloksiin voidaan havaita, että karkeasti arvioiden keskipohjalaisissa yhdistyksissä vähenemistä on tapahtunut lähes joka kolmannessa ja lisäystä vain joka viidennes- sä yhdistyksessä, kun muissa tutkimuksissa tulokset ovat päinvastaisia.

Suurinta huoli aktiivitoimijoiden vähenemisestä on asiantuntija- ja kansalaisjärjestötehtävään keskittyvissä yhdistyksissä. Yleisintä vapaaehtoistoimijoiden vähentyminen on ollut lasten, nuorten ja perheiden yhdistyksissä, joista kuusi kahdeksasta kertoo vapaaehtoisten määrän laskeneen viimeisten viiden vuoden aikana. Vanhustyhdistyksissä laskua on tapahtunut lähes joka toisessa ja potilasyhdistyksissä joka kolmannessa. Ehkä hieman yllättäen positiivisinta vapaaehtoistoimijoiden määrän kehitys on ollut sotainvalidiyhdistyksissä, joista kaksi kolmasosaa kertoi vapaaehtoisten määrän kasvaneen. Lisäystä oli tapahtunut myös joka neljännessä ”kohderyhmän muut” yhdistyksessä, esimerkkinä päihde- ja omaisyhdistykset. Keskusliittojen merkityksestä paikallisyhdistysten toiminnalle kertoo osaltaan se, että kaikki valtakunnallisten liittojen jäseninä olevat yhdistykset ilmoittivat vapaaehtoistoimijoiden määrän olleen kasvusuuntaista.

9.2.1 Syitä vapaaehtoistoiminnan suosion laskuun

Vapaaehtoistoiminnan suosion laskun taustalta on löydettävissä monenlaisia selityksiä. Keskipohjalaisten yhdistysaktiivien mukaan kyse on sekä ihmisten epäaktiivisuuden lisääntymisestä ja ”oman edun tavoittelun” -pyrkimyksen yleistymisestä että kaikkialle levi-

täytyneestä kiireestä. Erityisen korostuneesti eri syiden nähtiin tulevan esiin nuorten käyttäytymisessä.

Vanhemman sukupolven edustajille yhdistystoiminta on tuttu ja luonnollinen osallistumis- ja vaikuttamiskanava. Nuoret puolestaan nähdään sekä ajattelussaan että toiminnassaan selkeästi yksilökeskeisempinä, eikä yhdistystoiminnan tapaisen yhteisöllisen toiminnan koettu kiinnostavan heitä.

*Niin ei sitä voi tehdä niin, että tää on mun mielestä tänään kivaa, mutta et-
tä ei ens viikolla ookkaan kivaa. Että se semmonen asenne se, mitä itses-
tään antaa ja mitä haluaa myös jakaa toisille löytyis. Että nuoremmilla ei
ehkä oo sellasta yhteen puhaltamisen tarvetta. Että mikä tulee varmaan
sitten jossakin vaiheessa yhistyksille oikeesti haasteeksi, että miten esi-
merkiksi hallitustoiminta saajaan turvattua, että miten saajaan uusia jä-
seniä erovuorosten tilalle. (R:K)*

Nuorten osallistuminen vapaaehtoistoimintaa – tai pikemminkin koettu osallistumattomuus – on keskusteluttanut yhdistystoimijoita ja tutkijoita laajemminkin. Vuorisen ym.(2004, 61) selvityksen mukaan sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaan osallistuvat yleisimmin keski-ikäiset ja ikääntyneet eli ikäluokka 50–74 -vuotiaat. Samaa asiaa vahvistaa myös Aktiivisten kansalaisten Suomi -selvitys (Harju 2004a, 118), jossa todetaan, että järjestötoiminnan tulevaisuuden varmistaminen edellyttää nuorten innostamista mukaan yhdistysten toimintaan ja vastuutehtäviin, joita he tällä hetkellä vierastavat.

Toisenlaista näkökulmaa nuorten ja vapaaehtoistoiminnan välisestä suhteesta luo Yeungin (2002, 56) suomalaisten vapaaehtoistoimintaan asennoitumista ja osallistumista käsittelevä tutkimus. Tutkimuksen tulosten mukaan 15–24 -vuotiaat nuoret ovat suomalaista keskiarvoa aktiivisemmin mukana vapaaehtoistoiminnassa sekä halukkaampia osallistumaan vapaaehtoistoimintaan, jos heitä siihen pyydetään. Tästä myös keskusteluun osallistuneilla yhdistyksillä oli kokemusta:

*Ehkä sanoin noista nuorista turhan jyrkästi. Kyllä silloin tällöin
ilmoittautuu nuoria, jotka haluaa olla toiminnassa mukana ja
osallistua toiminnan järjestämiseen – sanovat heti suoraan. (R:K)*

Vallalla olevaan negatiiviseen kuvaan nuorten osallistumisesta vaikuttaa osaltaan se, että tarkastelun lähtökohtana on perinteinen yhdistystoiminta. Nuoret toteuttavat Yeungin ja Grönlundin (2005, 173) mukaan yhteisöllisyyttä monilla muilla tavoin kuin toimimalla

yhdistyksissä, mistä esimerkkinä varsin tietoiseen ja vastuulliseen toimintaan ja laajempaan vastuunkantoon perustuvat yksilölliset elämäntapavalinnat. Yksilöllistymistä ei näin ollen tulisi nähdä yksinkertaistetusti vastuullisuuden ja yhteisöllisyyden vastakohtana, vaikka se yhdistystoiminnan kontekstissa saattaa sellaisena näyttäytyä.

Keskustelua nuorten osallistumattomuudesta keskipohjalaisiin yhdistyksiin voidaan tulkita kahden erilaisen kulttuurin yhteentörmäyksenä. Nuoret ovat halukkaita osallistumaan toimintaan, joka on yhteydessä heidän kulloiseenkin elämänvaiheeseensa ja vastaa heidän elämänarvojaan, mutta myös valmiita luopumaan ja siirtymään eteenpäin elämäntilanteen muuttuessa. Yhdistystoiminta puolestaan on organisoitunut vähintäänkin yhtä paljon yhdistystä kuin yksilöä palvelevan vapaaehtoisten sitoutumisen ja jatkuvuuden varaan.

Yeung ja Grönlund (2005, 173) ovat korostaneet, että yhdistysten toiminnan suunnittelussa tulisi pyrkiä monimuotoisuuteen, joka tarjoaa mahdollisuuksia erilaiseen osallistumiseen. Nuoret ovat ryhmä, joka voisi olla kiinnostunut esimerkiksi projektiluontoisesta vapaaehtoistoiminnasta. Lyhytkestoista ”pätäväpaaehtoisuutta” ei myöskään tulisi nähdä arvo-asetelmana: se ei ole heikompaa tai vähempiarvoista kuin säännöllinen, tiheä, pitkäkestoinen vapaaehtoisuus. Etenkin yksilön näkökulmasta lyhytkestoisenkin osallistumisen merkitys voi olla suuri; pienen ajallisen panostuksen myötä yksilö voi kokea kuuluvansa vuosikymmeniseen vapaaehtoistoimijoiden ketjuun perinteikkäässä ja kunnioitetussa toimintamuodossa. (Nylund & Yeung 2005, 28).

Ajan riittävyys on ollut haaste aiemminkin, mutta tänä päivänä vaatimustaso elämän eri osa-alueilla, niin työssä perheessä kuin vapaa-ajalla, on lisääntynyt entisestään. Aktiivisen osallistuminen yhdistystoimintaan edellyttää sitoutumista ja ajallista panostusta, mihin etenkin perhe- ja työelämän paineiden keskellä elävillä nuorilla ole mahdollisuuksia.

*Sehän on kun perhe-elämä on niin aktiivista ja sitten on vielä työelämä.
Ja sitten kun jää eläkkeelle, niin sitten joutaa paremmin näihin yhdistys-
juttuihin mukaan. (R:K)*

Myös Yeungin (2002, 44–45) tutkimuksessa ajanpuute oli selkeästi tärkein syy olla osallistumatta vapaaehtoistoimintaan. Tästä voidaankin vetää se johtopäätös, että vapaaehtoistoiminta, kuten muu ihmisen toiminta, heijastelee yksilön elämäntilannetta ja -vaiheita. Esimerkkinä elämäntilannetista ryhmäkeskustelussa nousi esiin taloudellisen kehityksen

vaikutukset. Laman aikana oli havaittavissa selkeä kasvu yhdistystoiminnan suosiossa ja vapaaehtoistoiminnan kiinnostavuudessa. Nousukauden aikana ihmiset ovat jälleen muuttuvat itsekkäimmiksi, eivätkä ole valmiita panostamaan yleiseksi hyväksi tehtävään työhön taloudellisesti tai ajallisesti.

Ryhmäkeskustelussa nousi esiin myös aiemmassa tutkimuksessa hyvin vähän keskusteltu vapaaehtoisten aktiivisuuteen kuitenkin olennaisesti vaikuttava tekijä eli yhdistysaktiivien henkilökohtaisten suhteiden vaikutus toimintaan osallistumiselle. Tämä sinällään on mielenkiintoista, ja syitä siihen voi etsiä sekä yhdistyksiä sisältä päin tutkivan suuntauksen keskittymisestä hyvin vahvasti yhdistystoiminnan merkityksen ja sitä kautta eräänlaiseen aseman puolustamiseen.

Yhessä vaiheessa oli, että toinen kannattaa toista ja toinen toista. Mutta ainahan erimielisyyksiä on, ja sillähän sitä porukassa ollaan. Mutta joka häviää, niin pitää olla tyytyväinen tai ei tyytyväinen saakkaa olla, mutta pitää hyväksyä se päätös. Se on yks sellainen, mutta se on onneksi mennyt aikaa. Mutta se vaikutti jossaki välissä, tuntu että kaikki kuolee, kuukaan ei tuu minnekään. (R:K)

Yhdistystoimijoiden keskinäiset erimielisyydet saattavat pahimmillaan johtaa yhdistyksen toiminnan täydelliseen hiipumiseen. Keskusteluun osallistujat korostivat sitä, että yhdistystoiminta edustaa demokraattista päätöksenteon kulttuuria, jossa henkilökohtaiset päämäärät pitäisi jättää sivuun ja huomio kiinnittää siihen, miten toiminnalla voitaisiin parhaalla mahdollisella tavalla hyödyttää jäsenistöä tai kohderyhmää. Henkilökohtaisten intressien ja tarpeiden ollessa hyvin vahvat, ei tämä kuitenkaan aina onnistu.

9.2.2 Vapaaehtoistoimijoiden vähenemisen vaikutukset yhdistysten toimintaan

Pula vapaaehtoistoimijoista vaikeuttaa sekä yhdistysten perustoiminnan ylläpitämistä, että vastaamista niihin odotuksiin ja haasteisiin, joita yhdistystoiminnalle asetetaan. Ihmisten haluttomuus ottaa vastuulleen yhteisten asioiden hoitamista konkretisoituu useissa yhdistyksissä luottamushenkilöiden valinnassa.

Ne hallituksen kokoukset tai syyskokoukset, joissa valitaan seuraavalle vuodelle, niin ihmiset ei halua tulla sinne kerhoiltaan tai jos ne tietää,

että on kokous. En halua tulla, ja sitte kun sanotaa, että ei sun tarvis kuin pöytäkirjantarkastajaksi. Ei mihinkään, jos vain minut pannaan, niin mä lähen pois. Sillä se on sitte kauhia sanoa, että minä oon ollut 17 vuotta näissä. (R:K)

Aktiivitoimijoiden väheneminen vaikeuttaa sekä yhdistyslain mukaista organisoitumista että heikentää yhdistysten toimintamahdollisuuksia pidemmällä tähtäimellä. Aktiivitoimijoiden vähäisestä vaihtuvuudesta voi kuitenkin seurata toimijoiden väsyminen, näköalojen kaventuminen, uusien ja tuoreiden ideoiden väheneminen sekä toiminnan urautuminen. Pahimmillaan tämä johtaa siihen, että toiminta alkaa toistaa itseään, eikä enää innosta sen enempää toimijoita itseään kuin tavoiteltavaa kohderyhmää.

Joka hullu lähtee järjestötyöhön, niin ei se sieltä ikinä irti pääse. Ei niistä pelasta kuin muutto, kuolema tai dementia. (R:K)

Yhdistysten näkökulmasta ihannetilanne olisi se, että toiminnassa on mukana sekä kokeemukseen perustuvaa osaamista ja tietämystä omaavia yhdistystoiminnan konkareita että uusia ja tuoreita ideoita omaavia tulokkaita.

Myös Kansalaisyhteiskunta 2006 –toimikunnan raportissa kiinnitettiin huomiota järjestötoimijoiden vähenemiseen, ikääntymiseen sekä myös järjestön johtamisen poikkeukselliseen haasteeseen ja toimijoiden osaamisen puutteisiin. (Oikeusministeriö 2005, 72–73) Ratkaisuksi tilanteeseen ehdotetaan muun muassa luottamushenkilöille suunnatun koulutuksen tehostamista, selkeitä taloudellisia tavoitteita omaavien yhdistysten muuttamista osuuskunniksi tai osakeyhtiöiksi sekä lainsäädännön muuttamista siten, että selkeästi kansalaistoimintaan keskittyviltä yhdistyksiltä edellytetty byrokratia vähenee (Emt. 78–79). Myös perus- ja ammattikoulutuksessa toivotaan entistä enemmän kiinnitettävän huomiota yhdistystoiminnassa tarvittavien taitojen harjoittamiseen (Emt. 70).

Käytännössä yhdistysten keinot varautua nykyisten toimijoiden väistymisen mukanaan tuomiin haasteisiin ovat hyvin rajalliset. Alueella on järjestetty yhdistystoimijoille suunnattua koulutusta, mutta halukkaita osallistujia siihen on ollut vaikea löytää etenkin nuorten parista. Huolimatta nykyhetken liittyvästä epävarmuudesta toivat yhdistystoimijat esille vahvan uskon tulevaisuuteen ja toiminnan merkityksellisyyteen.

Musta se on vain tunnustuksen arvon asia, että viittii. (R:K)

Vahva usko yhdistystoiminnan merkityksellisyyteen on aktiivitoimijoiden keskeinen voimavara. Keskustelun kuluessa nousi esiin ajatus siitä, että helpotusta vapaaehtoistoimijoiden määrälliseen vähenemiseen voitaisiin löytää uusien yhteistyökumppaneiden kautta ja esimerkiksi tiivistämällä yhdistysten välistä vuoropuhelua. Eräs keskusteluun osallistuja käytti tästä termiä ”vertaistukea laajemmalla perspektiivillä”.

9.3 Ammatillisuuden vaatimusten lisääntyminen yhdistystoiminnassa

Osasyynä edellä esitettyyn vapaaehtoistoimijoiden määrän vähenemiseen voidaan pitää yhdistystoimintaan osallistumisen motiivien ja toiminnan asettamien vaatimusten välistä ristiriitaa. Paineet yhdistystoiminnan ammatillistumista kohtaan ovat tuttuja sekä ostopalveluja tuottavissa että jäsenille suunnattuun toimintaan keskittyvissä yhdistyksissä. Vaateiden taustalla on nähtävissä sekä lainsäädännössä tapahtuneita muutoksia, esimerkkinä yhdistysverotuksen uudistaminen, kuin jäsenten ja eri yhteistyötahojen toimintaan kohdistamien odotusten ja yleisen vaatimustason kasvu.

Että kyllä tää on myös aika kovan luokan ammatillista toimintaa. On se sitten ihan tiedottamisesta lähtevää tai sitten ihan yhteisestä rinnalla kulkijan -ajatuksesta. (R:P)

Meiltä halutaan vesijumppa-vuoroja, meillä pitäis olla johtaja, meillä pitäis olla jumppauttaja ja tällaisia palveluja ja koulutusta halutaan. (R:K)

Selkeimmin ammattilaisuuden vaatimukset tulevat esiin luottamushenkilöiden osaamiselle asetetuissa vaatimuksissa. Aktiivisten kansalaisten Suomi (Harju 2004a, 124) selvitykseen liittyen tehdyn kyselyn mukaan yhdistyksen luottamustehtävien hoitaminen edellyttää hyviä vuorovaikutustaitoja, järjestöjen toimintaperiaatteiden ja toiminnan sisällön tuntemusta, kokoustekniikan hallitsemisesta, jäsenten motivointitaitoja sekä taloudenhoito- ja varainhankintataitoja. Tärkeinä nähtiin myös tiedotusosaaminen, vaikuttamisen hallitseminen sekä lainsäädännön ja luottamushenkilöiden velvollisuuksien ja vastuiden tunteminen. Modernia ajattelua osoittavat puolestaan suunnittelun osaamisen ja toimintaympäristön analysointitaitojen esiin nouseminen. Ostopalvelutoimintaa harjoittavissa yhdistyksissä etenkin hallituksen puheenjohtajalle oman merkittävän lisänsä tuovat työnantajavelvoitteisiin liittyvät tehtävät.

En mäa tavallaan ainakaan ajatellu, että millaisen vastuullisen homman mäa otin vastaan. Mäa olen ihan siinä naimisissa. Melkeen kerran viikossa mäa käyn toimitusjohtajan luona allekirjoittamassa jotakin sopimusta. Ja sitten jos tulee jotaki valituksia, onneksi hirveen vähän on mitään sellasta tullut, puheenjohtajalle sitte soitetaan ja sää hoidat sen asian. Että sillee se yhdistystoiminta on, että ei se oo vaan sillaa, että mäa tänään, että se on otettu vakavasti otettu vastaan. (R:P)

Ostopalveluyhdistyksissä ammatillisuuden vaatimukseen on vastattu siirtämällä vastuuta toiminnasta yhä enenevässä määrin palkatulle henkilökunnalle. Yksityisten sosiaalipalvelujen tuotantoa säätelevä lainsäädäntö asettaa selkeät vaatimukset käytössä oleville toimitiloilla, toimintavälineille kuten myös työntekijöiden ammattitaidolle ja osaamiselle. Luvan myöntäessään lääni määrittelee sen, kuinka paljon ja minkälaisen koulutuksen omaavaa henkilökuntaa palveluja tuottavissa yksiköissä tulee olla. Vapaaehtoiset maallikot eivät enää täytä näitä toiminnalle asetettuja kriteereitä. (Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta 9.8.1996/603.)

Aika monet asiat muuttuu nopeasti, lainsäädännöt muuttuu, meitä koskevat ohjeistukset, tai niitä tulee lisää. Meitä valvotaan lääninhallituksen taholta, meidän tulis täyttää tietynlaiset normit hyvin tarkkaan, että yleensä saadaan toimilupa. Ja sitte toisaalta me joudutaan niistä samoista asioista kuntien kanssa vääntämään kättä, että saako täällä olla kaks ja puoli vai kolmen työntekijää tässä yksikössä. Että löytyykö sitä rahaa jostaki. Ja lääni painostaa toisaalta. (R:P)

Miljooniin euroihin kohoava ostopalvelutoimintaa harjoittavien yhdistysten taloudenhoito edellyttää myös toiminnan ja talouden johtamisessa ammattimaisia otteita. Toiminnasta vastuussa olevien hallituksen jäsenten sekä yleensä käytännön toiminnasta vastaavan toiminnanjohtajan on substanssiosaamisen ohella hallittava toimintaa ohjaava lainsäädäntö, taloushallinto, henkilöstöhallinto, sopimustekniset asiat jne. Matthies (2006b, 99) onkin tuonut esiin huolen siitä, että lisääntyneet ammatillisuuden vaatimukset saattavat pidemmän päälle johtaa maallikoiden poistumiseen yhdistystoiminnasta ja heidän korvautumisen ammattilaistoimijoilla. Toteutuessaan kehityskulku johtaisi kokemusasiantuntijuuteen perustuvan kolmannen sektorin erityisyyden tuhoutumiseen.

10 TULOSTEN TARKASTELU JA POHDINTA

Tässä tutkimuksessa tavoitteenamme oli ymmärtää ja kuvata keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten arjen toimintaa meneillään olevassa hyvinvointipoliittisessa ja sosiaalisessa muutoksessa. Sosiaalisella muutoksella tarkoitamme ennen kaikkea ihmisten toimintalogiikan yksilöllistymistä postmodernissa yhteiskunnassa. Hyvinvointipoliittisen muutoksen kuvailussa olemme puolestaan keskittyneet siihen, kuinka vastuu kansalaisten hyvinvoinnista eri sektoreiden kesken jakaantuu.

10.1 Yhteenveto tutkimuksen tuloksista

Tutkimuksemme keskeiset tulokset on seuraavassa tiivistetty kahteen eri taulukkoon. Niistä ensimmäinen kuvaa keskipohjalaisen yhdistyskentän rakennetta ja toinen yhdistysten toimintaan vaikuttavia yhteiskuntakulttuurisia ja hyvinvointipoliittisia muutoksia.

Tutkimuksemme tulosten perusteella keskipohjalainen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttäkokonaisuus jakaantuu kahteen osaan. Suuremman osan siitä muodostavat perinteiseen kansalaisjärjestötehtävään suuntautuneet yhdistykset, joita luonnehtivat suuri jäsenmäärä, pieni budjetti sekä vapaaehtoistyön keskeinen merkitys. Toinen selkeästi pienempi osa yhdistyskenttää ovat ostopalvelutoimintaan keskittyvät suuria budjetteja hallinnoivat, palkatun henkilökunnan varassa toimivat, yhteisöjäseniä omaavat enemmän yritysten tavoin toimivat yhdistykset. Näiden kahden eri ”yhdistystyyppin” välisiä eroja on havainnollistettu seuraavassa (taulukko 7).

Taulukko 7 Kahtiajakautunut yhdistyskenttä

Erityispiirteet	Kansalaisjärjestöt	Ostopalveluyhdistykset
Paikka yhteiskunnassa	Kansalaistoiminta	Julkinen toiminta
Toimijat	Vapaaehtoisia	Palkattuja, johtokunta vapaaehtoisia
Asiantuntijuus	Kokemukseen perustuva	Ammatillinen osaaminen
Jäsenmäärä	Suuri	Pieni
Jäsen keskusliitossa	Kyllä	Ei
Yhteisöjäseniä	Ei	Kyllä
Budjetti	Pieni	Suuri
Tulolähteet	”Sillisalaatti”	Selkeä
Palkattua henkilökuntaa	Enintään 1	Enemmän kuin 6
Toiminta	”Tilkkutäkki”	Strateginen suunnitelmallisuus
Suhde julkiseen (kuntaan)	”Räksyttävä rakki”; etujen valvoja	Sopimuksellinen yhteistyösuhde
Suhde yksityiseen (yrityksiin)	Yhteistyö; etujen neuvottelminen	Kilpailuasetelma

Näistä kahdesta tyyppistä kansalaisjärjestö-tyyppiset yhdistykset ovat lähempänä sitä kuvaa, joka tutkimuksemme teoriaosan perusteella yhdistystoiminnasta syntyi. Ostopalveluyhdistykset puolestaan ovat kuntien tai muiden julkisten yhteisöjen vahvalla tuella perustettuja yhdistyksiä, jotka tämän päivän muutoksessa etsivät omaa paikkaansa eri sektoreiden kentillä. Organisoitumismuotonsa ja aatteellisen taustansa perusteella ne ovat selkeästi kolmannen sektorin toimijoita, mutta muistuttavat toimintansa osalta enemmän julkisen tai markkinasektorin toimijoita.

Yhdistysten toimintaa kohdistuvia muutoksia ja niiden vaikutuksia olemme puolestaan koonneet seuraavaan luetteloon. Edellä kuvatun kahtiajaon perusteella voidaan todeta aktiivitoimijoiden määrän vähenemisen olevan tällä hetkellä kansalaisjärjestötoimintaan keskittyvien yhdistysten toiminnan näkökulmasta suurin haaste, kun ostopalveluyhdistyksiä puolestaan huolestuttaa hyvinvointipalvelujärjestelmässä tapahtumassa olevat muutokset ja niiden mukanaan tuoma epävarmuus. Huomionarvoista yhteiskunnallisten muutosten vaikutuksia tarkasteltaessa on kuitenkin se, kuinka voimakkaasti keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset mieltävät tehtäväkseen julkisen sektorin toiminnan tehostamisen myötä syntyneiden palvelujärjestelmän puutteiden korvaamisen toiminnassaan.

- Ihmisten aktiivisuus osallistua yhteisölliseen toimintaan on vähentynyt
- aktiivitoimijoiden määrä on vähentynyt, vaikka jäseniä riittää
 - henkilökohtainen etu –näkökulma nykyisin yksi keskeinen peruste toimintaan osallistumiselle
 - yhdistyslain edellyttämien luottamushenkilöiden löytäminen on vaikeaa kuten myös perustoiminnan ylläpito
 - yhdistystoiminnan jatkuvuuden turvaaminen on haasteellista
 - inhimillisten resurssien puute estää vastaamasta kaikkiin niihin haasteisiin, joita yhdistyksille esitetään
 - toiminnassa mukana olevat aktiivitoimijat väsyvät
 - toiminta urautuu uusien tekijöiden ja ideoiden puuttuessa
- Nuorten ja vanhempien yhdistyskäyttäytymisessä eroja
- nuorten saaminen mukaan yhdistysten toimintaan on haasteellista
 - yhdistysten on pyrittävä kehittämään toimintaansa vastaamaan nuorten tarpeisiin, esim. tiedottamisessa internetin hyödyntäminen
- Julkisen sektorin toiminnan tehostaminen ja palvelujärjestelmän uudistaminen
- velvoittaa ja innoittaa yhdistyksiä uudenlaisten palveluiden kehittämiseen
 - yhdistykset ovat tehostaneet edunvalvontaansa
 - yhdistykset pyrkivät korvamaan julkisen leikkaamia palveluita
 - yhdistykset kokevat taloudelliset ja inhimilliset resurssinsa riittämättömiksi vastaamaan esiin nouseviin palvelutarpeisiin
 - julkinen sektori on leikannut yhdistysten perustoiminnan rahoitusta
- Markkinatalouden käytäntöjen muukaantulo sosiaalipalveluiden tuottamiseen
- taloudellisen osaamisen vaatimukset ovat lisääntyneet
 - (ostopalvelu)yhdistykset kokevat epävarmuutta liittyen toiminnan taloudellisen pohjan kestävyteen ja toiminnan jatkuvuuteen
 - pelko siitä, että ostopalvelutoiminnassa taloudelliset ehdot ajavat inhimillisten arvojen ohi
 - ostopalvelutoimintaa harjoittavat yhdistykset kokevat ristiriitaa aatteellisen toiminnan ja markkinoiden ehdoilla tapahtuvan palvelutuotannon välillä
 - RAY:n uusi strategia rajaa yhdistysten palvelutoiminnan avustustoiminnan ulkopuolelle
 - tarve suunnata edunvalvontaa julkisen sektorin ohella myös yksityiselle sektorille
 - yritykset markkinoivat palvelujaan/tuotteitaan yhdistysten kautta ja vastikkeeksi tukevat yhdistysten toimintaa taloudellisesti
- Ammatillisuuden ja laatu- vaatimusten lisääntyminen
- jäsenet odottavat yhdistyksiltä ammattimaista toimintaa myös nk. perinteisissä yhdistyksen palveluissa
 - yhdistysten tuottamien sosiaalipalveluiden valvonta ja niihin kohdistuvat vaateet ovat lisääntyneet
 - palkatun henkilökunnan määrä yhdistyksissä on lisääntynyt

10.2 Tulosten pohdinta

Tässä tutkimuksessa tavoitteenamme oli ymmärtää ja kuvata keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten arjen toimintaa meneillään olevassa yhteiskuntakulttuurisessa ja hyvinvointipoliittisessa muutoksessa. Yhteiskuntakulttuurisella muutoksella tarkoitamme ennen kaikkea ihmisten toimintalogiikan yksilöllistymistä postmodernissa yhteiskunnassa. Hyvinvointipoliittisen muutoksen kuvailussa olemme puolestaan keskittyneet siihen, kuinka vastuu kansalaisten hyvinvoinnista eri sektoreiden kesken jakaantuu.

Keskipohjalainen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttä pitää tämän tutkimuksen mukaan sisällään monella tavoin erilaisia yhdistyksiä, joilla on vahva usko toimintansa tarpeellisuuteen ja mielekkyyteen, mutta myös huoli siitä, millainen yhdistystoiminnan tulevaisuus on. Viimeisten vuosien aikana sosiaali- ja terveysalan yhdistysten perustamismäärä on Keski-Pohjanmaalla ollut laskusuuntainen. Uusia yhdistyksiä on perustettu pääasiallisesti vastaamaan pienten kohderyhmien tarpeisiin. Tutkimuksemme perusjoukkoon kuuluvien yhdistysten yhteystietoja kootessamme huomasimme, että merkittävä osa aiemmin rekisteröityneestä yhdistystoiminnasta organisoidaan tänä päivänä muilla tavoin. Esimerkkejä tästä ovat valtakunnallisten ja alueellisten järjestöjen alaisuudessa toimivat paikalliset toimintaryhmät tai rekisteröimättömät yhdistykset sekä erilaiset kerhot ja piirit.

Tämä paikallistasolla tapahtunut kehitys voidaan tulkita siten, että perinteinen yhdistys on monella tavoin modernin ajan tuote, joka ei kaikilta osin ole kyennyt sopeutumaan uuden ajan vaatimuksiin. Baumanin (2002, 24) mukaan postmoderni ihminen haluaa vapautua rajoittavista kahleista ja tuntee itsensä vapaaksi liikkumaan ja toimimaan, kun yhdistysten toiminta puolestaan perustuu ajatukselle järjestyksestä, sitoutumisesta ja jatkuvuudesta. Tätä taustaa vasten voidaankin erilaisten spontaanien yhteisöjen syntymistä pitää erittäin ymmärrettävänä kehityskulkuna. Yhdistystoiminta toki tarjoaa mahdollisuuksia myös määraikaiseen osallistumiseen, mutta organisoituneen yhdistyksen toiminta pitää sisällään velvoitteita, joiden hoitaminen edellyttää vapaaehtoisten sitoutumista.

Yhdistysten lukumäärällisen kehityksen ohella vahvimmin edellä esitetty muutos näkyy yhdistystoimijoiden määrän vähenemisenä. Tutkimuksessamme voidaan nähdä viitteitä siitä, että yhdistystoiminnasta on tulossa tietyn kansanosan toimintaa. Lähinnä tällä tarkoi-

tetaan toimintakykyisiä eläkeläisiä, joilla on aikaa harrastaa yhdistystoimintaa, mutta toisaalta riittävästi osaamista suoriutua niistä velvoitteista, joita yhdistyksen luottamushenkilöille asetetaan. Tämä pitää sisällään sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Yhdistykset kaipaavat kipeästi osaamista ja aikaa omaavia vapaaehtoisia kyetäkseen selviytymään kaikista toiminnan järjestämisen edellyttämistä haasteista. Kääntöpuolena on se, että toiminnan leimautuessa tietyn kansanosan toiminnaksi kasvaa ko. ryhmän ulkopuolella olevien kynnys astua mukaan toimintaan. Ryhmän homogeenisuus vähentää myös aina mahdollisuuksia uusien näköalojen ja mahdollisuuksien löytämiselle.

Helppoa vastausta yhdistystoiminnan hiipumisen estämiseksi ei ole olemassa. Julkusen (2006, 128) mukaan ei ole olemassa merkkejä siitä, että vapaaehtoisten saaminen mukaan yhdistystoimintaan onnistuisi tulevaisuudessa sen paremmin kuin tähänkään saakka, etenkin jos innostus on käymässä entistä episodisemmaksi. Tässä tilanteessaärkevin vaihtoehto lienee yhdistysten toiminnan rakentaminen olemassa olevien resurssien varaan, ja erästä järjestämäämme ryhmäkeskusteluun osallistujaa mukailleen, istua rauhassa alas ja odotella, mihin suuntaan maailma menee. Yhdistysten historia pitää kautta aikojen sisällään erilaisia vaiheita, joista osa elinvoimaisempia kuin toiset. Yhdistystoiminta on näistäkin vaiheista selvinnyt, joten sen täydellinen kuoleminen ei liene todennäköistä. Uudenlaisien mahdollisuuksien ja toiminnan muotojen tunnistaminen sekä toiminnan muuttaminen vievät kuitenkin oman aikansa. Joitakin merkkejä esimerkiksi siitä, että rekisteröidyt yhdistykset järjestäisivät toimintansa jatkossa epävirallisemmän organisoitumisen kautta, on olemassa.

Kuten olemme teoriaosuudessa esitelleet, kohdistuu yhdistystoimintaan tällä hetkellä sisäisten haasteiden lisäksi monenlaisia ulkopuolisia vaateita ja tarpeita, joita myös yhdistykset ovat toiminnassaan tunnistaneet. Yhdistykset ovat halukkaita luomaan osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnasta syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville, kantaan osaltaan vastuuta niistä hyvinvointipalveluista, joita julkinen sektori ei kykene tai halua tuottaa – esimerkkinä ennaltaehkäisevä työ – sekä vahvistamaan kansalaisnäkökulman esille tuomista demokraattisessa päätöksenteossa. Suuri kysymys on kuitenkin se, mistä yhdistykset saavat riittävät inhimilliset ja taloudelliset resurssit kyetäkseen vastaamaan ulkopuolelta esittelyihin toiveisiin ja itse tunnistamiinsa tarpeisiin.

Rahoitukseen liittyen paikallisyhdistysten katseet kääntyvät pitkälti kuntaan päin. Näiltä osin voisi ajatella yhteisvastuun yhteiskunnan ja sen taustalla olevan verkostoajattelun avaavan uudenlaisia mahdollisuuksia yhdistysten toiminnalla. Möttönen ja Niemelän (2005, 88) mukaan verkostoajattelun tulisi tuoda tullessaan uudenlaista luottamukseen perustuvaa yhteistoimintaa, yhteisiä pelisääntöjä ja myös mahdollisuuksien luomiseen perustuvia näkökulmia. Kansalaisten vapaaehtoisuuden pohjalle rakentuvassa yhteistyössä mahdollisuuksien luominen tarkoittaisi nimenomaisesti yhdistysten taloudellisten toimintaedellytysten takaamista. Kyse ei näiltä osin ole suurista summista, vaan enemmänkin arvovallinnasta.

Toinen näkökulma resurssipulan ratkaisemiseen liittyy enemmän yhdistysten sisällä tehtäviin ratkaisuihin. Eräs vaihtoehto voisi olla se, että myös kansalaisjärjestö-tyyppiset yhdistykset pyrkisivät keskittymään toiminnassaan aiempaa selkeämmin omille vahvuusalueilleen, joita tämän tutkimuksen mukaan ovat vertaistukitoiminnan sekä harrastus- ja virike-toiminnan järjestäminen. Muiden toiminta-alueiden – kuten edunvalvonta, tiedotus- ja innovaatiotoiminta – kohdalla tulisi puolestaan tarkemmin miettiä paikallisyhdistysten ja keskusliiton välistä työnjakoa sekä pyrkiä löytämään uusia mahdollisuuksia tiivistää yhdistysten keskinäistä yhteistyötä. Tarve alueellisen yhteistyön lisäämiseen on nostettu esille myös Järjestöbarometri 2007 (Vuorinen ym. 2007, 161–162) johtopäätöksissä, joiden mukaan jatkossa tarvitaan uusia toimintatapoja ja rakenteita järjestöjen keskinäiselle sekä kuntien ja järjestöjen väliselle yhteistyölle. Yhteistyön tärkeyttä ja antoisuutta tukevat osaltaan tutkimuksessamme esiin nousseet erittäin positiiviset kokemukset vammaisjärjestöjen yhteistyötoimikunnan sekä vammaisneuvoston toiminnasta.

Ostopalveluyhdistysten näkökulmasta nykyinen tilanne on monella tapaa haastava, eikä vähiten sen vuoksi, että käydyssä keskustelussa yhdistysten näkökulmasta on pohjimmiltaan kyse taloudellisten ja eettisten arvojen vastakkainasettelusta. Ostopalvelutoiminnassa yhdistykset pyrkivät yhdistämään nämä kaksi näkökulmaa – tuottamaan palveluja tavalla, joka edesauttaa kohderyhmän etujen valvontaa. Yhdistysten ulkopuolelta katsottuna tällainen toiminta voidaan helposti tulkita omien palveluiden markkinoinniksi. Evers (2006, 383) onkin todennut, että yksi kolmannen sektorin palvelutuottajien suurista haasteista on saada hyväksyntä hyvinvointipalveluiden käyttäjien edunajaja järjestöinä sekä heikkojen ja syrjäytyneiden ryhmien erityisasianajajana. Huolimatta ostopalvelutoimintaan keskittyneiden yhdistysten parissa juuri tällä hetkellä vallitsevasta epävarmuudesta eivät tutkimuk-

seemme osallistuneet jo pitkään ostopalvelutoimintaa harjoittaneet yhdistykset kertoneet edes harkitsevansa mahdollisuutta yhtiöittää palvelutoimintaansa, toki tällaisiakin ratkaisuja tiedämme alueella tehdyn. Tämä kertoo osaltaan siitä, että yhdistysten näkökulmasta niiden harjoittama palvelutuotanto eroaa yrityspohjaisesta palvelutuotannosta, ja pitää sisällään arvoja, joita kannattaa puolustaa.

Sinällään pienenä mutta yhdistysten toiminnan kannalta merkityksellisenä yksityiskohtana haluamme erikseen kiinnittää huomiota RAY:n viimeisten vuosien aikana pienentyneeseen rooliin keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnan rahoittajana. Huolestuttavaa on sekä se, että maakunnallisesti verrattuna Keski-Pohjanmaan osuus RAY rahoituksesta on keskimääräistä pienempi, ja että avustusta saaneiden yhdistysten lukumäärä on vähentynyt vuosi vuodelta. Kuten tutkimuksemme myötä syntyvä kuva keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnasta osoittaa, ei kyse ole yhdistystoiminnan vähäisyydestä tai hiljaiselosta. Syytä voidaan pikemminkin etsiä siitä, ettei yhdistyksillä ole riittävästi tietoa tai osaamista, jotta ne voisivat hyödyntää RAY:n tarjoamia mahdollisuuksia. Näiltä osin peräänkuulutamme RAY:n jalkautumista paikallistasolla toimivien yhdistysten pariin.

Keskeisin syy tutkimusaiheemme valintaan oli kokemukseemme pohjautuva ymmärrys yhdistystoiminnan monimuotoisuudesta ja siihen sisältyvästä erityisestä arvosta. Tämä on myös se kuva, joka yhdistystoimijoiden kautta toiminnasta välittyy. Monenlaisista haasteista ja taloudellisten sekä inhimillisten resurssien vähäisyydestä huolimatta uskovat toimijat hyvin vahvasti asiaansa sekä työnsä merkitykseen ja vaikuttavuuteen. Toivoisimme, että sosiaali- ja terveysalan yhdistykset voitaisiin tulevaisuuden verkostoyhteiskunnassa entistä paremmin ottaa mukaan rakentamaan uutta suomalaista hyvinvointia.

10.3 Tutkimuksen merkitys ja luotettavuus

Aikaisempaa keskipohjalaista sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttää tarkastelevaa tieteellistä tutkimusta ei ole laadittu, joten tutkimuksemme luoma kuva on ainutlaatuinen ja täten arvokas. Tuotettua tietoa voidaan hyödyntää sekä yhdistystoiminnan että sosiaali- ja terveysalan paikallisessa kehittämisessä, mukaan lukien alan ammatillinen koulutus. Näkemyk-

semme mukaan yhteiskunnan toiminnan arvioiminen ja kehittäminen eivät ole mahdollista ilman, eri osapuolten toiminnan erityispiirteiden tunnistamista ja ymmärtämistä.

Vaikka tutkimuksemme on vahvasti sidoksissa keskipohjalaisen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttään voidaan sen tuottamaa tietoa hyödyntää myös laajemmin yhdistystoimintaa tarkasteltaessa. Tätä perustelee osaltaan tutkimuksemme tulosten ja taustateorian vastaavuus. Yhdistyskentän koostuessa pienistä palasista ovat keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset osa tätä kokonaisuutta, kuten myös se todellisuus jossa he elävät.

Tutkimuksemme erityinen arvo on siinä, että se kuvaa yhdistyskenttää eri näkökulmista tuoden esille tosiasiallisiin faktoihin perustuvan määrällisen tiedon ohella yhdistystoimijoiden omiin kokemuksiin pohjautuvan tiedon. Useampien aineistojen ja tutkimusmenetelmien käyttäminen ovat osaltaan tutkimuksen luotettavuutta lisääviä tekijöitä (kts. Hirsjärvi ym. 2004, 218; Alkula ym. 1994, 51). Luotettavuuden lisäämiseksi olemme raportissa pyrkineet kuvaamaan tutkimuksen menetelmät, toteuttamistavan ja tutkimuksen olosuhteet selvästi ja totuudenmukaisesti (vrt. Eskola & Suoranta 1998, 211).

Tässä tutkimuksessa luotettavuuden kannalta huomioitava asia läpi koko tutkimusprosessin on henkilökohtainen suhteemme tutkimusaiheeseen. Ensinnäkin työhistoriamme on väistämättä muokannut kuvaamme keskipohjalaisesta sosiaali- ja terveysalan yhdistyksistä ja niiden toiminnasta. Keskipohjalaisten ja etenkin palveluja tuottavien yhdistysten toiminta oli meille entuudestaan tuttua, mikä on antanut käyttöömmme tietoa, jota täysin ulkopuolisella tutkijalla ei olisi ollut. Näissä olosuhteissa tunnistamme kuitenkin myös sen, että huolimatta vahvasta pyrkimyksestämmme objektiivisuuteen on henkilökohtainen historiamme saattanut vaikuttaa tapaamme tehdä tutkimusta ja tulkita aineistoa. Toiseksi roolimme on saattanut vaikuttaa myös joidenkin tutkimuksemme kohderyhmään kuuluvien asennoitumiseen tutkimustamme kohtaan.

Käyttämämme Siisiäisen ja Peltosalmen (2001) yhdistysten toimialan mukainen luokittelumalli osoittautui käytännössä selkeäksi ja käyttökelpoiseksi. Eräänlaisena puutteena voidaan kuitenkin nähdä se, että luokittelumalli rajaa sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ulkopuolelle suuren määrän yhdistyksiä, joiden tämän päivän toiminnassa etenkin sosiaaliset tavoitteet ovat korostuneesti mukana, näistä esimerkkinä Martta-yhdistykset ja 4H-yhdistys. Luokittelumallin päivitystarpeesta kertoo myös luokan ”muut” suhteellisen suuri

osuus tässä tutkimuksessa. Yhteisesti hyväksytyyn luokittelumallin puuttuminen vaikeutti myös tutkimuksemme tulosten vertailua muihin tutkimuksiin.

Käyttämämme kyselylomake osoittautui monipuoliseksi ja tutkimuksen tavoitteita vastaavaksi. Vastauksia läpikäydessämme havaitsimme, että huolimatta etukäteistestauksesta, oli etenkin kysymykset joissa vastaajaa pyydettiin arvottamaan tiettyjä asioita suhteessa toisiinsa, tuottanut osalle vastaajista ongelmia, esimerkkinä kysymykset 5, 15 ja 17 (Liite 2). Osasyynä tähän saattoi olla myös vaihtoehtojen soveltumattomuus ko. yhdistyksen toimintaa. Jälkikäteen ajatellen lomake olisikin ollut hyvä esitettävä useammalla ja erityyppisten yhdistysten toiminnassa mukana olevalla henkilöllä. Lomakkeen suomenkielisyys saattoi olla osasyynä joidenkin ruotsinkielisten yhdistysten vastausinnostukseen. Lähtöolettamuksemme oli kuitenkin, että ruotsinkielisissä yhdistyksissä toimii myös suomenkielentaitoisia henkilöitä, mikä poistaisi kieliongelman. Lisäksi kehoitimme vastaajia ottamaan yhteyttä, mikäli heillä on epäselvyyttä vastauslomakkeen täyttämisen suhteen. Ruotsinkielisistä yhdistyksistä yksi ilmoitti, etteivät he täytä suomenkielistä kyselylomaketta periaatteellisena kannanottona kielikysymykseen.

Tutkimusprosessimme yksi suurimpia haasteita oli keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten tietojen löytäminen. Tämä vaikeutti sekä yhdistysten luokittelua että kyselyssä tarvittavien yhteystietojen löytämistä ja siten yhdistysten tavoittamista. Kyselymme lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 44 %, mikä edustaa hyvää tasoa verrattaessa yhdistyksille aikaisemmin tehtyihin tutkimuksiin. Tässä tutkimuksessa pelkän kyselytutkimuksen vastausprosentin merkitys ei kuitenkaan ole niin suuri, koska tutkimuskohdetta lähestyttiin myös muiden menetelmien avulla.

Yhdistystoimintaa ja käsittelemiämme yhteiskunnallisia ilmiöitä kuvaavaa ja määrittelevää laadukasta kirjallisuutta on saatavilla kiitettävästi. Yhdistystoimintaa käsittelevä kirjallisuus jättää kuitenkin huomioimatta ne tehtävät ja haasteet, jotka liittyvät yhdistysten olemassaolon turvaamiseen. Järjestöjen on suunnattava osa voimavaroistaan toimintaedellytystensä luomiseen ja toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen. Näiltä osin järjestö ei ole pelkästään toimija, joka antaa ja työskentelee muiden hyväksi. Järjestön on myös kyettävä itsekkyyteen, puolustettava omia oikeuksiaan sekä löydettävä yhteisösuhteita, joiden kautta se voi ajaa omia etujaan. Suurin osa käyttämistämme lähteistä ovat artikkelikokoelmia. Tämä ehkä kertoo myös yhdistyskentän moninaisuudesta ja mosaiikkimaisuudesta,

mutta silti katsomme, että aihetta käsittelevällä objektiivisella perusteoksella olisi annettava aiheen tieteelliselle keskustelulle.

10.4 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusprosessin aikana olemme kiinnittäneet erityistä huomiota siihen, että tuomme keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten mielipiteet ja kokemukset esille kuten he asian ovat meille välittäneet, sillä ei ole yhdentekevää millaista ääntä ja kertomusta tutkittavan ryhmän suulla ja äänellä tuotetaan (vrt.. Hurtig ja Laitinen 2003, 106). Samanaikaisesti olemme välittäessämme omia tulkintoja ja päätelmiämme pyrkineet objektiivisyyteen ja sensitiivisyyteen tutkimuksen eettisten periaatteiden mukaisesti, sillä eettisyys vaatii ilmiöiden tiedostamista ja kyseenalaistamista (vrt. Pohjola 2003, 55–56, 127).

Osallistujien informoinnissa sekä kyselyä että ryhmäkeskusteluja toteuttaessamme kiinnitimme erityistä huomiota henkilö- ja yhdistystietojen käsittelyyn. (vrt. Kuula 2006, 83.) Näin pyrimme varmistamaan ryhmäkeskusteluihin osallistuvien henkilöiden ja yhdistysten tietosuojan. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista kyselyyn vastaamisen ollessa vapaaehtoista ja henkilöiden itse ilmoittaessa halukkuutensa osallistua ryhmäkeskusteluun. Lupauksemme mukaisesti hävitimme kaikki yksittäisiä yhdistyksiä koskevat tiedot sekä ryhmäkeskustelujen nauhoitukset ja aukikirjoitukset tutkimuksemme valmistuttua.

Pohjolan (2003, 128) mukaan etiikkaa tarvitaan myös tutkimuksen tekemisen jälkeen, päätettäessä tiedon julkistamisesta ja sen käyttämisestä, jolloin keskeisiksi kysymyksiksi nousee kenelle, mitä varten ja kenen hyödyksi tutkimusta tehdään. Pyrkimyksenämme on tutkimusraportin valmistuttua saattaa se keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten sekä kuntien käyttöön ja hyödynnettäväksi.

10.5 Jatkotutkimusaiheita

Koska tämä on ensimmäinen keskipohjalaista sosiaali- ja terveysalan yhdistyskenttää käsittelevä tutkimus, muodostuu sen kautta alustava kuva tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksem-

me pohjalta nousee esille useita mahdollisia yhdistyskenttään liittyviä jatkotutkimusaiheita. Ensinnäkin tutkimuksemme ulkopuolelle jäi suuri joukko yhdistysmuotoista virallisesti organisoitumatonta toimintaa, kuten erilaisten kerhojen, piirien sekä yhdistysten alajaostojen toimintaa. Näiden toiminta on kuitenkin olennainen osa paikallista yhteisöllistä toimintaa. Muita yhdistyskenttään kokonaisuutena kohdistuvia tutkimusaiheita ovat RAY:n avustusten hyödyntäminen keskipohjalaisten yhdistysten toiminnassa sekä julkisen, yksityisen ja yhdistyssektorin yhteistyö alueella. Yhteistyön näkökulmasta erittäin mielenkiintoista on Paras-hankkeen mukanaan tuomat muutokset.

Toiseksi haluamme nostaa esille yhdistystoimijuutta käsitteleviä jatkotutkimusaiheita. Tutkimuksemme tulosten mukaan vapaaehtoistoimijoiden mukaan saaminen keskipohjalaisiin sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiin on viimeisten vuosien aikana vaikeutunut. Tämän vuoksi tarkemmin yhdistystoimijoiden profiilia (sukupuoli, ikä, koulutus, elämäntilanne, asuinympäristö jne.) selkiyttävä tutkimus olisi perusteltua. Nuorten osalta tärkeää olisi myös perehtyä siihen, mikä on heidän oma käsityksensä yhdistystoiminnan merkityksestä, siihen osallistumisesta tai osallistumattomuudesta Keski-Pohjanmaalla. Valtakunnallisesti olisi mielenkiintoista tutkia myös sitä, miten uudenlaiset yhdistystoimintaan osallistumisen muodot (internet osallistuminen, tukijäsenyys, projektimuotoinen osallistuminen) näyttävät sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnassa.

Johtuen työhistoriastamme sosiaalipalveluja tuottavissa yhdistyksissä kohdistuu erityinen mielenkiintomme palveluja tuottaviin yhdistyksiin. Sosiaali- ja terveyspalvelujen kilpailuttamiseen liittyy useita yhdistysten näkökulmasta huolestuttavia piirteitä. Kilpailutus käytäntöjen ollessa uusia ja vielä muotoutumattomia olisi ensiarvoisen tärkeää tuottaa tietoa siitä, millaisia vaikutuksia toteutetuilla kilpailutuksilla on ollut palvelunkäyttäjän asemaan ja oikeuksiin tai kuinka niitä on kilpailutusprosessissa kyetty ottamaan huomioon. Erittäin arvokkaana näkisimme asiakkaan näkökulman esiin tuovan tutkimustiedon.

LÄHTEET

Alkula, Tapani; Pöntinen, Seppo ja Ylöstalo, Pekka (1994) Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. Juva: WSOY.

Anttonen, Anneli ja Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Bauman, Zygmunt (1996) Postmodernin lumo. Tampere: Vastapaino.

Bauman, Zygmunt (2002) Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.

Cronin, Ann: Focus groups. Teoksessa Gilbert, Nigel (toim.): Researching social life. 2nd edition. Sage Publications Ltd., The Cromwell Press Ltd., Trowbridge, Wiltshire, Great Britain 2001, s. 165-177.

Dufva, Virpi: Sosiaali- ja terveysjärjestöperheet kuvassa. Teoksessa Niemelä, Jorma ja Dufva, Virpi (toim.): Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. PS-kustannus, Jyväskylä 2003, s.11–29.

Eräsaari, Leena: New Public Management on julkisen sektorin vääryyksiä isä. Teoksessa Helne, Tuula ja Laatu, Markku (toim.): Vääryyskirja. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2006, s. 87- 101.

Eskola, Jari ja Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Evers, Adalbert: Third Sector Organizations and Welfare Services. How helpful are the Debates on Welfare Regimes and a European Social Model? Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Nordic civic society organisations and the future of welfare services. A model for Europe? TemaNord 2006:517. Nordic Council of Ministers, Copenhagen 2006, s. 371-384.

Fowler, Floyd J. Jr (2001) Survey research Methods. Applied Social Research Methods Series. Volume 1. California: Sage Publications, Inc.

Harju, Aaro (2004a) Aktiivisten kansalaisten Suomi. Oikeusministeriön julkaisuja 2004:11. Helsinki: Oikeusministeriö.

Harju, Aaro: Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa Nylund, Marianne ja Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallistuminen. Vastapaino, Tampere 2005, s. 58–80.

Heikkilä, Tarja (2004) Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima Oy.

Helander, Voitto (2002) Kolmas sektori. 3. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Helander, Voitto (2004). Paikallisyhdistykset kunta-areenalla. Voimavarat, edunvalvonta, palveluntuotanto ja yhteisöllisyyden ylläpito. KuntaSuomi 2004 – tutkimuksia nro 45. ACTA nro 164. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Helne, Tuula ja Laatu, Markku: Johdanto: ”Hyvinvointipolitiikka” ja sen vääryydet. Teoksessa Helne, Tuula ja Laatu, Markku (toim.): Vääryyskirja. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2006, s. 9-40.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko ja Sajavaara, Paula (2004) Tutki ja kirjoita. 10. osin uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hokkanen, Liisa: Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Laitinen, Merja ja Pohjola, Anneli (toim.): Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. PS-kustannus, Jyväskylä 2003, s. 254–274.

Hurtig, Johanna ja Laitinen, Merja: Kantaottavuus tutkimuksen eettisenä kysymyksenä. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C Työpapereita 47. Lapin yliopisto, Rovaniemi 2003, s. 87–109.

Ilmonen, Kaj: Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino, Tampere 1998, s.15–42.

Ilmonen, Kaj: Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.): Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylän yliopisto julkaisuja SoPhi 42. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 2000, s. 9–38.

Jallinoja, Riitta: Sosiologiaa postmodernisuudesta: Zygmunt Bauman. Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.): Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset. Gaudeamus, Helsinki 1995, s. 30–54.

Jokinen, Arja ja Juhila, Kirsi: Yhdessä kirjoittaminen. Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty, Olli (toim.): Tieteellinen kirjoittaminen. Vastapaino, Tampere 2002, s. 109–118.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos. Jyväskylä: Vastapaino.

Julkunen, Raija: Universalismista köyhyyspolitiikkaan? Teoksessa Helne, Tuula ja Laatu, Markku (toim.): Vääryyskirja. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2006, s. 43–59.

Kaldor, Mary (2006) Globaali kansalaisyhteiskunta. Helsinki: LIKE.

Karisto, Antti (1996): Pirstoutuvan elämän politiikka. Janus vol. 4 (3), 242–259.

Kaunistmaa, Pekka: Yhdistyselämä ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.): Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylän yliopisto julkaisuja SoPhi 42. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 2000, s.119–143.

Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Kuuskoski, Eeva: Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Niemelä, Jorma ja Dufva, Virpi (toim.): Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhannella. PS-kustannus, Jyväskylä 2003, s.30–39.

Lorentzen, Håkon (2004) Felleskapets fundament. Sivilsamfunnet og individualismen. Oslo: Pax Forlag A/S.

Matthies, Aila-Leena: Julkisen avautuminen epäviralliseen – hyppy pimeään? Teoksessa Matthies, Aila Leena (toim.): Valtion varjossa. Katsaus epävirallisen sektorin tutkimukseen. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Helsinki 1991, s. 38–50.

Matthies, Aila-Leena: Hyvinvoinnin sekatalous ja suomalaiset välittävät organisaatio. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla ja Nylund, Marianne (toim.) Välittävät verkostot. Vastapaino, Jyväskylä 1996, s. 11–29.

Matthies, Aila-Leena: Ekonomistisen ja eettisen vuoropuhelu. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri ja Siisiäinen, Martti (toim.): Haastava kolmas sektori – pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moniulotteisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki 1999, s. 40–60.

Matthies, Aila-Leena: Report of the “state of knowledge” – project on research of third sector in the area of welfare services in Nordic countries. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Nordic civic society organisations and the future of welfare services. A model for Europe? TemaNord 2006:517. Nordic Council of Ministers, Copenhagen 2006a, s. 13-29.

Matthies, Aila-Leena: Introduction. Teoksessa Matthies, Aila-Leena (toim.): Nordic civic society organisations and the future of welfare services. A model for Europe? TemaNord 2006:517. Nordic Council of Ministers, Copenhagen 2006b, s. 31-109.

Matthies, Aila-Leena: Kansalaisosallistuminen ja yhteisöllisyys eurooppalaisen hyvinvointipolitiikan murroksessa. Teoksessa Roivainen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka ja Raitakari, Suvi (toim.): Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla. PS-kustannus, Jyväskylä 2008, s.61–79.

Metsämuuronen, Jari (2005) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp ky.

Morgan, David L.: Focus group interviewing. Teoksessa Gubrium, Jaber F. ja Holstein, James A. (toim.): Handbook of interview research. Context & method. Sage publications Inc. Thousand Oaks, USA 2002, s. 141–159.

Murto, Lasse: Sosiaali- ja terveysjärjestöt hyvinvointipalvelujen tuottajina. Teoksessa Niemelä, Jorma ja Dufva, Virpi (toim.): Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. PS-kustannus, Jyväskylä 2003, s.64–85.

Mäkelä, Klaus: AA keskinäisen avun ja identiteettityön liikkeenä. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.): Uudet ja vanhat liikkeet. Vastapaino, Tampere 1998, s. 307–332.

Määttä, Mirja ja Kalliomaa-Puha, Laura: Sopivaksi kasvattava yhteiskunta. Teoksessa Rantala, Kati, Sulkunen, Pekka (toim.): Projektiyhteiskunnan kääntöpuolia. Gaudeamus, Helsinki 2006, s. 179–193.

Möttönen, Sakari ja Niemelä, Jorma (2005) Kunta ja kolmas sektori – yhteistyön uudet muodot. Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemelä, Jorma ja Dufva, Virpi (toim.) (2003) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nylund, Marianne: Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Nylund, Marianne ja Yeung, Anne.Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere 2005, s. 195–213.

Nylund, Marianne ja Yeung, Anne, Birgitta: Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Nylund, Marianne ja Yeung, Anne.Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere 2005, s. 13–38.

Oikeusministeriö (2005) Kohti aktiivista kansalaisuutta. Kansalaisyhteiskunta 2006 toimikunta. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:14. Helsinki: Oikeusministeriö.

Palola, Elina: On tämäkin yhteiskunta, jossa möröt saavat syödä kenet vain haluavat eli pohdintoja sosiaalityön arjesta EU:n retoriikkaan. Teoksessa Helne, Tuula ja Laatu, Markku (toim.): Vääräyyskirja. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2006, s. 103–112.

Peltosalmi, Juha ja Siisiäinen, Martti (2001) Yhdistysten toimialan mukainen luokittelumalli. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 67. Jyväskylä: Kopiojyvä.

Pohjola, Anneli: Tutkimuksen eettiset sitoumukset. Teoksessa Pohjola, Anneli (toim.): Eettisesti kestävä sosiaalitytö. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja C. Työpapereita 47. Lapin yliopisto, Rovaniemi 2003, s. 53–67.

Putnam, Robert D. (2000) Bowling alone. The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.

Rantala, Kati & Sulkunen, Pekka (toim.) (2006) Projektityhteiskunnan kääntöpuolia. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Kyösti (2000): Sosiaalityö murroksessa. Helsinki: Gaudeamus Kirja Oy.

Robson, Colin (2002) Real World Research. Oxford: Blackwell.

Rönning, Leif: Diversity and new Communalities in the Third Sector. Teoksessa Siisiäinen, Martti, Kinnunen, Petri ja Hietanen, Elina (toim.): The Third Sector in Finland. Review to Research of the Finnish Third Sector. The Finnish Federation for Social Welfare and Health, University of Lapland, Helsinki 2000, s. 70–91.

Saari, Juho: Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Juho Saari (toim.): Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Toinen painos. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 60. Yliopistopaino, Helsinki 2005 s. 13–64.

Seppänen, Marja (2001) Liipolan onni. Asuinalueen sosiaalinen erilaistuminen ja merkitys asukkaille. Helsinki: Palmenia.

Siisiäinen, Martti: Yhteiskunnalliset liikkeet, yhdistykset ja hyvinvointivaltio. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Kotakari, Ulla ja Nylund, Marianne (toim.): Välittävät verkostot. Vastapaino, Jyväskylä 1996, s. 33–48.

Siisiäinen, Martti: Sosiaalinen pääoma, valta ja kolmas sektori. Teoksessa Hokkanen, Liisa, Kinnunen, Petri ja Siisiäinen, Martti (toim.): Haastava kolmas sektori – pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moniulotteisuudesta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, Helsinki 1999, s. 10–39.

Siisiäinen, Martti: Järjestöllinen pääoma Suomessa teoksessa Ilmonen, Kaj (toim.): Sosiaalinen pääoma ja luottamus. Jyväskylän yliopisto julkaisuja SoPhi 42. Jyväskylän yliopistopaino, Jyväskylä 2000, s.144–169.

Siisiäinen, Martti: Yhdistyslaitos vuosituhannen vaihteessa. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.) Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-kustannus, Jyväskylä 2002a, s. 94–111.

Siisiäinen, Martti (toim.) (2002b) Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyvaskyläläisistä yhdistyksistä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Siisiäinen, Martti: Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kehityssuuntia Suomessa. Teoksessa Leppänen, Airi (toim.): Kansalaisyhteiskunta liikkeessä yli rajojen. Helsingin yliopiston Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Palmenia-kustannus, Helsinki 2005, s. 244–251.

Sjöblom, Stefan: Kohti projektoitunutta julkishallintoa, Teoksessa Helne, Tuula ja Laatu, Markku (toim.): Vääryyskirja. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala 2006, s. 71–86.

Sorri, Hannu: Elämän käänneet. Arvojen ja identiteetin muutokset. Teoksessa Nylund, Marianne ja Yeung, Anne.Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere 2005, s. 126–140.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2001) Valtioneuvoston periaatepäätös Terveys 2015 – kansanterveysohjelmasta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2003) Järjestöt sosiaali- ja terveystalitiikan toimijoina. Kansalaisjärjestötoiminnan strategia. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2003:4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö (2007) Hyvinvointi 2015 – ohjelma. Sosiaalialan pitkän aikavälin tavoitteita. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2007:3. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sotarauta, Markku ja Majoinen, Kaija (2001) Kunnat virtaavassa maailmassa. Kuntien haasteet globaalissa verkostoyhteiskunnassa. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Stakes (2006) Oikeus ja kohtuus. Arvioita ja ehdotuksia yksityisestä ja julkisesta hyvinvointivastuusta. Helsinki: Edita Prima Oy.

Särkelä, Riitta; Vuorinen, Marja ja Peltosalmi, Juha (2005) Sosiaali- ja terveystjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Touraine, Alan: Yhteiskunnalliset liikkeet (esitelmä Jyväskylän yliopistossa 18. päivänä marraskuuta, 2002) Teoksessa Hänninen, Sakari, Kangas, Anita ja Siisiäinen, Martti (toim.): Mitä yhdistykset välittävät. Tutkimuskohteena kolmas sektori. Atena Kustannus oy, Jyväskylä 2003, s. 247–257

Tuomi, Jouni ja Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtonen, Anu: Ryhmäkeskustelut – Millainen metodi? Teoksessa Ruusuvuori, Johanna ja Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Jyväskylä 2005, s. 223–241.

Vuorinen, Marja; Särkelä, Riitta ja Peltosalmi, Juha (2006) Järjestöbarometri 2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Vuorinen, Marja; Särkelä, Riitta; Peltosalmi, Juha ja Eronen, Anne (2007) Järjestöbarometri 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Vuorinen, Marja; Särkelä, Riitta; Perälähti, Anne; Peltosalmi, Juha ja Londén, Pia (2004) Paikkansa pitävät. Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikallisina toimijoina. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Yeung, Anne Birgitta (2002) Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry

Yeung, Anne Birgitta: Vapaaehtoistoiminnan timantti. Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa Nylund, Marianne ja Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere 2005, s. 104–125.

Yeung, Anne Birgitta ja Grönlund, Henrietta: Nuorten aikuisten arvot, asenteet ja osallisuus. Teoksessa Nylund, Marianne ja Yeung, Anne Birgitta (toim.): Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino, Tampere 2005, s. 167–191.

Yeung, Anne Birgitta ja Saari, Juho (2006): Altruismi – ”sosiologian tärkeimmän ongelman” tarkastelua. Sosiologia 1/2006, 29–42.

Elektroniset lähteet

Eronen, Anne; Londén, Pia; Perälähti, Anne; Siltanime, Aki ja Särkelä, Riitta (2007) Sosiaalibarometri 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. [Viitattu 12.4.2008]. Saatavilla www.muodossa: <URL:http://www.stkl.fi/julkaisut_baro07.html>

Harju, Aaro (2004b) Osallisuus. [Viitattu 3.2.2008]. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.kansalaisfoorumi.fi/sivu.php?artikkeli_id=262>](http://www.muodossa: <URL:http://www.kansalaisfoorumi.fi/sivu.php?artikkeli_id=262>)

Laki yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta 9.8.1996/603. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960603>>

Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteri. [Viitattu 29.4.2007 ja 25.3.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html>>

RAY avustuskohteet 2002. RAY. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/2002/avustuksetalueittain.html>>

RAY avustuskohteet 2003. RAY. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/2003/avustuksetalueittain.html>>

RAY avustuskohteet 2004. RAY. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/avustus2004.php?l1=9>>

RAY avustuskohteet 2005. RAY. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/avustus2005.php?l1=9>>

RAY avustuskohteet 2006. RAY. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/avustus2006.php?l1=9>>

RAY avustuskohteet 2007. RAY. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/avustus2007.php?l1=9>>

RAY avustuskohteet 2008. RAY. [Viitattu 5.1.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL:<http://www.ray.fi/avustustoiminta/avustuskohteet/avustus2008.php?l1=9>>

Seppelin, Markus (2008) Raha-automaattiavustusten jako. [Viitattu 10.3.2008]. Saatavilla www-muodossa: <URL: <http://www.vn.fi/public/downloadAttachment?oid=219861>>

Sosiaali- ja terveysministeriö (2005) Sosiaali- ja terveysministeriön ja Raha-automaattiyhdistyksen sopimus tulostavoitteista vuosille 2005 – 2008. Muistio Liite 1. [Viitattu 10.3.2008]. Saatavilla www-muodossa:

<URL:<http://www.stm.fi/Resource.phx/vastt/sostu/talou/ts2005/index.htx.i194.pdf>>

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto. [Viitattu 30.3.2008]. Saatavilla www-muodossa:
<URL:http://www.stkl.fi/2002_info.html>

Valtioneuvosto (2002) Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittymisestä. [Viitattu 18.3.2008]. Saatavilla www-muodossa:
<URL:[Http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/C93962CC359D6F51C2256B91003EDEE1/\\$file/osallisuusselonteko.pdf](Http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/C93962CC359D6F51C2256B91003EDEE1/$file/osallisuusselonteko.pdf)>

Yhdistyslaki 26.5.1989/503. [Viitattu 10.12.2007]. Saatavilla www-muodossa:
<URL:<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1989/19890503?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=yhdistyslaki>>

Julkaisemattomat lähteet

Joensuu, Olli (2008) RAY avustukset maakunnittain 2007.

Liite 1 Keskijohjalaiset rekisteröidyt yhdistykset kotikunnan ja toimialan mukaisesti luokiteltuna

Rekisteröinti- kunta ja yhdistysten määrä	Ammatti ja elinkei- no	Kulttuuri	Vapaa -ajan	Poliittiset	Urheilu ja liikunta	Sosiaali- ja terveysala	Muut	Uskonto ja maail- man- katsomus	Maanpuolustus ja kansainvälisyys
Halsua 62 kpl	21 %	16 %	18 %	23 %	3 %	5 % 3 kpl	8 %	3 %	3 %
Himanka 88 kpl	19 %	16 %	19 %	17 %	9 %	7 % 6 kpl	7 %	3 %	2 %
Kannus 151 kpl	20 %	21 %	21 %	11 %	11 %	6 % 9 kpl	5 %	3 %	3 %
Kaustinen 115 kpl	20 %	26 %	17 %	8 %	7 %	7 % 8 kpl	10 %	2 %	3 %
Kokkola 914 kpl	22 %	17 %	13 %	10 %	16 %	10 % 93 kpl	5 %	3 %	4 %
Kälviä 88 kpl	19 %	16 %	23 %	11 %	8 %	6 % 5 kpl	11 %	2 %	3 %
Lestijärvi 42 kpl	19 %	14 %	29 %	17 %	5 %	5 % 2 kpl	10 %	2 %	0 %
Lohtaja 75 kpl	16 %	21 %	27 %	16 %	7 %	4 % 3 kpl	7 %	1 %	1 %
Perho 110 kpl	25 %	15 %	22 %	18 %	7 %	5 % 5 kpl	5 %	1 %	3 %
Toholampi 106 kpl	27 %	25 %	15 %	9 %	6 %	8 % 9 kpl	5 %	2 %	3 %
Ullava 38 kpl	24 %	11 %	24 %	18 %	5 %	11 % 4 kpl	3 %	5 %	0 %
Veteli 117 kpl	15 %	20 %	21 %	16 %	7 %	8 % 9 kpl	9 %	1 %	3 %
<i>Osuus kaikista</i>	<i>21 %</i>	<i>18 %</i>	<i>17 %</i>	<i>12 %</i>	<i>11 %</i>	<i>8 %</i> <i>156</i> <i>kpl</i>	<i>6 %</i>	<i>3 %</i>	<i>3 %</i>

Liite 2 Kysely keskipohjalaisille sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille

**Pvm
16.7.2007**

Kysely keskipohjalaisille sosiaali- ja terveysalan yhdistyksille

Arvoisa vastaanottaja

Teemme Kokkolan yliopistokeskus Chydeniuksessa sosiaalityön maisteriopintoihin liittyvää pro gradu -tutkimusta sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnasta Keski-Pohjanmaalla. Tavoitteenamme on luoda kokonaiskuva Keski-Pohjanmaan alueen sosiaali- ja terveysalan järjestöistä ja niiden toiminnasta. Saatua tietoa on mahdollista hyödyntää sekä järjestötoiminnan että sosiaali- ja terveysalan kehittämisessä alueella.

Olemme lähettäneet oheisen kyselyn kaikille yhdistysrekisterissä jonkin Keski-Pohjanmaan kunnan kotipaikakseen ilmoittaneelle yhdistykselle, joiden toimialue yhdistyksen nimen perusteella vaikuttaisi olevan sosiaali- ja terveysala. Yhdistyksen toimialan määrittelyssä olemme hyödyntäneet Jyväskylän yliopistossa kehitettyä luokittelumallia.

Pyydämme Teitä vastaamaan kysymyksiin yhdistyksenne näkökulmasta. Jollei yhdistyksellä tällä hetkellä ole toimintaa, pyydämme teitä vastaamaan kyselyyn siltä osin kuin se on mahdollista. Tutkimuksemme kannalta jokaisesta yhdistyksestä saamamme tieto on erittäin tärkeää!

Kyselyllä keräämäämme tietoa käsittelemme luottamuksellisesti. Tutkimuksen tulokset raportoidaan siten, ettei yksittäisiä yhdistystä koskevia tietoja voida tunnistaa. Tutkimustyömme ohjaajina toimivat yliopistonopettaja Tuomo Kokkonen (puh. xxx) ja professori Aila-Leena Matthies (puh. xxx). Suomen kulttuurirahaston Keski-Pohjanmaan rahasto tukee tutkimustamme.

Pyydämme Teitä palauttamaan täytetyn lomakkeen 29.7.07 mennessä osoitteeseen xxx.

Halutessanne kysyä tutkimukseen tai lomakkeeseen liittyvistä asioista ottakaa yhteyttä Niinaan p. xxx tai Tanjaan p. xxx.

Yhteistyöstänne jo etukäteen kiittäen
Niina Rantamäki ja Tanja Witick

Yhdistyksen nimi: _____

Postiosoite: _____

Puhelin: _____ Email: _____

www-osoite: _____

Toimiiko yhdistyksenne sosiaali- tai terveysalalla?

Kyllä

Muu, mikä? _____

Jos vastasitte ei, on kysely kohdallanne tarpeeton. Pyydämme teitä kuitenkin palauttamaan kyselylomakkeen yhdistyksenne nimellä varustettuna voidaksemme huomioida vastauksenne tutkimustulosten käsittelyssä.

Vastaajan asema yhdistyksessä?

Rivijäsen

Luottamushenkilö, esim. puheenjohtaja, sihteeri jne.

Palkattu työntekijä

Muu, mikä? _____

1. Mikä on yhdistyksenne ensisijainen toiminta-alue?

Paikallinen (kaupunginosa, kylä tai naapurusto)

Kunnan tai kaupungin alueella

Seudullinen tai maakunnallinen

Valtakunnallinen

Toiminta suuntautuu Suomen ulkopuolelle

2. Onko yhdistyksenne valtakunnallisten tai alueellisten järjestöjen/liittojen jäsen?

Ei Kyllä, minkä?

3. Mikä on yhdistyksenne keskeinen toiminta-ajatus / tarkoitus ?

9. Arvioikaa millä tavoin vapaaehtoisten määrä on muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana?

- Kasvanut Pysynyt ennallaan Vähentynyt

10. Onko yhdistyksellänne vastaushetkellä palkattua henkilökuntaa?

- Kyllä _____ henkeä Ei

11. Miten yhdistyksenne palkatun henkilöstön määrä on muuttunut viimeisen viiden vuoden aikana?

- Lisääntynyt Ennallaan Vähentynyt

12. Minkä suuruinen on yhdistyksenne budjetti tänä vuonna _____ €

13. Ovatko yhdistyksenne tulot viimeisten viiden vuoden aikana

- Vähentyneet Pysyneet ennallaan Lisääntyneet

14. Arvioikaa yhdistyksenne taloudellisia mahdollisuuksia toteuttaa päätehtäväänsä?

- Heikot Välttävät Hyvät En osaa sanoa

15. Seuraavassa on lueteltuna erilaisia yhdistysten rahoituskanavia. Merkitkää **kolme** yhdistyksenne toiminnan kannalta tärkeintä rahoituslähdettä siten, että numero 1 osoittaa tärkeintä rahoituslähdettä, 2 toiseksi tärkeintä ja numero 3 kolmanneksi tärkeintä.

- _____ Jäsenmaksut
 _____ Oma varainhankinta
 _____ Avustus keskusjärjestöltä tai vastaavalta
 _____ RAY:n avustus
 _____ Avustukset kunnilta/kuntayhtymiltä
 _____ Muu julkinen avustus esim. TE- keskus
 _____ Tuotteiden tai palveluiden myynnistä saadut tulot
 _____ Pääomatuotot
 _____ Muut tulot, mistä? _____

16. Kuinka toimivana näette yhteistyön kunnan/kuntien kanssa yhdistyksenne perustehtävän näkökulmasta?

- Ei tue Tukee Edistää En osaa sanoa

17. Seuraavassa on määritelty järjestötoimintaa erilaisista näkökulmista. Antakaa numero 1 sille näkökulmalle, joka parhaiten kuvaa yhdistyksenne paikkaa yhteiskunnassa, 2 toiseksi parhaiten kuvaavalle ja 3 kolmanneksi parhaiten kuvaavalle. Jollei jokin vaihtoehto kuvaa laisinkaan yhdistyksenne paikkaa yhteiskunnassa, antakaa sille numero 0.

_____ Kansalaistoiminta
 _____ Julkinen toiminta
 _____ Yritystoiminta

18. Haluaisitteko nostaa esiin muita yhdistyksenne/yhdistysten toimintaan liittyviä asioita?

Tämä kysely edustaa tutkimuksemme ensimmäistä vaihetta. Tutkimuksemme toisessa vaiheessa kutsumme osan kyselyyn vastanneista yhdistyksistä osallistumaan ryhmäkeskusteluun, jossa tavoitteenamme on paneutua tarkemmin keskipohjalaisen sosiaali- ja terveysalan yhdistyskentän toimintansa kohtamiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Jos yhdistyksenne on kiinnostunut/halukas osallistumaan ryhmäkeskusteluun, pyydämme teitä kirjaamaan alle yhteyshenkilön tiedot.

Yhteyshenkilön nimi: _____

Osoite: _____

Puh.numero: _____

Sähköpostiosoite: _____

Otamme kiitollisina vastaan yhdistyksenne toimintaa kuvaavaa aineistoista esim. toimintakertomus, yhdistyksen esite jne. Aineiston voitte toimittaa tämän kyselyn kansisivulla olevaan osoitteeseen.

Suuret kiitokset osallistumisestanne tutkimukseemme
 Niina Rantamäki ja Tanja Witick

Liite 3 Infokirje ryhmäkeskustelun osallistujille

Hyvä ryhmäkeskusteluun osallistuja

Olet lämpimästi tervetullut keskipohjalaisia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä koskevaan tutkimukseemme liittyvään ryhmäkeskustelutilaisuuteen to 25.10.2007 klo 18–20. Ennakoilmoittautumisen perusteella tähän tilaisuuteen on tulossa 8 henkeä, jotka edustavat Keski-Pohjanmaalla toimivia järjestölähtöiseen- ja ostopalvelutoimintaan keskittyviä yhdistyksiä.

Ryhmäkeskustelu järjestetään Kokkolassa (tarkempi osoitetieto poistettu).

Ryhmäkeskustelun aluksi käymme kahvittelemisen ohessa lyhyen esittelykierroksen, jonka aikana toivomme eri yhdistysten edustajien lyhyesti esittelevän itsensä, taustansa yhdistystoiminnassa sekä edustamansa yhdistyksen. Toivomme myös voivamme sopia siitä, että keskustelussa esille tulevat yksittäistä henkilöä tai yhdistystä koskevat tiedot ovat ryhmän kesken luottamuksellisia.

Tämän jälkeen jatkamme vapaamuotoisen keskustelun merkeissä seuraavien teemojen ympärillä:

- Millainen on sosiaali- ja terveysalan yhdistysten arkitodellisuus Keski-Pohjanmaalla?
 - Odotukset/ muutokset/ haasteet/ mahdollisuudet
- Millaisena keskipohjalaiset sosiaali- ja terveysalan yhdistykset näkevät oman tulevaisuutensa?
 - Visiot/ uhat/ mahdollisuudet

Jotta voisimme mahdollisimman hyvin hyödyntää ryhmäkeskustelun annin, nauhoitamme keskustelun. Ryhmäkeskustelun jälkeen aukikirjoitamme nauhoitetut keskustelut, missä yhteydessä poistamme kaikki keskustelun yhteydessä esiintyvät yksittäisten henkilöiden ja yhdistysten nimet. Koko tutkimusprosessin ajan käsittelemme keräämäämme tietoa niin, ettei yksittäinen henkilö tai yhdistys ole lopullisessa tutkimusraportissa tunnistettavissa. Raportin valmistuttua tuhoamme kaiken keräämämme aineiston.

Mikäli teillä on keskusteluun tai sen järjestelyihin liittyen kysyttävää, toivomme teidän ottavan yhteyttä meihin.

Ystävällisin terveisin

Niina Rantamäki
p. xxx
email xxx

Tanja Witick
p. xxx
email xxx

Liite 4 Ryhmäkeskustelun runko ja apukysymykset

Ryhmäkeskustelu

1 Alkuorientoituminen

- Tutkijoiden esittäytyminen
 - o *Ehdotus ”sinun kaupoista”.*
- Tutkimuksen esittely
 - o *Tutkimuksemme on keskipohjalaisia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiä koskeva pro gradu työ, jota teemme osana Kokkolan Yliopistokeskus Chydeniuksessa suorittamiamme sosiaaliryhmäkeskustelujen maisteriopintoja. Tutkimuksen ohjaajana toimii yliopistonopettaja Tuomo Kokkonen.*
 - o *Tähän keskusteluun osallistuvat olemme kutsuneet kesällä 2007 lähettämämme kyselyyn vastanneiden ja halukkuuteensa ryhmäkeskusteluun ilmaisseiden joukosta.*
 - o *Olemme koonneet kaksi ryhmää yhdistysten kyselyssä ilmoittaman tärkeimmän tehtävän mukaan: asiantuntija- ja kansalaistoimintaan keskittyvät yhdistykset sekä järjestölähtöiseen ja ostopalvelutoimintaan keskittyvät yhdistykset.*
- Ryhmäkeskustelun tavoitteet ja säännöt
 - o *Alussa keskustelua tästä päivästä, keskustelun loppupuolella suunnataan katseita tulevaisuuteen.*
 - o *Tavoitteena saada mahdollisimman hyvin todellisuutta kuvaava käsitys sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnasta. Yhdistykset ovat erilaisia, joten toivomme erilaisten näkemysten ja kokemusten esiintuomista.*
 - o *Keskustelu nauhoitetaan ja puretaan, minkä jälkeen nauhat tuhoetaan. Keskustelut aukikirjoittavat tutkijat tai palkkaamamme henkilö, jolta edellytetään vaitiolositoumusta. Aineisto käsitellään luottamuksellisesti ja raportoidaan siten, ettei yksittäistä henkilöä tai yhdistystä voi tunnistaa.*
 - o *Toivomme myös, että voisimme tässä ryhmässä sopia, että käyty keskustelu on luottamuksellinen. Jokainen osallistuja voi luonnollisesti kertoa omasta osallistumisestaan ja kokemuksistaan myös tämän huoneen ulkopuolella.*

2 Lämmittely

- Ryhmäläisten esittäytyminen + lyhyt edustamiensa yhdistysten esittely
 - o *Voisimme aloittaa lyhyellä esittäytymiskierroksella. Toivoisimme teidän kertovan oman nimenne, taustanne yhdistystoiminnassa sekä lyhyesti esitellävän edustamanne yhdistyksen.*

3 Avainkysymykset

- Millainen on sosiaali- ja terveysalan yhdistysten arkitodellisuus?
 - o *Millaista on toimia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksenä tänä päivänä Keski-Pohjanmaalla?*
 - *Millaisia odotuksia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiin kohdistuu?*
 - *Keneltä nämä odotukset tulevat? Eroavatko ne yhdistysten omista intresseistä?*
 - o *Millaisia muutoksia sosiaali- ja terveysalan yhdistystoiminnassa on tapah-*

tunut?

- *Mistä nämä muutokset ovat aiheutuneet?*
- *Miten muutoksista on selvitty?*
- *Millaisia haasteita sosiaali- ja terveysalan yhdistykset kohtaavat toiminnassaan?*
 - *Mitä ovat suurimmat ongelmat?*
 - *Mistä nämä ongelmat johtuvat?*
 - *Mitä näille ongelmille pitäisi/voi tehdä?*
 - *Millaista tukea ja mistä yhdistykset saavat tänä päivänä?*
- *Millaisia mahdollisuuksia sosiaali- ja terveysalan yhdistykset näkevät omassa toiminnassaan?*
 - *Mikä on yhdistystoiminnan kantava voima?*
 - *Mikä erottaa yhdistykset muista sosiaali- ja terveysalan toimijoista?*
 - *Jollei yhdistyksiä olisi, niin mitä sosiaali- ja terveysalalta puuttuisi?*
- *Millaisena sosiaali- ja terveysalan yhdistykset näkevät oman tulevaisuutensa?*
 - *Millaista tukea ja mistä yhdistykset toivoisivat saavansa nyt ja tulevaisuudessa?*
 - *Miltä sosiaali- ja terveysalan yhdistysten tulevaisuus näyttää?*
 - *Millaisia odotuksia sosiaali- ja terveysalan yhdistyksiin kohdistuu tulevaisuudessa?*
 1. *Miltä tahoilta nämä odotukset tulevat?*
 - *Millaisia haasteita tulevaisuus tuo tullessaan?*
 - *Millaisia mahdollisuuksia tulevaisuudessa on nähtävissä?*

4 Ryhmäkeskustelun päättäminen

- Lyhyt yhteenveto käydystä keskustelusta
 - *Olisiko jollakin teistä vielä jotakin kysyttävää tai lisättävää käytyyn keskusteluun? Tuleeko mieleen tärkeitä, keskustelun ulkopuolelle jääneitä asioita?*
- Lopuksi:
 - *Lämmin kiitos kaikille aktiivisesta osallistumisesta ja siitä monipuolisesta tiedosta, jota olemme kauttanne saaneet keskipohjalaisten sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toiminnasta. Alustavan suunnitelman mukaan tutkimuksemme valmistuu tulevan kevään aikana. Lähetämme tällöin teille kaikille tutkimuksemme tiivistelmän sähköpostitse.*

APUKYSYMYKSIÄ:

Yleisesti yhdistysten toimintaan liittyviä kysymyksiä:

- Miten RAYn uudet strategiset linjaukset ovat vaikuttaneet yhdistysten toimintaan?
- Entä miten meneillään oleva kunta- ja palvelurakennemuutos on vaikuttanut / tulee vaikuttamaan yhdistysten toimintaan?
- Keitä yhdistysten toiminnassa – hallinnossa, vapaaehtoistoiminnassa – mukana olevat ihmiset ovat?
- Mitkä tahot ovat yhdistysten keskeisiä yhteistyökumppaneita?
 - o mihin tahoihin päin yhteistyötä tulisi kehittää?
- Mitkä ovat toimintaedellytysten puolesta yhdistysten vahvuudet? Entä miten yhdistysten toimintaedellytyksiä voitaisiin parantaa?
- Mitkä ovat yhdistysten huolen ja ilon aiheet?

Asiantuntija- ja kansalaisjärjestötehtävään keskittyville yhdistyksille suunnattuja kysymyksiä:

- Millaista on yhdistysten harjoittama vaikuttamistoiminta tänä päivänä?
 - o mihin kohdistuu?
 - o mitkä ovat keinot?
 - o vaikuttamistoiminnan esteet?
 - o vaikuttamistoiminnan hyvät käytännöt?
- Mistä yhdistykset saavat toiminnassa tarvitsemaansa tietoa?
 - o yhdistystoimijoiden kouluttautumismahdollisuudet
 - o tiedonhankkimiskanavat

Palveluja tuottaville yhdistyksille suunnattuja kysymyksiä:

- Millainen on innovaatiotoiminnan osuus yhdistysten toiminnassa?
 - o uusien tarpeiden tunnistaminen ja uusien työmenetelmien kehittäminen
- Onko tänä päivänä nähtävissä joitakin yhteisiä trendejä, ”suuria ajatuksia” jotka ohjaavat yhdistysten palvelutuotantoa?
- Miten yhdistysten tuottamat palvelut eroavat julkisen sektorin tai yhdistysten tuottamista palveluista?
- Millaisia palveluja yhdistyksiltä odotetaan?

Liite 5 Muuttujat

	Muuttuja	Asteikko
1	Vastauslomakkeen numero	Suhdeasteikko
2	Vastaajan asema yhdistyksessä	Luokiteltu muuttuja
3	Yhdistyksen toiminta-alue	Luokiteltu muuttuja
4	Yhdistyksen jäsenyys valtakunnallisissa tai alueellisissa järjestöissä/liitoissa	Luokiteltu muuttuja
5	Yhdistyksen toiminnan kohderyhmä	Luokiteltu muuttuja
6	Asiantuntijatehtävän tärkeys	Järjestysasteikollinen muuttuja
7	Kansalaisjärjestötoiminta tehtävän tärkeys	Järjestysasteikollinen muuttuja
8	Järjestölähtöinen palvelutuotanto tehtävän tärkeys	Järjestysasteikollinen muuttuja
9	Ostopalvelutoiminta tehtävän tärkeys	Järjestysasteikollinen muuttuja
10	Tärkein tehtävä	Luokiteltu muuttuja
11	Yhdistyksen henkilöjäsenmäärä vuoden 2006 lopussa	Järjestysasteikollinen muuttuja
12	Yhdistyksen järjestö- tai yhteisöjäsenmäärä vuoden 2006 lopussa	Järjestysasteikollinen muuttuja
13	Jäsemäärän muutos viiden vuoden aikana	Luokiteltu muuttuja
14	Vapaaehtoistoimijat kyllä/ ei	Luokiteltu muuttuja
15	Vapaaehtoistoimijoiden määrän muutos viiden vuoden aikana	Luokiteltu muuttuja
16	Palkatun henkilöstön määrä	Järjestysasteikollinen muuttuja
17	Palkatun henkilöstön määrän muutos viiden vuoden aikana	Luokiteltu muuttuja
18	Muutos tuloissa viiden vuoden aikana	Luokiteltu muuttuja
19	Taloudelliset mahdollisuudet toteuttaa päätehtävää	Luokiteltu muuttuja
20	Jäsenmaksut rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
21	Oma varainhankinta rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
22	Avustus keskusjärjestöltä tai vastaavalta rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
23	RAY:n avustus rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
24	Avustus kunnilta/kuntayhtymiltä rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
25	Muu julkinen avustus rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
26	Tuotteiden tai palveluiden myynnistä saadut tulot rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
27	Pääomatuotot rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
28	Muut tulot rahoituskanavana	Luokiteltu muuttuja
29	Tärkein rahoituskanava	Luokiteltu muuttuja
30	Yhteistyön toimivuus kunnan kanssa	Luokiteltu muuttuja
31	Kansalaistoiminta yhdistyksen paikkana yhteiskunnassa	Luokiteltu muuttuja
32	Julkinen toiminta yhdistyksen paikkana yhteiskunnassa	Luokiteltu muuttuja
33	Yritystoiminta yhdistyksen paikkana yhteiskunnassa	Luokiteltu muuttuja
34	Muut asiat	Luokiteltu muuttuja
35	Halukkuus osallistua ryhmäkeskusteluun	Luokiteltu muuttuja
36	Jäsenistö luokitus uusi	Suhdeasteikko
37	Onko yhteisöjäseniä	Luokiteltu muuttuja
38	Henk kunt määrä uusi	Järjestysasteikollinen muuttuja
39	Perustamisvuosi	Järjestysasteikollinen muuttuja
40	Yhdistyksen paikka yhteiskunnassa	Järjestysasteikollinen muuttuja
41	Yhdistyksen budjetti vuonna 2007	Suhdeasteikko
42	Luokiteltu budjetti	Järjestysasteikollinen muuttuja
43	Palkattu hlöstö	Suhdeasteikko
44	Jäsenmäärä	Suhdeasteikko

RAY:n avustukset maakunnittain 2007									
Maakunta	asukas- luku	haettu 2007	saatu 2007	2007 saatu euroa / asukas	2007 hake- muksista hyväk- sytty %	haettu 2008	saatu 2008	2008 saatu euroa / asukas	2008 hake- muksista hyväk- sytty %
Etelä-Karjalan liitto	135255	5 556 000	2 753 000	20,35	49,55	9687000	3819000	28,24	39,42
Etelä-Pohjanmaan liitto	193585	10 007 000	4 443 000	22,95	44,40	8887000	3574000	18,46	40,22
Etelä-Savon maakuntaliitto	159492	9 113 000	4 287 000	26,88	47,04	7793000	3541000	22,20	45,44
Hämeen liitto	169952	7 565 000	3 381 000	19,89	44,69	11043000	3010000	17,71	27,26
Itä-Uudenmaan liitto	93853	3 038 000	698 000	7,44	22,98	1629000	831000	8,85	51,01
Kainuun liitto	84350	3 546 000	1 438 000	17,05	40,55	3884000	1277000	15,14	32,88
Keski-Pohjanmaan liitto	70672	3 522 000	1 117 000	15,81	31,71	3293000	1127000	15,95	34,22
Keski-Suomen liitto	269636	15 417 000	7 210 000	26,74	46,77	16858000	6696000	24,83	39,72
Kymenlaakson liitto	184241	9 902 000	3 790 000	20,57	38,28	9560000	3601000	19,55	37,67
Lapin liitto	184935	17 377 000	6 745 000	36,47	38,82	15846000	6789000	36,71	42,84
Pirkanmaan liitto	472181	36 823 000	15 043 000	31,86	40,85	39588000	13281000	28,13	33,55
Pohjanmaan liitto	174211	8 047 000	4 598 000	26,39	57,14	11686000	4131000	23,71	35,35
Pohjois-Karjalan liitto	167519	18 435 000	6 193 000	36,97	33,59	15630000	5443000	32,49	34,82
Pohjois-Pohjanmaan liitto	380668	35 128 000	11 952 000	31,40	34,02	31327000	10746000	28,23	34,30
Päijät-Hämeen liitto	199235	7 949 000	3 347 000	16,80	42,11	12376000	2871000	14,41	23,20
Satakuntaliitto	229360	6 548 000	3 350 000	14,61	51,16	6412000	3181000	13,87	49,61
Savon liitto	249498	17 273 000	7 270 000	29,14	42,09	14630000	7316000	29,32	50,01
Uudenmaan liitto	1373600	168 928 000	56 004 000	40,77	33,15	165981000	64977000	47,30	39,15
Varsinais-Suomen liitto	457789	32 445 000	11 117 000	24,28	34,26	24714000	10465000	22,86	42,34
Valtakunnalliset järjestöt	5250032	197 281 000	151 266 000	28,81	76,68	207567000	155327000	29,59	74,83

Ilman Ahvenanmaata

Keskimäärin/hlö ilman valta- kunnallista	5250032	416 619 000	154 736 000	29,47	37,14	410824000	156676000	29,84	38,14
---	---------	-------------	-------------	-------	-------	-----------	-----------	-------	-------